

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

Institut mezioborových studií Brno

**Mezinárodně právní ochrana dětí a realizace norem mezinárodního
práva v České republice po vstupu do Evropské unie**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce :
JUDr. Miroslava Kejdová, CSc.

Vypracovala :
Renata Pellizzieri

Brno 2008

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „ Mezinárodně právní ochrana dětí a realizace norem mezinárodního práva v České republice po vstupu do Evropské unie „ zpracovala samostatně a použila jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

Brno 3. 3. 2008

.....

Renata Pellizzieri

Poděkování

Děkuji paní JUDr. Mkiroslavě Kejdové, CSc. Za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěla poděkovat svému synovi Ricardu Pellizzieri za podporu a pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce. Byl ústředním důvodem pro volbu jejího tématu.

Renata Pellizzieri

Motto :

„ ... není nic horšího, než zasít zoufalství do duše dítěte! ...“

Citát humanistického učenice a lékaře Jana Jessenia, hlavního hrdiny historického románu Vladimíra Kornera - Lékař umírajícího času.

(LÉKAŘ UMÍRAJÍCÍHO ČASU - VLADIMÍR KORNER, 1987.)

OBSAH

1. ÚVOD	1
2. TEORETICKO - METODOLOGICKÁ ČÁST PRÁCE	4
2.1 Současný stav problematiky.....	4
2.2 Normativní legislativa.....	14
2.3 Problematika v pojmech (termínech).....	16
2.4 Teoretické koncepty související s předmětem výzkumu.....	22
2.5 Formulace pracovní hypotézy a metody jejího ověření.....	25
2.6 Metody ověření hypotézy.....	27
• Použitá metoda sběru dat.....	27
2.7 Konstrukce vzorku.....	28
• Metoda záznamu dat.....	28
• Etické aspekty výzkumu.....	28
2.8 Metoda analýzy provedeného šetření.....	28
• Metoda analýzy provedeného dotazníkového šetření.....	28
• Analýza provedených odpovědí dotazníkového šetření respondenty.....	30
• Analýza testu pro dospělé.....	30
• Úhrnná tabulka odpovědí testu.....	34
• Analýza provedených odpovědí testu pro děti a mládež.....	35
• Úhrnná tabulka analýzy odpovědí šetřené skupiny mládeže.....	37
• Analýza shodných otázek obou skupin v podobě grafu.....	38
• Výsledný graf úrovně právního vědomí provedeného šetření.....	38
3. ANALYTICKÁ (aplikační) ČÁST	43
3.1 Prezentace empirického zjištění a komparace problematiky před vstupem ČR do EU a po vstupu ČR do EU.....	43
3.2 Reflexe v konfrontaci s představou ideálního stavu a kritika oficiální sociální politiky a právní ochrany dětí v ČR.....	46
3.3 Návrh řešení.....	51

4. ZÁVĚR	58
4.1 Výrok o potvrzení x vyvrácení hypotézy.....	58
4.2 Výsledky , byl naplněn cíl práce a jak?.....	59
5. RESUMÉ	61
6. ANOTACE	63
7. LITERATURA A PRAMENY	65
8. PŘÍLOHY	66

č. 1 - Katalog právních norem k ochraně dětí v našem právním systému

č. 2 - Podoba souhrnu otázek dotazníku pro dospělé

č. 3 - Podoba souhrnu otázek dotazníku pro děti a mládež

č. 4 - Seznam tabulek a grafů publikovaných v práci

1. ÚVOD

Toto téma pro svoji bakalářskou práci jsem zvolila z důvodu vlastní zkušenosti, kdy jsem sama před dvaceti pěti lety, tj. před vstupem České republiky do Evropské unie, bojovala o práva vlastního syna a také má práva matky, vychovávat své dítě ve své vlasti.

Dalším důvodem pro volbu tématu byla potřeba poukázat na stále naléhavější nutnost řešit situaci dětí opuštěných, dětí sociálně a zdravotně handicapovaných, dětí týraných a zneužívaných dospělými. Děti jejichž lidská práva jsou porušována a nedostatečně chráněna státem. Tragédie malého jedince spočívá v jeho bezbrannosti, opuštěnosti a v tom, že se dítě samo nemůže bránit proti vůli dospělých, trpí a očekává pomoc od dospělých.

Po změně politického systému v 90. letech minulého století byly očekávány změny v této sociální oblasti, změny v systému náhradní péče o děti a také zvýhodnění náhradní rodinné výchovy. Nic takového se však nestalo, po rozpadu Československé socialistické republiky byl recipován původní princip výchovy dětí odebraných z rodin pro špatnou péči a dětí opuštěných. Zákonem uznaná přednost rodinné výchovy před ústavní se dodnes neuskutečnila. (L.Václavová, členka správní rady a předsedkyně poradního sboru Fondu vzdělání pro udílení stipendií zdravotně a sociálně handicapovaným Výboru dobré vůle - Nadace Olgy Havlové), Ljuba Václavová, filmová dokumentaristka a publicistka, autorka filmového dokumentu : „Děti bez lásky ...i s láskou“ (2005), autenticky zachytila ústavní výchovu dětí v kojeneckých ústavech a dětských domovech. Poukazuje na citovou deprivaci z nedostatku péče tzv. vlastní osoby, systém odebrání dětí z rodin sociálními pracovníky, systém vystěhovávání sociálně slabých rodin na podkladě rozhodnutí obecních zastupitelstev s následným umístěním dětí v některém z kolektivních zařízení. Pomyslná izolace těchto dětí od majoritní společnosti je nemůže naučit zásadním životním vztahům. Autorka zdůrazňuje, že díky kolektivní výchově se děti nemohou naučit osobní odpovědnosti, bez níž se po odchodu z ústavu neumějí orientovat v normálním životě. Neumějí si najít a udržet práci, vztahy s partnery a okolím. V závěru dokumentu je zdůrazněná činnost a užitečnost “ Domů na půli cesty“, kde se dospělí absolventi učí žít na svobodě. Podstatou díla jsou konkrétní osudy dětí, zachycené formou filmového dokumentu od kojeneckého věku až do dospělosti. Je oceněna práce nestátních organizací, které vznikly po roce 1989, jmenovitě Fondu ohrožených dětí, Střediska náhradní rodinné péče, Sdružení pěstounských rodin, Rodiny sv. Zdislavy a dalších, které mohou svoji aktivitu ve prospěch dětí uskutečňovat díky podpoře nadačních fondů a nadací, např. Výboru dobré vůle - Nadace Olgy Havlové, Naše dítě, Kontu Bariéry a dalších. Pro aktuálnost jiných sociálních problémů nedošlo k žádným systémovým změnám na státní úrovni. (viz pravidelná roční zpráva Českého helsinského výboru za rok 2001, 2002 o stavu lidských práv v ČR, zveřejněná na <http://www.helcom.cz>)

2.

Očekávané změny však nebyly uskutečněny ani v roce 2001. V tomto roce byla ve Štrasburku podepsána jménem České republiky Evropská úmluva o výkonu práv dětí, s níž Parlament ČR vyjádřil souhlas a prezident republiky ji ratifikoval. Tato evropská úmluva, navazující na Úmluvu o právech dítěte (OSN), byla zveřejněna ve Sbírce zákonů v roce 2001 pod číslem 54. Kromě garance práv dětí obsahuje tento dokument i příslib možnosti účasti dětí na svém procesu a možnosti vyjádřit svůj názor obsahuje povinnost smluvních států prostřednictvím příslušných orgánů podporovat rozvoj a výkon práv dětí.

V souvislosti s právy dětí byl rok 2001 významný také přijetím tzv. Výzvy z Nykopingu na Evropské konferenci pořádané ve Švédsku s názvem "Budujeme Evropu pro děti", které se účastnila i ČR. Obsahem této výzvy je hlavně důraz položený na odpovědnost členských zemí Evropské unie i kandidátských přistupujících zemí za zlepšení celkové situace dětí a jejich rodin v Evropě. Ve výzvě je obsažené také upozornění na nutnost věnovat pozornost obchodu s dětmi, dětem žijícím v mimořádných podmínkách, jako jsou děti menšin, děti žijící na ulici, v ústavních zařízeních, děti sexuálně zneužívané a další rizikové skupiny dětí. Je zdůrazněno, že právě na jejich podporu je třeba zaměřit sociální politiku jednotlivých států. Tato výzva odráží smutnou realitu přidružování zemí k EU, nové sociální problémy jsou příčinou, proč zůstávají opomíjena dětská práva.

Formulování těchto priorit by mělo podnítit změny po vstupu České republiky do Evropského společenství kromě jiných oblastí života občanů ČR i ve sféře dodržování lidských práv a přijatých úmluv v rámci celé Evropské unie. Tato skutečnost byla dalším důvodem, proč jsem se rozhodla pro téma pojednávající o právech dětí. Jedním z cílů práce je i zmapovat, jakých konkrétních změn bylo dosaženo v oblasti ochrany dětských práv.

Rozsah bakalářské práce mi nedovoluje detailně se zaměřit na celou sféru protekce práv dětí a proto se zaměřuji na monitoring úrovně právního vědomí české společnosti. Určitá znalost práva je pro život jedince ve společnosti nezbytná. Současné sociologické výzkumy dokazují, že skutečná úroveň společenské znalosti práva je nižší než právní autority předpokládají, cit. Kejdová M., Vaňková Z., Sociologie a psychologie práva, IMS Brno 2004, str. 36.

Domnívám se, že vzdělání jako hlavní priorita EU i jako základní právo člověka na harmonický rozvoj celé své osobnosti se může stát nástrojem i k řešení problematiky porušování práv dětí.

Stanovuji si pracovní hypotézu : v České republice je *předpokládaným důvodem porušování práv dětí* : nízká úroveň právního vědomí u dospělých občanů ČR (H_1), nízká úroveň právního vědomí u dětí a mládeže (H_2), nízká úroveň znalosti platných právních norem na ochranu práv dětí v rámci ČR a EU (H_3), nedostatečné vzdělávání v této oblasti v rámci oficiální vzdělávací politiky školství ČR (H_4).

3.

Cílem práce bude zmapovat úroveň právního vědomí. Záměrně konstruuji výzkumný vzorek z osob pracujících v oblasti sociálních služeb a osob, na tuto práci se připravujících. Za metodu ověření hypotézy jsem zvolila sociologický průzkum ve formě dotazníkového šetření. Zjištěné a analyzované výpovědi by mohly mít výpovědní hodnotu nejen o skutečné úrovni právního vědomí zkoumaných osob, ale i výpovědní hodnotu o efektivnosti podniknutých kroků na protekci práv dětí v ČR a také výpovědní hodnotu o efektivnosti platných právních norem z této oblasti. Při analýze jsou skutečnosti objasňovány skrze pojmy a během toho se stává podrobnější mé studium související s teorií.

Práce je členěna na tři části (úvod, část teoreticko-metodologickou, část analytickou). Členění práce sleduje tři hlavní osy a to :

1. linie - skutečný stav ochrany práv dětí v České republice
2. linie - legislativní záměr protekce a dodržování práv dětí v rámci Evropské unie
3. linie - výchova a vzdělávání k lidským právům

Komplexní shrnutí výsledku výzkumu a porovnání s teorií přináší závěr práce.

2. TEORETICKO - METODOLOGICKÁ ČÁST PRÁCE

2.1 Současný stav problematiky

Česká republika byla definována v rámci komparativní studie (tisková zpráva Tiskové komise Fondu ohrožených dětí ze dne 29.2.2008), jako stát se špatnou péčí o své děti. Stát se značnou agresivitou rodičů a dospělých vůči dětem. Stát, v němž je vysoké procento dětí týráno, pohlavně zneužíváno, zneužíváno jako výdělečný nástroj dospělých v souvislosti s nucením dětí k práci, prostituci, jako obchodní artikl na trhu s lidmi a únosy dětí jako potencionálního zdroje výdělku. Při současné pasivitě dospělých a státních orgánů. Tato stále se zvyšující míra sociálně – patologických jevů je varující. Jejimi hlavními determinantami je zvýšená sociální mobilita obyvatel a také charakteristický rys postmoderních společností monetární utilismus a konzumní způsob života. Umožňující bezohledné únosy dětí a jejich zneužití jako rukojmí k dosažení různých cílů.

Statistické údaje trestné činnosti páchané na dětech za rok 2006 (zdroj Tisková komise Fondu ohrožených dětí na <http://www.fod.cz>), pro přehlednost shrnuji do tabulky č.1 :

TRESTNÝ ČIN	odsouzeno pachatelů	nepodmíněný trest odnětí svobody	podmíněný trest odnětí svobody	zproštěno	upuštěno od potrestání	čin kvalifikován jako přešupek
týrání svěřené osoby § 215 tr. z.	93	21 (trest > 5 let 1 osoba)	66	19	6	9
pohlavního zneužívání § 242 tr. z.	324	48 (trest > 5 let 6 osob)	171	107	49	209
ohrožování mravní výchovy mládeže § 217 tr.z.	444	15	342	11	18	29
zanedbání povinné výživy § 213 tr. z.	7 120	998 (trest < 1 rok 849 osob)	4 712	1 699	151	621

Různé druhy zneužívání dětí jsou podmíněny několika faktory, a to :

- ekonomickými faktory, tzn. děti jako snadný zdroj zvýšení materiální úrovně (dětská práce, nezákonný obchod s lidmi, děti jako zdroj sociálních dávek ekonomicky slabých rodin).
- zneužívání dětí se sexuálním kontextem od sexuálního zneužívání až po dětskou pornografii, prostituci, často motivovaného opět ekonomickým faktorem (dětská práce, obchod s dětmi, nabízení i vlastních dětí za úplatu sexuálním deviantům).
- psychologickými faktory, do nichž je nutné zahrnout všechny formy záměrné konstrukce závislosti dítěte, od citového vydírání, týrání dítěte a podávání návykových látek. Do této skupiny faktorů je nutné zahrnout špatnou rodinnou výchovu, např. zanedbávání psychického vývoje dítěte a toleranci k patologickým projevům chování svěřené osoby (trpění záškoláctví, drobných krádeží, pasivita k příznakům různých typů závislostí).
- psychosomatickými faktory jako genetického potenciálu různých subkultur. Determinace výchovy dětí kulturními genofondy rodičů, zejména kolize dvou různých kulturních tradic rodičů s potřebami dítěte.

Dítě jako občan určitého státu je subjektem práv a povinností. Stejně jako dospělý, z nich může mít prospěch, nebo újmu. Veškerá práva, která stát legislativně zakotvuje v Ústavě a ve zvláštních předpisech pro své občany se dotýkají i dětí a náleží jim. Z toho vyplývá, že způsobilost k právům a povinnostem fyzické osoby vzniká jejím narozením, trvá po celý život bez ohledu na její zdravotní, nebo psychický stav a zaniká až smrtí, či prohlášením za mrtvého. Způsobilost k právům trvá bez ohledu na věk fyzické osoby.

Vzhledem k dlouhodobé nezralosti dítěte a jeho závislosti na jiných jsou vedle základních občanských práv v právním řádu ČR stanovena zvláštní pravidla, která náleží jen dětem a slouží k jejich ochraně. Tato specifická práva mají většinou protektivní charakter, méně často jsou vymezena aktivní a pozitivní práva. Současné pojetí práv dítěte v naší právní úpravě je založeno na reflexních právech. Právní úprava dedukuje práva dítěte především z konkrétních vzájemných práv a povinností dítěte a jiných subjektů, hlavně jeho zákonných zástupců. Práva dítěte jsou tedy právy člověka, jež by bez pomoci dospělých nebyl schopen poradit si a mnohá z těchto práv by nebyl schopen realizovat. Míra realizace práv dítěte je tedy přímo úměrná míře realizace lidských práv v dané společnosti.

Historicky dokládá nutnost protekce společnosti k zachování práv dítěte římské právo, na jehož recepci je založený evropský kontinentální právní systém. Zavádí ve 2.stol.př.n.l. v *Lex Praetoria institut péče, opatrovnictví (Cury)*, a *institut poručenství (Tutely)*. Přiznává práva nenarozeného dítěte (*nascitura*). Diferenciace obou institutů byla důležitá, protože výkon čestného úřadu curatora a tutora byl odlišný. Podstatným znakem opatrovnictví je péče (*Cura*), jejímž výkonem byl pověřený curator. Úkolem curatora byla správa jmění svěřence, vedení procesů v jeho zájmu, aby nemohl být ztenšený jeho majetek.

Péče, opatrovnictví nad nezletilcem (*Cura minorum*) se zřizovala na zvlášť oddůvodněnou žádost nezletilce, opatrovník dával předem souhlas k právním úkonům a jednáním. Výkon péče mohl být také určený úřadem (*Cura dativa*) a to jako opatrovnictví pro jediné právní jednání (*Cura ad actum*), stanovená pro konkrétní případ opatrovnictví majetku (*Cura bonorum*), nebo pro opatrovnictví dědictví (*Cura hereditaris*), případně jako péče o majetek nenarozeného dítěte (*nascitura*) - (*Cura ventris*). Mimo těchto forem opatrovnictví rozlišuje římské právo péči nad ochromenými tělesně, nebo duševně (*Cura furiosi*), péči o majetek (*Cura proprietaris*), ale i osobami nepřítomnými (*Cura absentis*).

Poručenství (*Tutela*) bylo ustanovováno nad osobami, které měly omezenou způsobilost k právním úkonům (*Tutela sui iuris*). Náleželi k nim nejen nezletilci (*Tutela impuberum*), ale i ženy (*Tutela mulierum*) bez ohledu na věk. Úkolem tutora byla společná výchova nezletilce vedle jeho příbuzných, výlučná správa jeho jmění tutorem, vystupoval jako zástupce nezletilce při jednáních.

Podle způsobu povolání do úřadu rozlišuje římské právo poručníka závěti majitele otcovské moci (*Pater potestas*) - (*tutor testamentarius*), poručníka povolaného zákonem (*tutor legitimus*) a poručníka z občanské povinnosti (*tutor optimus*, nebo *tutor fiduciarius*). Původně vykonávali poručenský úřad svobodní občané v příbuzenském vztahu (*agnáti*) jako čestný úřad, stvrzující jejich bezúhonnost, proto se poručníkem nemohl stát voják, nezletilec, marnotratník, člověk hloupý, hluchý, němý a samozřejmě žena, považovaná za lehkovážnou (*anima levitas*). Později se stal výkon poručenství veřejným úřadem (*munus publicum*), kdy poručník dohlížel nejen nad právními úkony, ale i na sňatek.

Současná ochrana práv dětí v ČR je realizována pomocí platných právních norem, pocházejících většinou z poloviny minulého století. Pokud je zjištěna důvodná domněnka o špatné péči o dítě, či páchaní trestné činnosti na dítěti, případně skutečnost o opuštění dítěte, státní orgány mají povinnost jednat a rozhodnout o náhradní péči a výchově dítěte. Systém umísťování dětí do náhradní rodinné péče je tedy postavený na bázi zákonného opatření a rozhodnutí soudu.

Opatrovník je zástupce fyzické osoby, která má omezenou právní způsobilost k právním úkonům, v důsledku nějakého nedostatku (např. nedostatku věku, nedostatečně rozvinutých intelektových schopností, dočasného psychického onemocnění atp.) a nemůže tudíž provádět právní úkony sám. Institut opatrovnictví je kodifikovaný v právu občanském, rodinném, v procesních předpisech občanského soudního řízení i v zákoně o konkurzu a vyrovnání z č. 328/1991 Sb. obč. zák. Opatrovník podle zákona o rodině je ustavován i v případě, že dojde ke střetu zájmů rodičů a dítěte (při rozvodu rodičů), nebo pokud dojde k omezení rodičovské zodpovědnosti rozhodnutím soudu (rodič nevykonává řádně své povinnosti a vyžaduje to zájem dítěte). Také při osvojení dítěte bývá ustanoven opatrovník, který svým souhlasem nahrazuje souhlas rodičů dítěte. Většinou tak činí ústav náhradní rodinné péče a to tehdy, pokud rodiče minimálně půl roku neprojevili o dítě opravdový zájem, tj. pravidelně ho nenavštěvovali, neplnili řádně svou vyživovací povinnost, případně pokud nejméně dva měsíce po narození dítěte o ně neprojevili zájem, i když jim v tom nebránila žádná závažná překážka. Rodiče dítěte mohou dát souhlas s osvojením dítěte předem bez vztahu k budoucím osvojitelům, souhlas musí být udělen před soudem, nebo orgánem sociálně právní ochrany dětí. Pojem opatrovníka v občanském právu se vztahuje zejména na zachování práva dětí, jako přímých a neopominutelných dědiců, nebo při ohrožení majetkových zájmů dítěte, kdy je nutné zajistit zvýšenou ochranu jmění dítěte. Opatrovník pro soudní řízení může být ustanoven soudem podle procesního práva i pro občanské řízení, v tomto případě zastupuje dítě jen v tomto řízení, pro něž byl ustanoven.

Soud ustanovuje dítěti poručníka tehdy, pokud zemřeli rodiče dítěte, nebo jestliže rodiče byli omezeni ve výkonu rodičovské zodpovědnosti na podkladě rozhodnutí soudu. Úkolem poručníka je zastávat roli rodičů a nahrazovat jejich péči, tedy dítě vychovávat, zastupovat je a spravovat jeho majetek. V podstatných věcech týkajících se osoby poručenice přitom podléhá rozhodnutí poručníka souhlasu soudu. Co jsou podstatná rozhodnutí musí být posuzováno vždy s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem. Mezi poručníkem a poručenecem vzniká vztah obdobný jako mezi rodičem a dítětem, nevzniká však vyživovací povinnost. Při výkonu své funkce podléhá poručník pravidelnému dozoru soudu, zejména je povinen podávat soudu zprávy o osobě poručenice a účty ze správy jeho jmění, tato povinnost kontroly jmění odpadá, pokud soud rozhodne, že poručenec nemá jmění větší, než stačí na pokrytí nákladů na jeho výchovu a výživu. Obvykle je soudem ustanovený poručníkem někdo z příbuzných dítěte, nebo z osob dítěti blízkých. Poručenství zaniká zletilostí dítěte, smrtí poručníka, nebo rozhodnutím soudu. Rozdíl mezi oběma instituty spočívá v tom, že opatrovníka může soud určit i tomu, jehož pobyt není známý a je potřebné ochránit jeho zájmy, např. v dědickém řízení, nebo jsou zde jiné závažné důvody (dočasná psychická porucha rodiče, jeho vážná nemoc i projevovaný zájem o dítě umístěném v náhradní péči).

Osvojení je uměle vytvořený vztah mezi dospělými fyzickými osobami a dětmi se všemi právními následky, jakoby šlo o vztah biologický. Cílem je zajistit opuštěnému dítěti přirozené rodinné prostředí. O osvojení rozhoduje soud a to na návrh osvojitele. Osvojencem může být pouze nezletilé dítě starší jednoho roku. Osvojitelům vznikají soudním rozhodnutím stejná práva a povinnosti při výchově dítěte, jako by byli jeho rodiči. Osvojením přejímá osvojované dítě příjmení svého osvojitele.

V řízení o osvojení soud zjišťuje, zda jsou splněny zákonné podmínky pro vytvoření náhradní rodiny. Mezi osvojencem a osvojitelem vzniká vztah dítě – náhradní rodič a proto nastává osvojiteli vyživovací povinnost vůči osvojenci. Osvojením zanikají práva a povinnosti mezi osvojencem a původní rodinou a vznikají nové k rodině osvojitele. K osvojení dítěte je zásadně nutné, aby s tímto krokem souhlasili jeho zákonní zástupci, tj. nejen biologičtí rodiče dítěte, ale i opatrovník (většinou ústavní zařízení). Souhlas rodičů není vyžadován, pokud byl udělený předem bez vztahu ke konkrétním osvojitelům, a to osobně přítomným rodičem u soudu, nebo písemně orgánu sociálně právní ochrany dítěte. Tento předchozí souhlas s osvojením může být rodičem učiněn nejdříve šest týdnů po narození dítěte, tzn. s dostatečným odstupem od porodu, aby bylo vyloučeno neuvážené rozhodnutí. Souhlas lze odvolat až do doby, než je dítě na základě rozhodnutí umístěno do péče budoucích osvojitelů dítěte. Dále není souhlas vyžadován za splnění následujících podmínek a to, pokud rodiče minimálně půl roku neprojevili o dítě opravdový zájem, tj. pravidelně ho nenavštěvovali, neplnili řádně svou vyživovací povinnost, případně pokud nejméně dva měsíce po narození dítěte o ně neprojevili zájem, i když jim v tom nebránila žádná závažná překážka. Soud zkoumá na základě návrhu orgánu sociálně právní ochrany, který je opatrovníkem dítěte, jsou li dány zákonné podmínky k osvojení dítěte a to ke dni podání návrhu. Vždy je však třeba, aby s osvojením souhlasil opatrovník osvojovaného dítěte, který mu byl ustanoven pro účely řízení o osvojení. Aby bylo jisté, že budoucí osvojitelé svůj záměr myslí vážně a že právě oni budou pro dítě vhodnými náhradními rodiči, musí být dítě před rozhodnutím soudu o osvojení dítěte nejméně tři měsíce v péči budoucích osvojitelů v tzv. preadopční péči. Je-li dítě umístěno v ústavní péči, rozhoduje o umístění do preadopční péče budoucí rodiny orgán sociálně právní ochrany dětí. V zásadě jsou rozlišovány dva druhy osvojení a to osvojení zrušitelné a nezrušitelné. O podmínkách a důsledcích obou typů osvojení musí být účastníci řízení řádně poučeni soudem. Zrušitelné osvojení může být na návrh osvojence zrušeno soudem, zrušením osvojení se obnovují příbuzenské vztahy s původní rodinou a osvojenci se vrací jeho původní příjmení. Typ nezrušitelného osvojení zakládá trvalý svazek mezi osvojitelem a osvojencem, jméno osvojitele je zapsáno do matriční knihy namísto jména rodiče, osvojenci je vydán nový rodný list, tento typ osvojení bývá zaměňován s pojmem adopce.

V ČR převažuje ústavní péče nad péčí rodinnou, i když podle Úmluvy o právech dítěte, i českých zákonů (např. zákona o rodině) by to mělo být naopak. V březnu 2004 byl v Kodani zveřejněn mezinárodní výzkum zaměřený na děti do tří let, které jsou v ústavní péči déle než tři měsíce. Dokument porovnává situaci v různých evropských zemích a ukázal, že v ČR je ústavní péče využívána nejčastěji. (C. Hamilton – Giachritsis, K. Browne, L. Leth, R. Johnson, M. Ostergren a další : Mapping the number and characteristics of children under 3 in institutions across Europe at risk of harm. Centre for Forensic and Family Psychology, University of Birmingham, závěrečná zpráva Daphne projektu 2002, zpracováno 2004).

Zpráva udává počty dětí v ústavní péči ve vybraných zemích) :

podíl dětí do tří let umístěných ústavech na 10 000 dětí v populaci									
ČR	60	Belgie	54	Bulharsko	50	Lotyšsko	42	Rumunsko	33
Slovensko	31	Francie	27	Maďarsko	24	Španělsko	23	Itálie	14
Holandsko	14	Polsko	9	Švédsko	8	Chorvatsko	8	Dánsko	7
Irsko	6	Rakousko	3	Norsko	2	Velká Británie	1	aj.	

PhDr. V. Bubleová a Mgr. K. Šlesingerová ve zprávě Střediska náhradní rodinné péče: Péče o ohrožené a znevýhodněné děti za rok 2004 (publikované na <http://www.helcom.cz/>

[//www.helcom.cz/](http://www.helcom.cz/)

číslo článku 2005033003), uvádí : „ že situace v oblasti péče o ohrožené a znevýhodněné děti, především v náhradní rodinné péči v roce 2004 se zásadně nezměnila oproti předchozímu období “. Toto tvrzení dokládají následujícími údaji, které ilustrují počet dětí umístěných v ústavních zařízeních (zdůrazňují neměnnost dat a někde dokonce jejich zvýšení).

Tabulka č. 2 (zdroj MPSV, MZd) :

ROK	1993	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Dětské domovy	5839	7184	6689	6901	7333	7222	7270	7250
Kojenecké ústavy	1805	1733	1855	1704	1723	1655	1630	1624
Ústavy sociální péče	Neuv.	Neuv.	10201	Neuv.	Neuv.	10434	10384	10426
Celkem v ústavní péči	7644	8917	18756	8605	9056	19311	19284	19300
Pěstounská péče	5297	5711	5935	6029	6000	6411	6598	6637
Celkem	12941	14628	24691	14634	15056	25722	25882	25937
Podíl dětí v počtu dětí mimo vlastní rodinu (údaj v %)			24,04			24,92	25,49	25,59

Na výše uvedenou skutečnost upozorňovalo více nestátních neziskových organizací, které se zabývají ochranou práv dítěte a péčí o ně. Tyto organizace založily v roce 2004 Koalici : „dítě patří do rodiny “ a vyvíjí aktivity k uvedené moderních přístupů v oblasti sociálních služeb pro dítě a rodinu. Jedním z hlavních vytyčených cílů je vytvoření národní strategie a koncepce péče o dítě a rodinu s přihlédnutím k procesu začleňování do EU.

Podle statistik neziskových organizací tři čtvrtiny opuštěných dětí žijí v ústavní péči. Dlouhé lhůty soudních řízení zcela zásadně prodlužují dobu strávenou v ústavní péči. Procento dětí v ústavní výchově je neustále zvyšováno zhoršující se situací sociálně slabých rodin, nárůstem násilí mezi dětmi, nárůstem násilí páchaného na dětech, vyšším procentem novorozenců se zdravotními a mentálními handicapy. V ČR je v současné době 13 kojeneckých ústavů pro děti od 0 do 1 roku, 10 dětských domovů pro děti v batolecím věku od 1 do 3 let. Celková kapacita těchto zdravotnických zařízení je 2 136 míst. Dětské domovy (120), diagnostické a výchovné ústavy pro děti a mládež (70) spadají do rezortu Ministerstva školství. Počet školských zařízení vzrostl od roku 1989 ze 158 na 190, jejich kapacita je 4000 míst. Přímo v publikaci MŠMT: „ Dětské domovy v ČR “ z roku 1999 je uvedeno : „ ... zastavme přibývání dětí v dětských domovech, kde jsou děti vystaveny těžkému citovému strádání ...“. Jedno dítě v ústavní péči tak vystřídá minimálně čtyři ústavy a to kojenecký, batolecí dětský domov, diagnostický ústav, v němž jsou po osm týdnů diagnostikovány všechny děti i bez poruch chování a dětský domov. Dle statistiky MŠMT ke dni 31.12 2000 bylo ve školských zařízeních pro výkon ochranné a ústavní výchovy (tj. od 3 let) umístěno celkem 7 333 dětí. Dalších víc než 2000 dětí žije ve zdravotnických kojeneckých ústavech a batolecích dětských domovech.

Dle neoficiálního vyjádření ředitele odboru Ministerstva školství a tělesné výchovy je příčinou vyššího procenta dětí v ústavní péči fakt, že : “... sociální péče odebírá další a další děti, které není kam dát a stav je neudržitelný ..., ... ústavy jsou v gesci několika ministerstev, které navzájem špatně komunikují...“.

Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV) podle údajů krajských odborů sociální péče vytváří registr dětí, které byly nabízeny k osvojení, nebo do pěstounské péče v rámci celé ČR. MPSV každoročně uvádí, že se jedná asi o tisíc dětí ročně, které se nepodaří umístit do náhradní rodiny, z toho je vyvozováno, že je málo zájemců o pěstounskou péči, není zájem o děti s postižením, o romské děti (Fond ohrožených dětí, zpráva TK FOD ze 29.2.2008).

O vhodnosti umístění dítěte do rodiny prakticky rozhoduje sociální pracovnice v místě bydliště matky. Sociální pracovnice je i zákonným opatrovníkem dítěte. Dítě je umístěno v ústavu většinou po předchozí dohodě s vedením ústavu. Pokud sociální pracovnice usoudí, že dítě není vhodné k umístění do náhradní rodiny, není zařazeno do registru “ vhodných dětí“ a zůstává v ústavní péči. Tím jsou zpochybněny oficiální seznamy a několik dětí tak vůbec nedostane šanci dostat se do náhradní rodiny. Často se jedná o dítě handicapované rasově, psychicky, zdravotně o němž podle svého názoru sociální pracovnice usoudí, že se pro něj náhradní rodina nenajde. Občanské sdružení Středisko náhradní rodinné péče se sídlem v Praze iniciovalo vznik sítě nestátních neziskových organizací, jejichž spolupráce ve zlepšení situace, co se týče dodržování práv sociálně a zdravotně znevýhodněných dětí. S jejich návrhy koresponduje sociální program EU “ Tažení proti chudobě“. Oficiální projekt Ministerstva práce a sociálních věcí se nepodařilo prozatím vytvořit. (Kunstová, H. vedoucí oddělení právních analýz Českého helsinského výboru, Ochrana práv dětí, 2002).

Od 1.7. 2002 nabyl účinnosti zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy, nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních. Do zmíněného zákona byl zapracován institut smluvních rodin (na podkladě poslaneckého návrhu), který je ovšem v ČR prozatím nevyužitelný.

Úroveň znalostí a dovedností sociálních pracovníků ovlivňuje odhalení a včasné řešení sociálního problému. Výsledkem by měla být pomoc ohroženému dítěti, praxe však dokazuje opak, narůstají případy, v nichž sociální pracovníci a zdravotníci udělali chybu a nezabránili tragickým následkům týrání, ačkoliv něco věděli (problematická rodina, v níž již došlo k týrání dítěte, nápadně častá a věku neadekvátní zranění dítěte apod.). Oficiální statistický údaj za poslední dva roky o 100 % víc zavražděných dětí (2005 – 10 dětí, 2007 – 20 dětí), podle odborných odhadů v ČR zemře na následky týrání a špatnou péči kolem 50 dětí ročně. Postih trestné činnosti páchané na dětech patří k nejmírnějším na celém světě (viz statistické údaje za rok 2006). Trest neplní funkci individuální prevence, ani prevence generální, tj. nejen odradit od páčání další trestné činnosti odsouzeného pachatele v trestním řízení, ale i potencionální pachatele od trestné činnosti. Možnost zpřísnění trestu v mimořádném opravném řízení byla z trestního řádu (z.č. 141/1961 Sb.) vypuštěna v 90. letech.

Ačkoliv nás mezinárodní instituce na ochranu dětí, včetně Výboru OSN pro práva dětí opakovaně zařadily mezi země s největším počtem týraných a utýraných dětí, přesto tři roky starý projekt na vyhledávání ohrožených dětí pomocí registru zdravotních pojišťoven nebyl akceptován. Původní stanovisko Ministerstva práce a sociálních věcí sice bylo podporující, ale chybí nástroj k realizaci v podobě platného nařízení MPSV a Ministerstva zdravotnictví. Mezinárodní instituce poukazují i na fakt, že v ČR není téměř využíván institut zbavení rodičovské zodpovědnosti podle § 44 odst. 3 zákona o rodině č. 94 /1963 Sb. , i když tato kogentní právní norma výslovně uvádí : soud zbaví rodiče rodičovské zodpovědnosti, jestliže ji závažným způsobem uanedbávají. Je kritizován přístup státních orgánů k dětem, kterým jsou ještě více traumatizovány. Mediálně známý je případ Terezky umístěné v psychiatrické léčebně k převýchově.

Zpráva Linky bezpečí z roku 2001, která poskytuje přehled o tématech telefonických hovorů dětí, ze 712 000 telefonátů se 4 055 hovorů týkalo syndromu týraného dítěte (CAN). Složení sledovaného jevu : tělesné týrání v 46 % , psychické týrání 5 % , zanedbávání 12 % , sexuální zneužívání 31 % , znásilnění ve věku od 15 do 18 let 5 % , rasové diskriminace a šikany se týkala 3 % hovorů. Krizové centrum uajistilo ochranu práv dětí ve 276 případech, z toho CAN syndrom týraného a zanedbávaného dítěte byl zjištěn u 61 dětí.

Aktivní pomoc ohroženým dětem v nouzi poskytuje zařízení Fondu ohrožených dětí "Klokánek", sociální pracovníci pracují s dětmi tak, aby se mohly vrátit zpět, nebo je pro ně vyhledána náhradní rodina. Pobyt dětí je však časově omezený na 6 měsíců, systém výchovy se přibližuje rodinné výchově. Také toto nestátní zařízení vykazuje nepříznivé statistické údaje za rok 2007: v průběhu roku 2007 bylo umístěno v Klokáncích 624 dětí, nově přijato bylo 396 dětí a odešlo 352 dětí, přičemž jejich kapacita činí 277 míst, tzn. 98 % využití. Na žádost orgánu sociálně právní ochrany bylo umístěno 156 dětí (39 %), na podkladě soudního rozhodnutí 101 dětí (26 %), na vlastní žádost 13 dětí (3%) a 3 děti byly předány Policií ČR. U těchto dětí bylo důvodné podezření z týrání ve 39 případech, pohlavního zneužití ve 14 případech a zanedbání povinné péče ve 131 případech. Do náhradní rodinné péče bylo umístěno 105 dětí (31 %), do ústavní výchovy 22 dětí (6 %), do pěstounské péče 58 dětí (17 %), do azylového domu odešlo s rodičem 31 dětí (9 %), ale největší skupina dětí 164 (48 %) se musela vrátit zpět do původní rodiny.

Hodnocení vládních zpráv o prosazování cílů Úmluvy o právech dítěte výborem OSN ukazuje na mnohé nedostatky v ČR (Dunovský J., Plnění Úmluvy o právech dítěte v ČR podle hodnocení Výboru OSN pro dětská práva, Československá pediatrie, roč. 56, 10/2001).

Prozatím jedinou přehlednou a ucelenou zprávou o situaci českých dětí a možnostech jejich ochrany je situační analýza " Děti v České republice 1996 " vydaná Českým výborem pro UNICEF (Kovařík J., Kukla L., 1998).

Publikace o lidských právech, diskuze o nich i analýza konkrétních případů má určitý význam na postoje a názory lidí na právo, tzn. ovlivňují mínění o právu a tím i právní vědomí. Informace o problematice lidských práv by měli být dostupné a využívané zejména lidmi pohybujícími se v sociální sféře (sociální pracovníky, státními úředníky, zdravotníky, pedagogy apod.), ale také těmi, jichž se tato ochrana týká sociálně slabými, zdravotně, mentálně handicapovanými a znevýhodněnými nedostatkem věku.

Mezinárodní výzkum Mezinárodní asociace pro hodnocení výsledků vzdělávání (IEA), jež proběhl ve 28 zemích se týkal pojetí práva a právního vědomí u školních dětí. Zabýval se otázkami výchovy k demokracii, občanství, právům a povinnostem, přípravy na veřejný a občanský život, diskriminace a sociální soudržnosti. Projekt musel být předčasně ukončen pro nedostatek finančních prostředků, jeho výsledky ukázaly, že právní vědomí v oblasti práv dětí je u českých dětí nižší, než u dětí z Norska a USA. Výchova k lidským právům se mi jeví jako důležitá, protože se dotýká i rozvoje demokratické a humánní společnosti. Zdůraznila bych jeden z požadavků Úmluvy o právech dítěte “výchova dítěte má směřovat k rozvoji osobnosti, jeho nadání a rozumových i fyzických schopností, ... výchovně zaměřené posilování úcty k lidským právům a základním svobodám, ... příprava dítěte na zodpovědný život ve svobodné společnosti v duchu porozumění, míru a snášenlivosti“.

Právní vědomí představuje projekci právní oblasti do vědomí sociálních subjektů. Jde o vztah jedince i společnosti k právu jako celku, k procesu jeho tvorby a realizace, ke kriminalitě. Zahrnuje složku kognitivní, tj. znalosti a informace o právu a složku hodnotící, tj. mínění o právu (složka emocionální i racionální ve formě hodnotících soudů a představ o právu) a postojů k právu jako celku. Mínění o právu, vyjadřující kritický přístup, jaká by měla být právní úprava, aby byla spravedlivá. Odlišuje se od přístupu jaké právo je ve skutečnosti, to se podílí na tvorbě práva, ale zprostředkovaně ovlivňuje i individuální právní vědomí. Individuálním právním vědomím rozumíme postoje a názory jednoho konkrétního člověka – individua. Obsahuje složku racionálně-poznávací, tzn. cílevědomé poznávání právních předpisů a složku emotivně-hodnotící, soudy při nahodilém setkání s právní normou, při nichž se uplatňují ego-vztažné motivace (chovám se podle práva *intra legem* a proto se nemusím obávat sankcí, nebo je mé chování nežádoucí pro společnost – *in fraudem legis, praeter legem*, nebo přímo proti právní normě - *contra legem* a můj subjektivní vztah bude negativní). Individuální právní vědomí se tedy více podílí na dodržování právních vztahů, než společenské právní vědomí, ale může ovlivnit skupinové právní vědomí. To je významným faktorem efektivity práva ve společnosti, protože tlak skupiny dokáže silně ovlivnit motivaci jedince něco konat. Úroveň právního vědomí je přímo úměrná dosaženému vzdělání, povolání, demografickým faktorům (čím je větší město, tím je vyšší právní vědomí), věku (s vyšším věkem klesá). Chybí však závislost mezi znalostí a dodržováním právních norem.

2.2 Normativní legislativa

Definice základních právních norem na ochranu dětí v našem právním systému.

Dělení dokumentů podle právní síly v ČR.

Listina základních práv a svobod Ústavní zákon č. 2 /1993 Sb , součást českého ústavního pořádku, jako lex generale je spolu s Ústavním zákonem č. 1/1993 Sb., nadřazený ostatním zákonům. Obsahuje výčet práv a svobod, které se stát zavazuje zajistit a chránit a jsou označeny za základní. Meze základních práv a svobod může za podmínek stanovených v Listině upravit pouze zákon. Zejména ve vztahu občan – stát jde o klíčovou zásadu v tom smyslu, chce li stát omezit právo zaručené Listinou, může tak učinit pouze prostřednictvím zákona a pouze tehdy, když to Listina předvídá.

Úmluva o právech dítěte byla v ČSFR ratifikována 7.1.1990 a vstoupila v platnost 2.9.1990, je v souladu s Ústavním zákonem z února 1991 a obě normy byly vyhlášeny současně.

Úmluva vychází ze zásady :

- provision - zahrnující přežití a rozvoj dětí, zajištění a zabezpečení základních potřeb dítěte
- protection - ochrana dětí
- participation - účast na životě společnosti a právní subjektivita dítěte

ratifikací Úmluvy se Česká republika zavázala, že bude respektovat a zabezpečovat práva stanovená Úmluvou, a to každému dítěti, bez jakékoliv diskriminace. Mezinárodní Úmluva o právech dítěte je pro Českou republiku závazná a má přednost před zájmem rodičů. Stát se zavázal nejen respektovat tuto Úmluvu, ale že o ní bude informovat celou veřejnost, i děti a že se jí bude řídit ve všech záležitostech, týkajících se dětí.

Zákon o rodině - zákon č. 94/1963 Sb.

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí - Zákon č. 359/1999 Sb.

Obě právní normy se týkají výchovy dětí, úpravy vztahů po rozvodu rodičů, rodičovské zodpovědnosti, výživy, osvojení, pěstounské péče, ústavní výchovy atd. Kodifikace povinnosti péče o dítě oběma rodiči, podle možností a schopností každého z nich až do doby, kdy bude dítě schopné se o sebe postarat. Klíčovým pojmem je Princip blaha dítěte, který vyjadřuje úpravu právního postavení dítěte a jeho ochranu v rodině. Pojem blaho dítěte určuje postup zákonodárce při kodifikaci rodinněprávních vztahů.

Právní úprava blaha dítěte a realizace konkrétních práv dítěte v jeho zájmu má vytvářet prostředí přátelské k dětem. Soud v občanskoprávním řízení vydává rozhodnutí v zájmu dítěte, jde o povinnost soudu rozhodnout, při čemž zájem dítěte je postupem při realizaci určitého práva dítěte, což má specifický dosah a význam.

Trestní zákon - Zákon č. 140/1961 Sb. obsahuje normy trestající opuštění dítěte, zanedbání povinné výživy, týrání svěřené osoby, únos, obchodování s dětmi, ohrožování mravní výchovy mládeže podávání návykových látek dětem, pohlavního zneužívání atd. Postup trestního řízení upravuje **Trestní řád** – Zákon č. 141 /1961 Sb.

Zákon o hmotném a sociálním zabezpečení č. 435/2004 Sb. - řeší pomoc rodinám s dětmi, zaopatřovací příspěvek, sirotčí důchod a jinou sociální problematiku v zájmu dítěte.

Školský zákon č. 561/2004 Sb. upravuje soustavu škol

Zákon o péči a zdraví lidu č. 20 /1966 Sb.

Zákon o ochraně veřejného zdraví č. 258 /2000 Sb. - právní normy zahrnující zdravotní problematiku a povinnost rodičů pečovat o zdraví dítěte

Závazná nařízení, vyhlášky, předpisy příslušných Ministerstev (MŠMT, MZV...), státních orgánů, institucí a obcí. Přičemž účastníky ochrany dětí a jejich práv je nejen stát a rodina dítěte, jako garanti ochrany kodifikovaných práv, ale celé české společenství žijící na území České republiky. Z hlediska kompetencí je možné specifikovat jednotlivé skupiny účastníků ochrany a to z hlediska právní subjektivity takto :

- Zákonodárné sbory - kodifikovat právní normy a upravovat postup při jejich realizaci v zájmu blaha dítěte
- Vládu, státní orgány, státní úřady - povinnost konat, pokud by byl ohrožený státem chráněný zájem dítěte
- Rodiče / zákonní zástupci - respektovat a podrobit se právním normám při výkonu realizace výchovy dítěte
- Lidé přímo pracující s dětmi, tj. učitelé, vychovatelé, sociální pracovníci, zdravotníci - povinnost respektovat právní normy při výkonu svého povolání a oznamovací povinnost při důvodné obavě porušování práv dítěte
- Neziskové organizace a ostatní členové společnosti - povinnost respektovat práva dítěte a oznamovací povinnost
- Masmédia - povinnost respektovat chráněný zájem dítěte

2.3 Důležité pojmy vztahující se k dané problematice

Dítě je definováno podle Mezinárodní Úmluvy o právech dítěte jako osoba mladší osmnácti let věk (každý lidský tvor), pokud není věk dospělosti stanoven jinak zákony konkrétní země. Český právní řád tento pojem neužívá a obecně rozlišuje podle zákona o rodině č. 94/1963 Sb. a Občanského zákoníku tyto kategorie :

- Osoba mladší patnácti let věku, tj. z hlediska trestně-právního, osoba beztrestná pro nedostatek věku, důležitý pojem Trestního práva v souvislosti se skutkovými podstatami trestných činů, které označuje u mladistvých jako provinění.
- Osoba mladistvá starší patnácti let věku, počátek trestní odpovědnosti
- Osoba blízká mladistvému věku, mezi osmnáctým a devatenáctým rokem věku
- Zletilá osoba, starší osmnácti let věku plně právně způsobilá ke všem právním úkonům

Příprava lidského mláděte na samostatný život je dlouhodobá a delší je i fyziologická a psychická nezralost, než u mláďat jiných živočišných druhů. Z této skutečnosti vychází i zákonodárství právních států, právní normy jsou konstruovány tak, aby byla zajištěna péče o dítě a to s ohledem na jeho práva i psychické potřeby. Z tohoto důvodu zákon přesně nevymezuje dobu, po kterou mají tyto protektivní právní normy pro dítě platit, nýbrž vymezení doby je volné. Trvá tak dlouho, jak dlouho to vyžaduje příprava na povolání u jednotlivého, konkrétního dítěte, tzn. možnost individuální a konkrétní úpravy v konkrétním vztahu.

Sociálním učením se postupně nedospělý lidský jedinec začleňuje do společnosti v procesu socializace, učí se sociálním vztahům, přejímá normy společnosti a hodnotí je. Tím si vytváří individuální hodnotový systém a plně chápe společenské souvislosti i důsledky svého jednání okolo osmnáctého roku věku asi 85% populace. Mimo omezených fyzických a psychických schopností má dítě omezenou i právní subjektivitu. Je subjektem specifických práv dítěte, která nejsou rovnocenná s právy zletilých osob.

Právní odpovědnost - nutnost snést následky svého chování a jednání, tj. sankci. Plná právní odpovědnost nastává zletilostí (v ČR dnem dosažení 18. roku věku).

Lidská práva - lidé se rodí svobodní a rovní v důstojnosti i ve svých přirozených právech (právo na život, svobodu bez rozdílu rasy, etnika a pohlaví a lidskou důstojnost). Základní práva a svobody jsou nezadatelná, nezcizitelná, nepromlčitelná a nezrušitelná. Historie existence a uplatňování lidských práv trvá přibližně dvě stě let. První proklamace souboru lidských práv se objevila v americkém Prohlášení nezávislosti r. 1776. v Evropě jako součást francouzského Prohlášení práv člověka a občana r. 1789, které odlišuje přirozená práva v nichž se člověk rodí a občanská práva, která jsou vyhrazena jen Francouzům. V 1. Čl. „... lidé se rodí a zůstávají svobodní a rovní v právech...“, čl. 4 „..svoboda spočívá v možnosti konat vše, co neškodí někomu jinému...“.

20. století je charakteristické mimo jiné rozšířením, uskutečňováním a hlavně masovým porušováním lidských práv. Po druhé světové válce byla přijata Valným shromážděním OSN r. 1948 Všeobecná deklarace lidských práv, která vytyčila hlavní principy v postavení lidských bytostí a to svobodu, rovnost v důstojnosti i v právech. Stala se základem pro úpravu těchto práv člověka ve všech demokratických státech.

Právo je těsně spojeno se státem, **současný model státu** je charakterizován jako :

- **Moderní** - jednotnost celku zajišťuje princip rozdělení moci na zákonodárnou (legislativní), moc výkonnou (exekutivu) a moc soudní (judikaturu).
- **Demokratický** – legitimnost politické moci a práv založená na pluralitě názorů. Politická moc je ospravedlnitelná legálními principy a je uznána ze strany obyvatelstva.
- **Právní** – úzce souvisí se sociální funkcí státu. (v Ústavě není ČR definována jako stát sociální). Existuje však úzká souvislost mezi pojmem právní a sociální stát a lidskou důstojností. Lidská důstojnost má aspekt politicko-občanských práv i práv sociálních, dle Ústavy ČR je nedotknutelná „... lidé jsou si rovni v důstojnosti a právech ...“)
- **Sociální** – stát je institucionalizovanou formou společenského života.

Diskriminace - postoje a způsoby chování, kterými jsou zvýhodňováni, nebo ponižováni lidé na základě své příslušnosti k určité skupině (sociální, etnické). Odmítání práva na rovný přístup bez ohledu na osobní vlastnosti jedince, pouze na základě jeho připsaných charakteristik, např. jeho rasy, věku, pohlaví, sociálního původu, příslušnosti k určitému regionu apod.

Mezinárodní právní normy (úmluvy, dohody) – upravují vztahy mezi navzájem nezávislými, suverénními státy. Jde o ujednání dvou, nebo více subjektů mezinárodního práva, které má z vůle těchto subjektů mezinárodně právní účinky. Závaznost a vynutitelnost je složitá, protože neexistuje subjekt, který by autoritativně vynutil dodržení mezinárodní smlouvy. Právní úprava konkrétní problematiky je především předmětem dohody, ale každý stát je začleněn do světového systému, z toho vyplývá, že žádný stát není absolutně nezávislý na jiných státech, tzn. žádný stát není izolovaný od ostatních. Z tohoto důvodu je dodržována zásada *Pacta sunt servanda* (smlouvy mají být dodržovány), vytyčená právním teoretikem a zakladatelem mezinárodního práva Hugem Grotiem. Ratifikací, to je podpisem smlouvy ve jménu státu, přistupujícího k dohodě prostřednictvím zástupce státu a jejím vyhlášením ve Sbírce zákonů, se tato smlouva stává pro stát přistupující k dohodě závaznou a nadřazenou vnitrostátnímu právu.

Současná Ústava České republiky, ale i dalších států stanoví vnitrostátní platnost konkrétních mezinárodních norem a není závislá na zvláštní transformaci do českého právního řádu. Státem přijaté mezinárodní smlouvy se tak stávají přímo součástí vnitrostátního práva. Ministerstvo zahraničních věcí vyhledává ratifikované Mezinárodní smlouvy ČR ve Sbírce zákonů ČR, kde lze uvedené texty právních předpisů vyhledat. Dodržování mezinárodních smluv je pro ČR závazné. Ministerstvo spravedlnosti vydalo dne 30.4. 2004 instrukci č.j. 56/2004 MO-J, kterou je upravený postup justičních orgánů ve styku s cizinou ve věcech občanskoprávních. Podle Vídeňské dohody z r. 1969 je nutné ke vzniku platné mezinárodní smlouvy, aby :

- Smluvní strany byly způsobilé k uzavření smlouvy (*Ius contrahendi* = plná způsobilost uzavírat platné mezinárodní smlouvy jako projev suverenity státu)
- Předmět smlouvy byl možný a dovolený (nesmí být v rozporu se zájmem mezinárodního společenství a v rozporu s kogentními normami)
- Smluvní strany řádně projevily svou vůli být mezinárodní smlouvou vázány

Autentifikace – ověření textu smlouvy, jde o akt jednajících stran učiněný podpisem, kterým se text stává definitivním a původním (autentickým), tzn. uznání jeho správnosti a neměnnosti.

Ratifikace – definitivní souhlas učiněný slavnostní formou, kterým se dává najevo souhlas s platností smlouvy, případně k platnosti smlouvy sjednané a podepsané dříve, např. smlouvy o základních lidských právech a svobodách měnící vnitřní poměry ve státě přijetím nového zákona.

Reservation – výhrada ke smlouvě, jednostranné prohlášení k jakkoli formulované, nebo označené smlouvě, které bylo učiněno státem při podpisu, ratifikaci, přijetí, schválení smlouvy, nebo přistoupení k ní, jímž se zamýšlí vyloučit, případně pozměnit právní účinky určitých ustanovení smlouvy při jejich aplikaci vůči tomuto státu, je možné pouze po autentifikaci .

Právo Evropské unie (komunitární právo) – vyhlášené právní normy nejsou vnímány jako mezinárodní smlouvy, ale jde o akt realizace práva orgány Evropské unie, které přímo a pouze zavazují subjekty na území členských států. Česká republika se stala členským státem, tj. subjektem Evropské unie 1.5. 2004 a od této doby jsou pro ni závazné společné právní normy zemí Evropského hospodářského prostoru.

Instituce kontrolující a ochraňující dodržování právních norem :

Evropský soud pro lidská práva – funguje od 1.11.1998 ve Štrasburku. Jeho zřízením byla odstraněna dvojinstančnost procesu (přezkoumání stavu komisí – soudní řízení), přijetí práva na individuální stížnost je závazné a umožňuje přímý přístup jednotlivců k Evropskému soudu. Stížnost k Evropskému soudu je přípustná až po uplynutí šesti měsíců od definitivního vnitrostátního rozhodnutí a vyčerpání všech vnitrostátních opravných prostředků. Stát je povinen finančně odškodnit újmu na právech stěžovatele, ale i náklady řízení. Pravomocný rozsudek soudu je doručen Výboru ministrů Rady Evropy, který dohlédne na jeho výkon.

Rada Evropy sídlí ve Štrasburku, monitoruje stav lidských práv v Evropě, přijímá stížnosti a podporuje rozvoj demokracie. Byla založena v Londýně r. 1949.

Rada Evropské unie je hlavním rozhodovacím orgánem s legislativní pravomocí, zasedá v Bruselu a Lucemburku. Schvaluje právní normy závazné pro členské státy Evropské unie.

Evropský soudní dvůr je nejvyšším právním orgánem EU. Interpretuje smlouvy a z nich odvozenou legislativu. Zasedá v Lucemburku a obrací se k němu nejen členské státy, ale i fyzické a právnické osoby. Jeho funkcí je právní ochrana interpretace a aplikace právních norem EU.

Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí – sídlí v Brně, byl určen jako ústřední orgán ČR pro právní pomoc zajištění práv dětí v mezinárodním kontextu. Jeho hlavní funkcí je vymáhání výživného v cizině, tzv. *červené spisy* (až 80 % případů) a vymáhání výživného v ČR, tzv. *modré spisy*. Organizační agenda je členěna podle jednotlivých států.

Ústavní soud ČR – se sídlem v Brně, kontroluje ústavnost právních aktů a úkonů veřejné moci. K pravomoci ústavního soudu náleží i agenda vyřizování ústavních stížností, jakožto prostředek ochrany ústavnosti. Je nástrojem k nápravě, pokud bylo pravomocným rozsudkem, nebo jiným zásahem orgánů veřejné moci, porušeno základní právo, případně svoboda člověka. Tímto rozhodnutím bezprostředně došlo k zásahu do základních práv a svobod, jejichž ochrana je zaručena Ústavou, Listinou základních práv a svobod a mezinárodními dohodami, zejména Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv.

Mezinárodní dokumenty pro celoživotní vzdělávání – základní tři dokumenty, které podporují transformaci společnosti na „učící se společnost“ z r. 1996. Definují pojem **Cyklického vzdělávání (recurrent education)** jako výchovně vzdělávací strategii pro veškerou výchovu a vzdělávání všech věkových kategorií. Podrobnou analýzu hlavních politických otázek a trendů v členských státech OECD lze nalézt v dokumentu OECD „Background Report“ : Muhlpachr, Pavel. Problémy současné společnosti, Brno, IMS 2004, str. 68 - 78

Learning : The treasure within /Učení, dosažitelný poklad/ - zpráva Mezinárodní komise pro výchovu a vzdělávání v XXII. století pro UNESCO. V podstatě analýza v globálním měřítku, soustřeďuje se převážně na výchovu dětí a dospívajících. Závěr komise: hlavní úlohou výchovy a vzdělávání by mělo být vybavit děti a dospělé kulturním základem, který jim umožní rozumět změnám, které se dějí v jejich prostředí. Vzdělání jako předpoklad úsilí dosáhnout ideálu míru, svobody a sociální spravedlivosti. Zdůrazňuje aktivitu dospělých pro dosažení celosvětové gramotnosti a základního vzdělání dětí a dospívajících v rozvojových zemích.

Lifelong learning for all / Celoživotní učení pro všechny /- referát ze schůze výchovně vzdělávacího výboru (OECD) na ministerské úrovni konané 16. a 17. 1.1996. Konstatuje potřebu politického pohybu ke „ společnosti, jež se učí ,“ a poukazuje na možnosti realizace v členských státech Evropské unie. Široký záběr vzdělávání a výchovy od předškolní výchovy až po aktivní učení seniorů jako základ zaměstnanosti, hospodářského rozvoje, demokracie a sociální soudržnosti v budoucnosti. Ve své zprávě vyjadřují představu spolupráce s různými institucemi a organizacemi, tzn vytyčují požadavek nového zaměření výchovně vzdělávací politiky na rozvoj celé společnosti.

White Paper on education and training / Bílá kniha o vzdělávání /- referát většinou vycházející z publikací OECD. Dokument přináší přehled společenských a ekonomických faktorů v Evropském společenství, které mají vliv na výchovu a vzdělávání. Konstatuje potřebu politického pohybu ke „společnosti, jež se učí a poukazuje na možnosti realizace v členských státech Evropské unie. Obsah výuky a výchovně vzdělávací politika jsou vyhrazené členským státům. Budoucnost bude mít jen společnost, která investuje do vyučování a vědomostí, v níž pozice každého jedince bude stále více určována osvojenými vědomostmi.

UNESCO /United Nation Educational Scientific and Cultural Organization/ - odborná světo-vá organizace pro výchovu, vědu a kulturu založená r. 1946 v Paříži. Jejím cílem je přispívat k udržování světového míru pomocí výchovy, vědy a kultury. K lepšímu porozumění mezi národy, chránit kulturní dědictví a kulturní styky. ČR se stala členem od jejího založení s výjimkou let 1953/54, kdy vystoupila na protest vůči politice USA. Každé dva roky zasedá Generální konference UNESCO, která schvaluje návrhy a dohody mezi jednotlivými státy a vytyčuje hlavní cíle pro budoucí období.

UNICEF / United Nations Childrens Friend /- Mezinárodní dětský fond, zvláštní orgán OSN, zřízený 11.12.1946. Jeho úkolem je poskytovat hmotnou, kulturní a sociální pomoc dětem a mládeži, zvláště v rozvojových zemích, nebo při válečných konfliktech. Jde o příspěvkovou organizaci a do jejího fondu přispívají vlády, instituce, soukromé osoby. Na výzvu OSN jsou pořádány sbírky. Zprávy o činnosti podává Výkonný výbor OSN.

Evropská unie – vzdělávání se stalo jednou z hlavních politických priorit EU. Orgány EU sice nevydávají žádné legislativní normy a závazná nařízení, jelikož organizace školství a vlastní vzdělávání náleží do kompetencí jednotlivých členských států EU. EU pouze vytyčuje a doporučuje základní úkoly, strategie a cíle, jichž by mělo být v této oblasti dosaženo. V 80. letech byl zaveden pojem „Evropa občanů“ a vysloven požadavek, aby každý občan EU měl možnost získat a doplnit si kvalifikaci, možnost mobility studentů i učitelů v rámci Evropy, možnost vzájemného uznávání diplomů a kvalifikací. V roce 1988 bylo přijato usnesení porady ministrů školství Evropských společenství, ve kterém byly stanoveny cíle evropského vzdělávání a to kromě jiného :

- Posílení chápání jednotné evropské identity, cílů a hodnot
- Respekt k lidským právům
- Sociální rovnost
- Občanskou připravenost k soužití v Evropské unii
- Požadavek evropských dokumentů :
 - Evropské curriculum vitae – kvalifikační životopis
 - MobiliPass – mapuje studijní zkušenosti
 - Diploma Supplement – specifikuje dosažené vzdělání
 - Certificate Supplement – objasňuje odbornou specifikaci
 - Evropské jazykové portfolio - zaznamenává jazykové dovednosti

Výše zmíněné dokumenty umožnily vznik vzdělávacích programů. Ve smlouvě o Evropské unii je deklarována podpora vzdělávacích aktivit na státní úrovni. Z tohoto důvodu Evropská unie dotuje v jednotlivých členských státech speciální vzdělávací programy, tzv. strukturální fondy EU, vyhlášené v rámci program **Lifelong Learning Programme** / Program celoživotního vzdělávání í/. Tento nový celoživotní systém vzdělávání nahradí vzdělávání, odborný trénink a e-learning programy, které skončily v roce 2006 (SOCRATES, LEONARDO, YOUTH, AKTION, CEEPUS, CULTURE 2000, MEDIA). Výuku jazyků, informační a komunikační technologie, šíření a využívání výsledků projektů v praxi podpoří průřezové programy :

- Comenius** - má být zaměřený na zapojení škol a školáků do společných vzdělávacích aktivit
- Erasmus** - má zvýšit a podpořit mobilitu studentů do roku 2012
- Leonardo da Vinci** - má zvýšit počet zaměstnaných absolventů škol v soukromém sektoru.
- Grundiving** - cílem je zvýšit počet jednotlivců zapojených do mezinárodních, výměnných programů v rámci vzdělávání dospělých.
- Jean Monnet** - podpoří výuku a výzkum v oblasti evropské integrace na univerzitách.

Evropská komise vyčlenila pro rozpočtové období 2007 - 2013 na tyto programy sedm miliard Eur.

2.4 Teoretické koncepty související s předmětem výzkumu

Česká republika od svého vstupu do Evropské unie v roce 2004 by se měla snažit zlepšit svůj přístup k ochraně lidských práv všech svých občanů, tedy i dětí. Otázkou je kvalita fakticky uplatňovaných sociálních programů dotovaných z Fondu Evropské unie. Pozitivním zjištěním by bylo, že nezůstalo pouze u proklamací politiků a formálních diskuzí.

Tím, že jsme se začlenili do sociální politiky v evropském kontextu jsou jakoby více vidět úspěchy a případné neúspěchy. Platí to i v obráceném vztahu ostatních států vůči nám, již nejde jen o dobrou vůli politiků a státních úředníků při řešení mezinárodních vztahů. Evropská unie vyžaduje pravidelné zveřejňování zpráv z jednotlivých rezortů a také průhlednost hospodaření s finančními prostředky z různých fondů, podporující prosperitu nejen v hospodářské oblasti, ze které se původní Evropské hospodářské společenství transferovalo do evropského společenství s širším záběrem ovlivňující všechny státní sféry.

Evropa, v níž již nejsou tak důležité hranice teritoriálního území jednotlivých suverénních států, se jakoby zmenšila. Mnohem důležitější je snaha společným úsilím odstranit, nebo alespoň zmírnit důsledky sociálně - patologických jevů. Kooperace všech členských států si přímo vynucuje i společnou kontrolu všech sledovaných oblastí a také dodržování ujednaných dohod nejen v důsledku procesu sjednocování Evropy, ale i v důsledku postupujícího procesu globalizace. Samotná idea sjednocení států vyplývá z nutnosti řešit problémy společnosti na nadnárodní úrovni, myšlenka vytvoření Europolu, Eurojustice, jednotné organizace vzdělávání a Ústavy Evropské unie jako nástroje k realizaci těchto řešení zcela jistě vyplývá z dobrého úmyslu ve prospěch lidstva. Otázkou je možnost faktické realizace.

Významným motivačním faktorem lidského individua je kromě jiného touha po vlastnictví, „mít něco víc, než ten druhý“, „získat výhodu“, který výrazně ovlivňuje konání. Tato touha ve spojení s politickou mocí se může stát prostředkem zneužití této propůjčené a akceptované moci občany.

Myšlenka vzdělání jako nástroje k řešení sociální problematiky lidstva také není nová a táhne se historií lidstva po tisíciletí již od dob antického Řecka. Již první řečtí klasičtí filozofové Sókrates, Platón, Aristotelés zdůrazňovali význam vzdělání pro rozvoj lidské společnosti, antická kultura se tímto postojem řídila a dodnes čerpáme z jejích poznatků. Na antické učence navázali v období renesance humanisté v čele s Erasmem Rotterdamským a Janem Amosem Komenským, kteří hledali ve starověkých představách o harmonii a řádu inspiraci pro řešení soudobých problémů člověka 17. století.

Humanistický optimismus postupně ovlivnil různé oblasti činnosti státních útvarů i právo. Vzdělání nabylo instrumentálního charakteru, stalo se nástrojem sociální výsady a tím i sociálně - ekonomicky výhodného statusu. Humanita nabyla rysů základního měřítko při řešení možnosti sjednocení lidstva.

Civilizace 21. Století je označována jako „učící se společnost“, jsou vypracovány koncepty požadavku celoživotního vzdělávání (Projekt OECD, UNESCO, Evropské unie), ale současně se vytrácí instrumentální charakter vzdělání. Středoškolské vzdělání mých rodičů před 50 lety bylo dostatečné k vytvoření dobrého sociálně - ekonomického statusu rodiny a také dokázalo dostatečně saturovat její kulturní potřeby. V současné době nemusí být dostačující ani vysokoškolské vzdělání ve smyslu obavy z nezaměstnanosti a odpovědnosti za své nejbližší. Nezaměstnanost se může stát příčinou patologického chování člověka, různých forem kriminality, prostituce apod.

Prognostický ústav v Basileji Prognos AG vypracoval v r.1980 projekt pro případ sociální krize a uvádí, že pokud by k tomu došlo státy nastolí tzv. úsporná řešení, omezí dotování neproduktivních zaměstnání, tzn, výchovně vzdělávací instituce, péči o nemocné, sociální péči, práci v knihovnách apod. Opravdu postmoderní společnost upřednostňuje mocenské zájmy a ekonomické výhody nad vlastní podstatou lidství? Odbourávají se základní pilíře, o nichž se domnívám, že je to právě vzdělání, akceptování a zdůrazňování sociálních norem a to jak morálních, etických tak i samozřejmě právních, jako důkaz začlenění se do lidského společenství. Pokud ano, nelze vyřešit sociálně-psychologické problémy terorismu, zvyšující se kriminality, úpadek rodinné struktury, devastaci životního prostředí, neustálé nukleární hrozby žádnými prostředky ani v globální rovině. Chybí kontrolní orgán, který by nasměřoval lidstvo k uvědomění si pocitu spoluzodpovědnosti a spoluzávislosti vzhledem k ostatním lidem i přírodě.

Asymetrie vztahu občan - stát vyplývá ze samotného významu zřízení státní formy společenské instituce. Na územním principu organizuje velkou skupinu lidí, které na úkor části jejich práv a svobod garantuje ochranu veřejnou mocí. Veřejná moc, tzn. stát určuje podmínky právního vztahu vůči ostatním subjektům práva. Veřejné právo tvoří souhrn právních norem vyjadřujících nadřazenost státu, jeho dominanci nad ostatními subjekty práva. Kategoricky zakládají práva a povinnosti bez návrhu, z úřední povinnosti většinou kogentními normami, u nichž není možnost odlišné úpravy a interpretace práva. Upravují vše, co vyžaduje zájem státu. Jejich exekutivou jsou pověřeny státní orgány. Právní vztah vzniká, mění se a zaniká právním aktem orgánu veřejné moci.

Mocenské aspekty se netvoří pouze v rovině stát – občané, člověk se od počátku své existence sdružuje do společenských organizací, které mu poskytují ochranu hierarchická struktura zajišťuje soudržnost skupiny a poskytuje jí vnitřní stabilitu, tím i lepší šanci na přežití, to vysvětluje ochotu podřídit se moci skupiny (Millgramova teorie poslušnosti, 1988). Model řešení mocenských konfliktů si osvojujeme v dětství sociálním učením a tento vytvořený model předáváme dalším generacím. Autoritativní výchova mého otce a demokratická výchova matky jejich rodiči ovlivnila přístup rodičů k mé výchově i mé sestry. Způsobovala spoustu vzájemných sporů, ale prioritním zájmem byla vzájemná dobrá vůle domluvit se a vytvořit harmonické rodinné prostředí.

Harmonické prostředí rodiny vyjadřuje organizaci sociální skupiny směrem dovnitř. Každý člen rodiny akceptuje jemu přisouzený status a pokud ne, regulace vztahů uvnitř rodiny se projeví navenek jako násilí. Značné množství rodičů ve snaze podrobit dítě akceptovaným způsobům chování přistupuje k prosazení své dominantní vůle od kategorických imperativů až po týrání dětí. Bazální vazba dítěte na rodiče pocit důvěry je transformován na pocit bazální nedůvěry. Tento pocit bazální nedůvěry provází člověka po celý život a snaha po kompenzaci může vyústit v různé formy agrese, ať dovnitř, např. různé formy patologických závislostí, nebo navenek jako agrese vůči druhým ve formě násilí, týrání, zneužívání, neplnění svých zákonných povinností aj. Mimo omezených fyzických a psychických schopností má dítě omezenou i právní subjektivitu. Je subjektem specifických práv dítěte, která nejsou rovnocenná s právy zletilých osob. V tomto smyslu můžeme chápat status dítěte jako významná hlediska určující nerovnocenné sociální postavení v dané společnosti, vyžaduje péči, ochranu a speciální protektivní přístup.

Katalog práv dítěte by měl zahrnovat nejen práva, která má jako člověk, ale i speciální práva, která mu náleží. I když realizace práva přísluší rodičům, či jiným zákonným zástupcům dítěte, je garantem těchto práv stát. Katalog práv dítěte by měl umožnit státním institucím kontrolu míry a způsobu realizace těchto práv, monitoring sociální situace společnosti, dodržování práv i povinností občanů. Dosud však takovýto přehledný a srozumitelný katalog práv dítěte chybí. Snad právě proto stojíme na negativním čelním místě v žebříčku diskriminace a týrání dětí. Při současném zahlcení Štrasburského soudu stížnostmi a zprávami o diskriminaci a porušování lidských práv v České republice je na pováženou zamyslet se nad možnými odstranění příčin a nejen poukazovat na sociální nedostatky.

Smyslem této práce není pouze charakterizovat současnou situaci na základě vlastních zkušeností, znalostí a postojů k dané problematice, ale také pokusit se o nalezení řešení a porozumět přístupům zažívané skutečnosti z pohledu druhých. Ke zmapování postojů v přístupu k dané problematice právního vědomí populací různých generací a zjištění, jak dalece jsou zvnitřněny současné právní normy, by měl přispět průzkum, který je v bakalářské práci zpracován.

2.5 Formulace pracovní hypotézy a metody jejího ověření

Hypotéza : Postavení dětí v rámci České republiky není dobré, děti jsou týrány psychicky i fyzicky, zneužívány a jsou na nich páčány nejrůznější formy násilí.

Heuristika: chybí edukace o základních pojmech v právnické dimenzi ve školních osnovách základních a středních škol, to zapříčiňuje :

- nízkou a nedostatečnou právní gramotnost nadpoloviční většiny obyvatel ČR
- neznalost dětí svých vlastních práv, co smí a co naopak nesmí a z toho vyplývající zvýšená trestná činnost dětí a progresse konfliktů dětí se zákonem
- zvyšující se agresivitu rodičů i samotných dětí v kontextu sociálních vztahů
- neznalost dětí, ale často i jejich nejbližšího okolí, na koho se obrátit v případě újmy na svých právech

Domnívám se, že právě tento deficit by měl být odstraňován v rámci výuky již na úrovni základního školství. Postupné získávání informací, vědomostí a orientace v oblasti právních norem, vytvoření konkrétní a adekvátní úrovně právního vědomí již od dětského věku, zejména znalost práv i povinností a jejich interiorizace jako nejvyšší formy sociálního učení, by mohlo odstranit mnohé závažné sociální otázky, což by zcela jistě prospělo celému českému národu a především samotným dětem.

Hypotéza (pracovní) : V České republice je *předpokládaným důvodem porušování práv dětí :*

- nízká úroveň právního vědomí u dospělých občanů ČR (H₁)
- nízká úroveň právního vědomí u dětí a mládeže (H₂)
- nízká úroveň znalosti platných právních norem na ochranu práv dětí v rámci ČR a EU (H₃)
- nedostatečné vzdělávání v této oblasti v rámci školství ČR (H₄)
- špatná sociální politika ČR (H₅)
- nedostatečná vůle dospělých podporovat programy na ochranu a propagaci práv dětí (H₆)

Výše definované problémy zažívané reality vyjadřují vztah práva s úrovní vzdělání, zkoumaný v této bakalářské práci, ale neumožňují vyslovit korektní pracovní hypotézu ve smyslu Chráskovy definice hypotézy. Chráska definuje hypotézu jako pokusnou, předběžnou a prozatímní odpověď na položenou otázku (problém). (Chráska, M. - *Úvod do výzkumu v pedagogice*, 2. vyd. Olomouc, Univerzita Palackého, 2006) .

Vyjmenované ožehavé společenské otázky však slouží v této práci jako argumentační kritéria analýzy současných podmínek a také jako operativní (dílčí) otázky ve smyslu Chráskovy definice hypotézy, jejichž metodou ověření je výzkum. Právě ve smyslu této definice (Chráska, 2006) se jedná v části práce odpovídající na tyto otázky o průzkum, nikoliv o výzkum.

Metoda ověření pracovní hypotézy – k zodpovězení otázek, analýze a interpretaci využiji kvalitativního sociologického průzkumu se záměrně vybranými informátory pohybujícími se v sociální oblasti. Domnívám se totiž, že realita je tvořena sociálně. Z toho vyplývá, že cílem průzkumu bude i pochopení postojů k diskriminaci dětí v důsledku nedostatečné informovanosti o právech i povinnostech občanů ČR. Výstupem průzkumu po jeho zpracování, by mohlo být vyslovení nově formulované hypotézy.

Cílem průzkumu bylo zjistit skutečnou míru úrovně právního vědomí a znalost práv na ochranu dětí samotnými dětmi, ale i dospělých. Byla hledána odpověď na otázku, zda zvýšení znalostí u dětí o svých právech a tím i možnost obrany svých práv může přispět ke snížení patologických jevů ve společnosti a kriminalitě páchané na dětech dospělými.

V sociálním kontextu je obtížné stanovit paradigma jako příkladný, dokonalý a neměnný vzor, zejména v souvislosti se sociální problematikou jako je nedodržování základních lidských práv, nedodržování povinností vůči společnosti legislativně zakotvených v ústavním pořádku ČR. Institutem rodičovské zodpovědnosti je ze zákona o rodině z č. 94/1963 Sb. jednoznačně určena povinnost rodiče pečovat o dítě, podílet se na jeho výchově a rozvoji. Omezování osobní svobody dítěte únosem, prodejem, nucením k zakázaným formám práce, zcizováním lidské důstojnosti týráním, sexuálním násilím a neschopností dítěte bránit se, i jako důsledek neznalosti svých práv, absence právního vědomí o dětských právech, o povinnostech rodičů vychází ze základních paradigmat sociologického myšlení. Z pohledu mnou vytyčené pracovní hypotézy na primární otázku sociologie : „ Jak je možné, že společnost dokáže zachovat pevný řád, k jehož respektování jsou vedeni všichni členové společnosti ?“.

Lépe na tuto otázku odpovídá teorie konfliktu, která se domnívá, že jakákoliv forma lidského soužití vyhovuje vždy jen části zúčastněných. Ostatní jsou k účasti na daném sociálním řádu donuceni, i když to pro není vždy výhodné. Konsensuální teorie, která předpokládá, že v základu sociálního řádu stojí nepsaná úmluva (konsensus) podle níž se lidé vědomě zavazují, že budou dodržovat normy umožňující vzájemné soužití, vyznívá jako nedosažitelný ideál.

2.6 Metody ověření hypotézy

Přístup k sociální realitě nejvíce přiblíží sociologický typ výzkumu. Odpovědi jsou nalézány skrze výpovědi respondentů dotazníku, analýzu jejich odpovědí a to ve smyslu významu vzdělání jako nástroje jejich ochrany, tzn. určující je obsah názorů interpretů zažívané reality.

POUŽITÁ METODA SBĚRU

Ve svém sociologickém průzkumu jsem použila empirickou metodu experimentálního ověření hypotézy v bezprostředním styku se zkoumanou realitou a to metodou dotazníkového šetření. Otázky jsou konstruovány jako uzavřené a selektivní, kdy respondenti volí jednu z navržených odpovědí. Do terénu vstupuji s předem připraveným souborem uzavřených otázek podle tématu, otázky jsou srozumitelné, v jazyce přirozeném, (souhrn otázek v příloze). Sociologický průzkum preferuji z těchto důvodů, protože pouze sociologická věda nahlíží na sociální chování jako na výsledek sociálních vztahů, které společnost stabilizují a destabilizují, jako na determinantu sociálně politické problematiky. Sociologie zkoumá vliv společnosti na lidské postoje a způsoby, kterými naopak společnost utvářejí. Průzkum se dotýká nejen společenských institucí – sociální politiky, práva, vzdělávání, ale i rodiny a malé sociální skupiny (zdravotničtí pracovníci a studenti Střední zdravotnické školy v Brně). Postoj ke vzdělání, k dodržování norem společnosti a také individuální žebříček hodnot a úroveň poznání, do níž můžeme jako podsložku zahrnout i úroveň právního vědomí jsou sociálně tvořené jevy v celoživotním procesu socializace. Domnívám se, že zažívaná realita je tvořena sociálně. Výsledek v podobě reflektivní úvahy o realizované podobě sociální politiky v ČR vypovídá o přístupu státních institucí k problémům společnosti.

Obě metody by měly zajistit dostatečné množství informací, zodpovídajících na otázky, které se vážou k tématu. Pro pochopení a interpretaci zmíněné problematiky bakalářské práce využívám jak dat tvrdých, tak dat měkkých (které budou získány průzkumem - dotazníkovým šetřením). V podstatě jde o verifikační experiment, který má potvrdit, nebo vyvrátit pracovní hypotézu v podobě zjišťovací otázky „**Je pravda, že úroveň právního vědomí obyvatel ČR je nízká?**“ Způsoby získávání informací a dat jako hodnotící proces vyjadřuje následující vztah

Činnost	→	metoda (technika)	→	nástroj
např. dotazování	→	písemná forma	→	dotazník

Z tohoto důvodu je nutná formulace otázek k určení vhodného nástroje :

Cíl	k čemu potřebujeme daný nástroj ?	ke zvýšení vzdělání, a tím i mimo jiné právního vědomí
Dosah	kdo bude využívat výsledky ?	děti, rodiče, pedagogové, zaměstnavatelé, politici
Vedlejší účinky	jaké důsledky mohou nastat užíváním tohoto nástroje	zlepšení práv dětí
Proveditelnost	Ize aplikovat nástroj za daných podmínek	při vhodné sociální politice a školského managementu ano
Rozměr	zaměření do hloubky, nebo do šířky	pro účel základní orientace v právu spíš do šířky
Data	jaké údaje očekáváme	zlepšení vědomostí o lidských právech a právech dětí
Čas	časové možnosti	co nejbližší časový horizont
Spoluúčast	koho se bude proces týkat	děti, rodiče, pedagogové, MŠMT
Časový odstup	Ize očekávat zpětnou vazbu	ano v podobě zlepšení vztahu společnosti k dětem

2.7 Konstrukce vzorku

Pro náhled do sociální problematiky jsem použila specifický výzkumný vzorek, orientovaný napráci v sociální oblasti. Výzkumný zorek byl složený z 50 nezletilců ve věku 16 - 18 let, studentů Střední zdravotnické školy a z 50 dospělých zdravotnických pracovníků různého věku a vzdělání. Tyto osoby neustále konfrontované se sociální realitou a nutností okamžitě řešit sociální situace různého typu, jsou již od počátku studia programově směřovány k vytvoření si určité úrovně právního vědomí a k dodržování norem společnosti, zejména lidských práv. Dodržování právních norem v oblasti zdravotnictví si přímo vynucuje chráněný institut péče o zdraví lidu. Sociologové a psychologové uvádí, že pro volbu povolání zdravotnického pracovníka jsou prioritní altruistické tendence jedince „být užitečný společnosti“, proto lze předpokládat jen minimální počet osob porušujících společenské normy (morální i právní). Ve srovnání s klasickým experimentem, jde o zjednodušenou konstrukci experimentálního vzorku. Nemusí se ustanovovat kontrolní skupina. Faktické náhodné zařazení informátorů do dvou skupin nevyžaduje předběžné měření, protože obě skupiny mají na svém počátku shodné parametry - osobnostní potenciál. Snažila jsem se zajistit co největší reprezentativnost vzorku, z tohoto důvodu uvádím, kolik osob bylo dotazováno a způsob jakým byl vzorek vybrán. Analogicky by mělo platit, že zjištěná fakta pomocí výzkumu budou dostatečně relevantní cíli, pro který byl výzkum uskutečněn.

Základní identifikační údaje : Pro průzkum využiji standartizovaný dotazník vypracovaný Institutem dětí a mládeže, který se významně podílí na vypracování koncepce státní politiky ČR vůči dětem a mládeži. Institut dětí a mládeže provedl v průběhu tří let (2003 /2006/ několik výzkumných sond zaměřených na situaci dětí a mládeže v naší zemi. S cílem prezentovat své výsledky a přispět k osvětě v dané oblasti umožňuje rozšiřování tohoto materiálu. V internetové podobě ho lze nalézt na <http://www.dětská práva.cz>.

Ze 100 respondentů, kteří dotazník vyplňovali bylo 50% dospělých osob pracujících ve zdravotnictví 33 respondentů mělo ukončené středoškolské vzdělání s maturitou, 17% respondentů se vzděláním vysokoškolským, z nichž 5 osob bylo pedagogických pracovníků působících ve středoškolském vzdělávání. 50% respondentů bylo mladistvých, žáků třetího a čtvrtého ročníku Střední zdravotnické školy v Brně, Jaselské 7 a čtvrtého ročníku Střední církevní zdravotnické školy v Brně, Gorkého 12. Malá výzkumná skupina profesně se připravující na humánně a prosociálně orientované povolání zdravotnického pracovníka, akcentující znalost lidských práv a předpokládající nejen jejich dodržování, ale i jejich proklamaci. Odlišný byl přístup v pojetí problematiky lidských práv u žákyň „civilní“ školy a přístup respondentů „církevní“ školy. Evidentně byla problematika lidské důstojnosti, ochrana a porušování lidských práv posuzována i kritériem rozdělení studentů na dvě základní skupiny. Zatímco v pojetí žáků „civilní“ školy by měla být posuzována výhradně v rámci právního řádu, tj. podle platných právních norem. Žáci „církevní“ školy, zejména ti, kteří mají zájem o život v řádu Milosrdných bratrů a sester, posuzují tuto problematika i z hlediska křesťanského učení, ale i otázka vzdělávání v oblasti práva je pro ně důležitá..

METODA ZÁZNAMU DAT- souhrn písemně zodpovězených otázek dotazníku, (sběr dat proběhl v září do prosince roku 2007)

ETICKÝ ASPEKT - důraz kladen na zachování anonymity, dostatečný časový prostor a dostatečný individuální teritoriální prostor.

2.8 Metoda analýzy provedených odpovědí respondenty

- kvantitativní analýza mapuje statisticky úroveň informací o dané problematice u konkrétně vymezené skupiny populace, zvolené za reprezentativní vzorek.
- kvalitativní analýza vede k hlubšímu poznání a jednotlivých částí myšlení a uvědomění si souvislostí mezi nimi (přímá úměra úrovně vzdělání s úrovní poznání).

2.9 Analýza provedených odpovědí respondenty

ANALÝZA PROVEDENÝCH ODPOVĚDÍ DOTAZNÍKU RESPONDENTY

I. Test obecných znalostí pro dospělé

Otázka č. 1 - „ Dítě je definováno v rámci Evropské unie jako ? “ Správnou odpověď (každá lidská bytost mladší 18 let, pokud podle právního řádu není dosaženo zletilosti dříve) uvedlo 70 % respondentů. 20 % dotázaných se domnívá, že je to osoba starší 15 let, to dokazuje fixovanost právního vědomí na trestně - právní úpravu trestní odpovědnosti mladistvých

Otázka č. 2- „ Jaké z těchto práv, které souvisí se zákonem o rodině, náleží dítěti od narození? “ Správnou odpověď (právo na jméno a příjmení) uvedlo 80 % respondentů, asi 20% zaškrtnulo současně i jiné alternativy odpovědí (i právo na péči obou rodičů), které deklaruje Listina základních práv a svobod. V podstatě je míra vědomí v této otázce dobrá.

Otázka č. 3 - „ Úmluva o právech dítěte obsahuje ? “ Správná odpověď (pouze práva dětí) byla registrována ve 30 % odpovědích. Počet správných odpovědí odpovídá všeobecné neznalosti dokumentu mezinárodního charakteru. Respondenti se v 70 % mylně domnívají obsahu-je i povinnosti dětí.

Otázka č. 4 - „ Zkratka UNICEF znamená ? “ Správně byla zodpovězena otázka v 80 % odpovědí (Dětský fond OSN). Existence organizace a její činnost ve prospěch dětí je již běžně registrována ve vědomí společnosti.

Otázka č. 5 - „ Kde končí Vaše práva ? “ Odpovědi byly správné ve 40 % (má práva a svobody končí tam, kde začínají práva a svobody druhých). Většinou si každý uvědomuje, že jeho práva a svobody jsou omezena právy a svobodami druhých lidí, to dokazuje pocit lidské sounáležitosti ke společnosti, v níž žije. Pouze 5 % dotázaných si myslí, že jeho práva nejsou nikým omezena.

Otázka č. 6 - „ Hlavním garantem ochrany dětí a dětských práv je ? “ Odpovědi vyjadřují jistotu respondentů a většinou se přiklání v 90 % ke správné alternativě, že garantem práv dětí je stát, z ostatních institucí je uváděna po 5 % škola a justice.

Otázka č. 7 - „ Úmluva o právech dítěte, jakožto mezinárodní právní dokument je, nebo není součástí právního řádu ČR ? “ Správnou odpověď (je součástí Sbírkou zákonů České republiky) vyznačilo 100 % dotázaných.

Otázka č. 8 - „ Mají všichni lidé stejná práva, bez rozdílu věku, pohlaví, jazyka, náboženství, politického, nebo národnostního, etnického, nebo sociálního původu, majetku, duševní nezpůsobilosti, nebo jiného postavení dítěte, nebo jeho zákonných zástupců ? “ Správnou odpověď zvolilo 90 % odpovídajících (práva mají všichni na světě stejná, jak dospělí, tak děti), 10 % respondentů se domnívalo, že záleží na právním systému kontinentu, do něž příslušný stát náleží. Problematika tolerance vůči specifickým odlišnostem jednotlivých lidí je neustále dostatečně zdůrazňována především v médiích a většinou si uvědomujeme její nutnost a nebezpečí vyplývající z jakéhokoliv typu intolerance.

Otázka č. 9 - „ Mají děti právo na základní vzdělání a kdo má povinnost ho zajistit ? “ O právu dětí na základní vzdělání většinou žádný z respondentů v 95 % nepochyboval, avšak 5 % dotazovaných si nebylo jisto, zda je povinností státu toto vzdělání zajistit.

Otázka č. 10 - „ Kdy a kde byla přijatá Úmluva o právech dítěte ? “ Správně odpovědělo na otázku (v New Yorku v roce 1989) 56 % dotazovaných. Téměř 40% tázaných uvedlo přijetí Úmluvy již v roce 1955 v Ženevě. Význam tohoto dokumentu není dostatečně zdůrazňován a značná část dospělé populace nemá znalost o jeho existenci.

Otázka č. 11 - „ Kdo v souladu s Úmluvou o právech dítěte má zabezpečit práva dětí usta-novená v tomto dokumentu ? “ V právním vědomí dotazovaných je přítomná znalost, že mezinárodní smlouvy ratifikované státem musí být dodržovány, proto dotaz zodpovědělo správně 80 % respondentů (státy, které Úmluvu o právech dítěte ratifikovaly). Po 10 % je uváděna OSN a jurisdikce.

Otázka č. 12 - „ Jak často předkládají státy, které jsou Úmluvou vázány zprávy o uvedení práv uznaných v Úmluvě do života a pokroku, kterého bylo v souvislosti s užíváním těchto práv dosaženo? “ Bylo zaregistrováno 10 % správných odpovědí (povinnost státu, který Úmluvu ratifikoval podat výroční zprávu do dvou let a dále každých pět let).

Otázka č. 13 - „ Komu předkládají státy své zprávy o opatřeních ve svých zemích, které přijaly současně s ratifikací Úmluvy ? “ Správnou odpověď (Výboru pro práva dítěte zřízeného OSN) uvedlo 20 % respondentů.

Otázka č. 14 - „ ČR je, nebo není vázána Úmluvou o právech dítěte. Pokud se domníváte, že ano, od kdy? “ (1993) Odpovědi byly správné, co se týče vázannosti státu dodržovat ujednané mezinárodní dohody, i ti z respondentů, kteří o existenci Úmluvy dosud nevěděli, si ji dovodili z otázek dotazníku. Důkazem je spíš odhad, od kterého roku je ČR Úmluvou vázána, než skutečná znalost odpovědi. Zaregistrovala jsem 20 % správných odpovědí, 40 % tázaných odpověď neznalo.

Otázka č. 15 - „ **Kdy byla projednávána předposlední periodická zpráva ČR Výborem pro práva dítěte v Ženevě ?** “ Odpovědi zachycují stejnou problematiku malé znalosti mezi-národního dokumentu Úmluvy o právech dítěte u experimentální skupiny dospělé části populace. Správnou odpověď (v roce 2001) uvedlo 30 % dotázaných.

Otázka č. 16 - „ **Který z těchto dokumentů v souvislosti s právy dětí má větší právní sílu, tzn. přednost ?** “ Odpovědi, v nichž uvádí dotazovaní nadřazenost mezinárodních úmluv, nad Ústavou ČR a běžnými zákony byly v 60 % správné. Po 20 % byla uváděna Ústava ČR a zákon o rodině.

Otázka č. 17 - „ **Ohlašovací povinnost mají ?** “ Správnou odpověď (všichni lidé, tj. dospělí i děti) vyznačilo 60 % odpovídajících.

Otázka č. 18 - „ **Je přihlíženo k názoru dětí , např. při rozvodu rodičů ?** “ Všichni z respondentů zastávají názor, že záležitostmi dospělých by neměly být děti zatěžovány, ale v případě rozvodu by měl být brán zřetel na přání dítěte.

Otázka č. 19 - „ **Charta základních práv Evropské Unie byla zveřejněná ?** “ U dospělé části dotazovaných byla zachycena znalost o vydání tohoto dokumentu, ale již nebyl shodně uváděn správný rok a místo jeho redakce. Správný rok 2000 a místo (Nice) uvedlo 6 % .

Otázka č. 20 - „ **Považujete rámcové vzdělávání dospělých v oblasti lidských práv za základní prostředek uplatňování práv dětí v Evropě ?** “ Odpovědi na tuto otázku považuji za zvláště důležité pro sledování cíle mého průzkumu. *Pro důležitost této odpovědi v mém průzkumu uvádím všechny alternativy odpovědí :*

- vzdělávání je důležité, jen vzdělaný národ může garantovat práva slabších (s názorem souhlasilo 40 % respondentů).
- vzdělávání není důležité, v případě problému porušování lidských práv, by se měl postarat o jejich dodržování stát (30 % tázaných vyznačilo tuto alternativu odpovědi).
- každý by si měl uhájit svá práva sám (i tato možnost byla registrována ze 30 %).

Zarážející jsou odpovědi, že garantem ochrany lidských práv by měl být v první řadě stát a až na druhém místě nadnárodní organizace Evropské unie. Vzdělání tuto problematiku příliš nevyřeší. Valným názorem respondentů je, že děti týrají a zneužívají lidé s nižší úrovní vzdělání, kteří se nechtějí dále vzdělávat. I když statistiky uvádí, že děti týrají i vysokoškolsky vzdělaní lidé. V obou případech to potvrzuje moji hypotézu, že vzdělávání v této oblasti je důležité, ve vědomí každé další generace musí být přítomná existence skutečného postihování každého patologického jednání vůči dětem. Jen tak mohou sankce na podkladě legislativní normy splňovat preventivní funkci.

Jako příklad uvádím kauzu týraných chlapců z Kuřimi svými nejbližšími, demonstrující aktuálnost řešení. V současnosti má spíše senzacechtivý mediální podtext. Celý národ viděl obrázky týraných chlapců, ale případ jako by utichl, ztratil na své „kuriozitě pro diváky“, a tak po pár měsících již nemůže být nasycený preventivní, společenský charakter sankce. Společnost nemůže posoudit, zda se vyšetřování patologického jednání matky ubírá správným směrem, spíše je problém rozměňován dalšími kuriozními okolnostmi dotýkající se vlastního chování matky jen okrajově. Jedinými potrestanými prozatím zůstávají oběti – děti, na viníky jako by se pozapomnělo.

Známé jsou i fotografie týraných dětí, občas zveřejněné. Chvíli se hovoří o tom, jak by se s tím mělo něco udělat“, ale protože tato problematika není dostatečně zdůrazňována a hlavně potrestání viníků už není tak důležité pro masmédia. Je sice nasycený hlad konzumní společnosti po senzacechtivých aktualitách. Je však smutné, že je saturována pouze tato lačnost po stále nových zážitcích, ale žádný z volených reprezentantů vlády se nechce k této aktuální potřebě společnosti – konkrétnímu řešení vyslovovat, jaká opatření je nutné provést, jaké úkoly vytyčit pro kompetentní státní orgány. Důvodem není obava z nemožnosti řešení, ale spíše obava ze ztráty svých politických preferencí.

Tím dospívám k potvrzení svého názoru, že většina reprezentantů vlády, ať poslanců, či senátorů si neuvědomuje pravý důvod historicky prověřeného institutu „vlády ve věcech veřejných“, který existuje již od odob antické Římské republiky pro blaho státu, ne pro blaho individuálních osob a pro zvýšení jejich sociálního statusu. Odměna právě ve formě zvýšeného ekonomického a prestižního postavení by měla být úměrná zásluhám o správné fungování řádu ve společnosti, dodržování lidských práv a rozvíjení společnosti. Příčinou nedostatečné-ho řešení je i kromě jiného nedostatek politické vůle, což vytyčuji jako problém v úvodní části práce. Všichni, kteří mohou přispět k řešení dané problematiky, by si měli uvědomit sílu veřejného mínění, kterou lze ovlivnit právě prostřednictvím veřejnoprávních mediálních systémů. Zdůrazňováním potírání patologického jednání sankcemi v mezích zákona, lze demonstrativním způsobem posílit preventivní funkci existujících platných právních norem v právním vědomí občanů.

Analýzou odpovědí dotazníku respondenty, jejichž průměrný věk se pohyboval okolo 35 let, dospívám k empirickému zjištění, že úroveň znalostí v oblasti lidských práv je u těchto osob povrchní a nízká. Uvedená skutečnost může být důsledkem nedostatečného vzdělávacího programu a školních osnov realizovaných ve školství v 80. a 90. letech 20. století na území České republiky, kdy nebyla do vzdělávacího programu zahrnuta potřeba vzdělávání v této problematice. Podotýkám, že předem byly eliminovány dospělé osoby, které se již po oslovení odmítly zúčastnit mého výzkumu se slovy : „... já o tom nic nevím a měl bych to všechno špatně...“

Tabulka č. 4 - TEST PRO DOSPĚLÉ (získané odpovědi průzkumem)

Otázka č.	a		b		c		d	
	Suma odpo- vědí nume- rická	Suma odpo- vědí %	Suma odpo- vědí nume- rická	Suma odpo- vědí %	Suma odpo- vědí nume- rická	Suma odpo- vědí %	Suma odpo- vědí nume- rická	Suma odpo- vědí %
1	10	20	-	-	5	10	35	70
2	40	80	5	10	5	10		
3	15	30	-	-	35	70		
4	40	80	5	10	5	10		
5	20	40	25	50	5	10		
6	45	90	5	10	-	-		
7	50	100	-	-	-	-		
8	-	-	-	-	45	90	5	10
9	45	90	-	-	-	-	5	10
10	20	40	28	56	2	4		
11	5	10	40	80	5	10		
12	10	20	30	60	5	10	5	10
13	10	20	25	50	5	10	10	20
14	10	20	10	20	10	20	20	40
15	20	40	15	30	15	30		
16	10	20	30	60			10	20
17	20	40	30	60				
18						100		
19	47	94	3	6				
20	20	40	15	30	15	30		

I. Test obecných znalostí pro děti a mládež

Základním kritériem pro hodnocení testu je úroveň znalostí z oblasti problematiky lidských práv. Vybrala jsem tudíž skupinu mladých lidí s již vytvořeným hodnotovým systémem a s téměř dotvořenou úrovní znalostí a vědomostí v sociální oblasti na počátku 21. století.

Otázka č. 1 - „ Mají všichni lidé stejná práva? “ Správnou odpověď (na celém světě dospělí i děti mají stejná práva), uvádí 74 % respondentů.

Otázka č. 2 - „ Mají děti také povinnosti? “ Správně odpovídá 62 % členů skupiny (ano, mají povinnost uznávat práva druhých lidí, dětí i dospělých).

Otázka č. 3 - „ Kde končí Tvá práva a svoboda? “ Odpovídající uznávají správně pouze v 38 %, že tam kde začínají práva a svobody druhého člověka. Téměř 30 % je přesvědčeno, že jejich práva nikde nekončí.

Otázka č. 4 - „ Máme všichni stejná práva z hlediska odlišnosti rasové, náboženské atp. ? “ Správná odpověď v 72 % (práva lidí nediferencuje žádná příslušnost k rase, náboženství) vyznívá jako správně orientovaná výuka tolerance k lidem jiné pleti, rasy, náboženství.

Otázka č. 5 - „ Máš právo chodit do školy? “ Někteří respondenti si toto právo na vzdělání neuvědomují, spíše ho vnímají jako nepříjemnou povinnost. Bylo jich zaregistrováno 8 %. Zbýlých 92 % si je vědoma tohoto práva.

Otázka č. 6 - „ Jak je to s názorem dětí při řešení krizových situací , např. v rodině ? “ Část odpovídajících , asi 28 % uvádí, že na jejich názor při řešení konkrétní rodinné problematiky nebyl brán zřetel. Spíš se přihlíželo k ekonomickým možnostem každého z rodičů, aby dítě bylo zajištěno po materiální stránce a fyzicky nestrádalo, na psychický aspekt se již nikdo nezaměřoval.

Otázka č. 7 - „ Jak je to s právy dětí na přechodu do dospělosti ? “ Všichni dotazovaní shodně odpovídají, že v podstatě není rozdíl mezi sociálním statusem dítěte a dospělého, všichni musí respektovat práva druhých a plnit své povinnosti.

Otázka č. 8 - „ Dítě podle Úmluvy o právech dítěte je definována lidská bytost ve věku ? “ V několika odpovědích (36 %) byla registrována skutečnost, kdy se odpovídající domnívali, že jde o člověka mladšího 15 let věku. Domnívám se, že jde opět na vázanost znalostí na trestně - právní úpravu a mediálně diskutovanou možnost snížení věkové hranice trestní odpovědnosti mladistvých. Správná odpověď byla zvučena ve 36 %.

Otázka č. 9 - „ Kdo je hlavním obráncem dětských práv ? “ V odpovědích na tuto otázku se již třetí názorová shoda odpovídajících, kdo by měl být hlavním defenzorem práv dětí. V 36 % se respondenti domnívají, že by to měli být rodiče, v 62 % je uváděn stát, který by měl děti hájit před svými vlastními rodiči.

Otázka č. 10 - „ Jaké z práv náleží dítěti od narození, v souvislosti se zákonem o rodině? “ Správnou odpověď (právo na jméno a příjmení, státní příslušnost) uvádí 48 % dotázaných. 42 % uvádí právo na život a zdraví, bylo registrováno 10 % odpovědí na právo dětí na péči obou rodičů.

Otázka č. 11 - „ Co obsahuje Úmluva o právech dítěte, práva dětí, nebo i povinnosti ? “ 72 % odpovídajících se domnívá, že Úmluva o právech dítěte obsahuje jak práva dětí, tak i jejich povinnosti, 28 % označilo správnou odpověď, že jejím obsahem jsou pouze práva dětí.

Otázka č. 12 - mapuje vědomí o existenci dokumentů na ochranu lidských práv. Nadpoloviční většina (60 %) odpovídajících o nich má nabyté právní vědomí v rámci školní výuky, ale jen 16 % může stručně vypovědět, co obsahují. 30 % respondentů neví, že takové dokumenty existují a 14 % mladistvých o nich slyšelo doma.

Otázka č. 13 - „ Na koho se obrátíš, pokud se budeš cítit ohrožený ve svých právech ? “ Někteří dotazovaní ve 20 % odpovídají, že by se obrátili na Policii ČR, vyšší procento (42 %) by se obrátilo na rodiče a příbuzné. Alarmující je, že 28 % dotázaných neví na koho by se obrátili s žádostí o pomoc.

Otázka č. 14 - „ Čím se řídí Česká republika v rámci právního systému, jako člen EU ? “ 76 % respondentů je přesvědčeno, že ČR se musí řídit mezinárodními normami, z toho 26 % se domnívá, že se musí řídit jen normami EU a zbylých 50 % správně uvádí, že ČR je povinna řídit se všemi mezinárodními smlouvami, které ratifikovala, nejen smlouvami v rámci evropského společenství. Suverenní postavení Ústavy ČR označilo 24 % dotázaných.

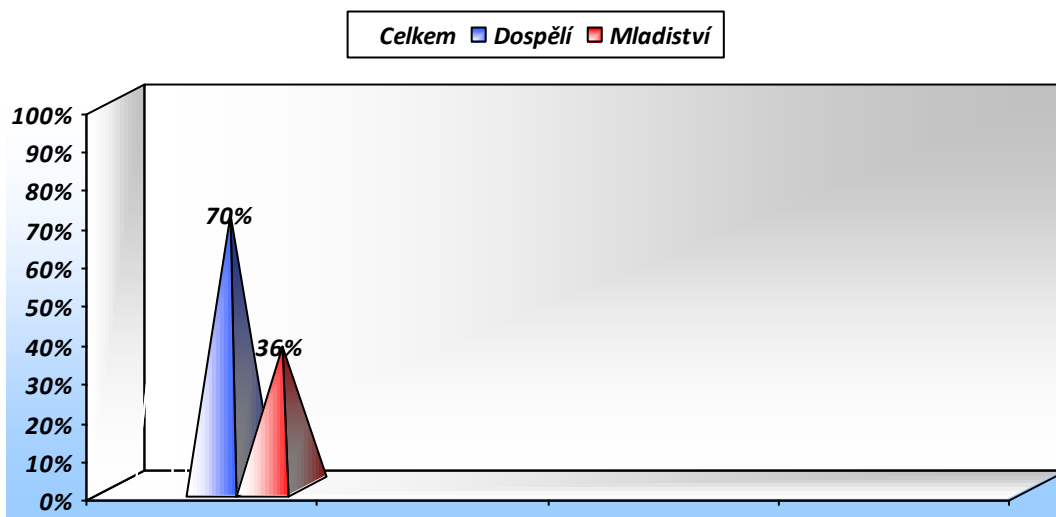
Otázka č. 15 - sleduje názor na důležitost vzdělávání v oblasti práv a povinností nejen pro dospělé, ale i pro děti. Byla zaregistrována shodná odpověď, že vzdělávání v této oblasti je důležité. 62% mladistvých uznává garanci práv a svobod na podkladě vzdělanosti národa. Avšak 38 % uvádí, že jde o individuální rozhodnutí jednotlivce, co bude chtít vědět.

Tabulka č. 5 - TEST PRO DĚTI A MLÁDEŽ (získané odpovědi průzkumem)

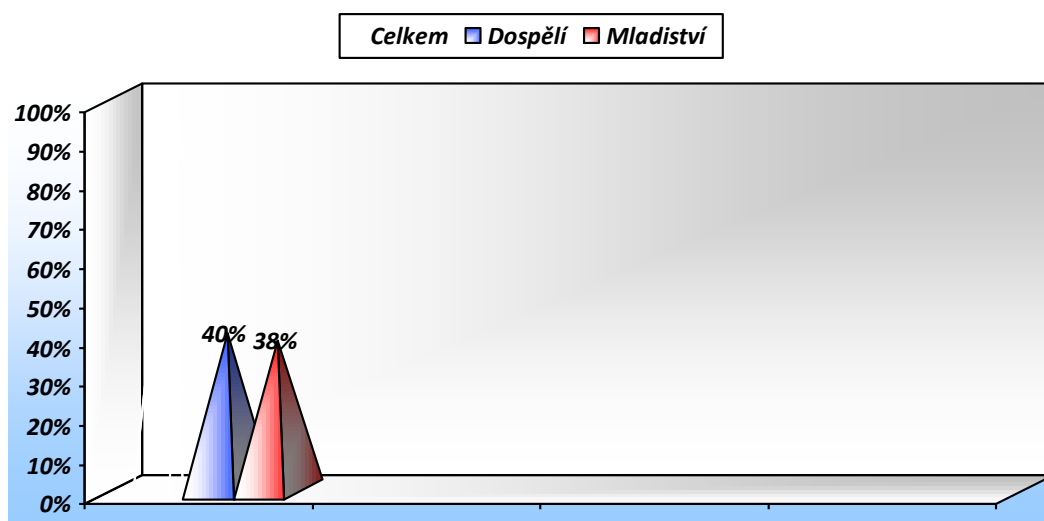
Otázka č.	a		B		c		d	
	Suma odpo- vědí nume- rická	Suma odpo- vědí %	Suma odpo- vědí nume- rická	Suma odpo- vědí %	Suma odpo- vědí nume- rická	Suma odpo- vědí %	Suma odpo- vědí nume- rická	Suma odpo- vědí %
1	37	74	13	26				
2	10	20	9	18	31	62		
3	19	38	16	32	15	30		
4	14	28	36	72				
5	46	92	4	8				
6	-	-	36	72	14	28		
7	8	16	41	82	1	2		
8	18	36	14	28	18	36		
9	31	62	18	36	1	2		
10	24	48	5	10	21	42		
11	14	28	-	-	36	72		
12	8	16	15	30	15	30		
13	21	42	14	28	10	20	9	18
14	12	24	25	50	13	26		
15	31	62	19	38				

GRAFICKÁ ANALÝZA SHODNÝCH OTÁZEK

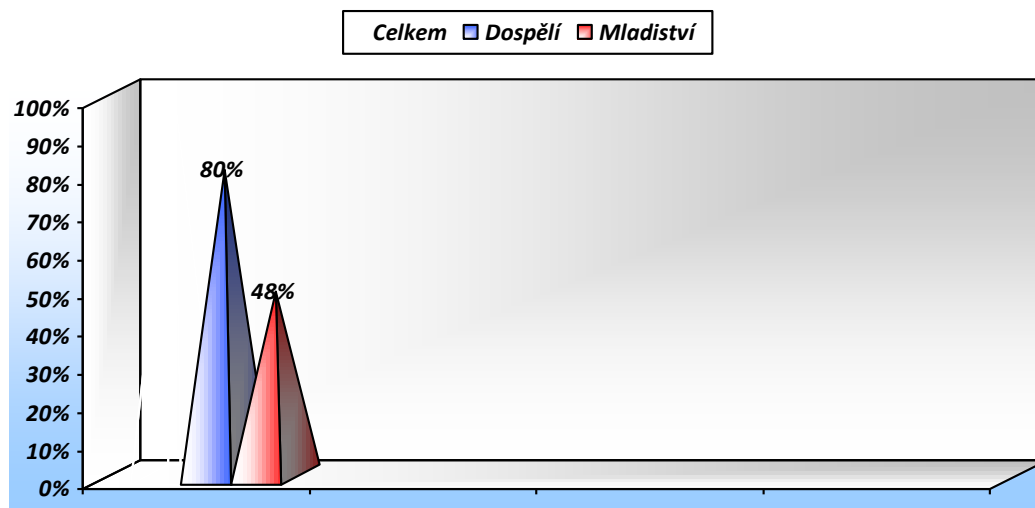
- Dítě je definováno v rámci EU jako? / osoba mladší 18 let, pokud podle právního řádu není zletilosti dosaženo dříve / správné odpovědi mladistvých 36 %, dospělých 70 %.

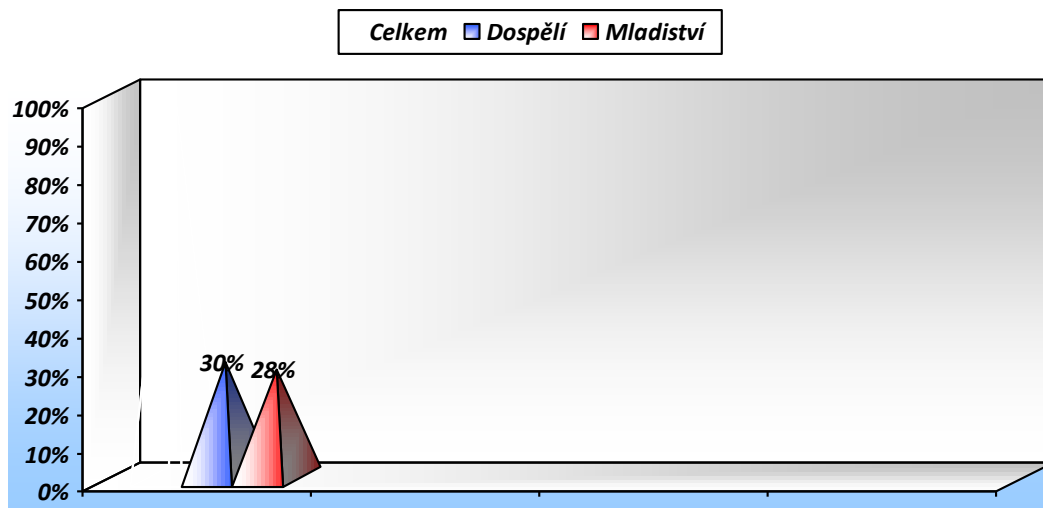
- Kde končí práva člověka? / tam, kde začínají práva a svobody druhého člověka / správné odpovědi mladistvých 38 %, dospělých 40 %.

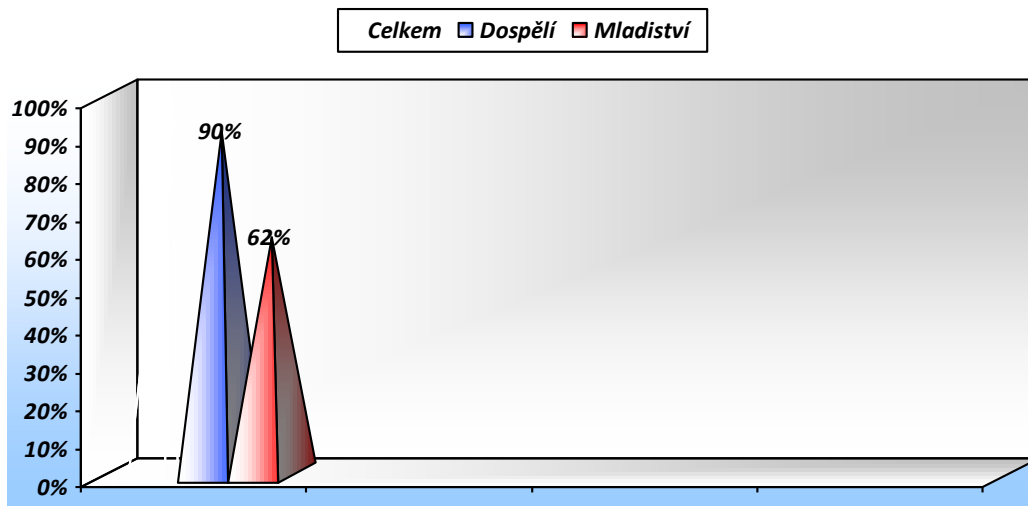
- Jaké z práv náleží dítěti od narození? / právo na jméno a příjmení / správné odpovědi mládeže 48 %, dospělých 80 %.

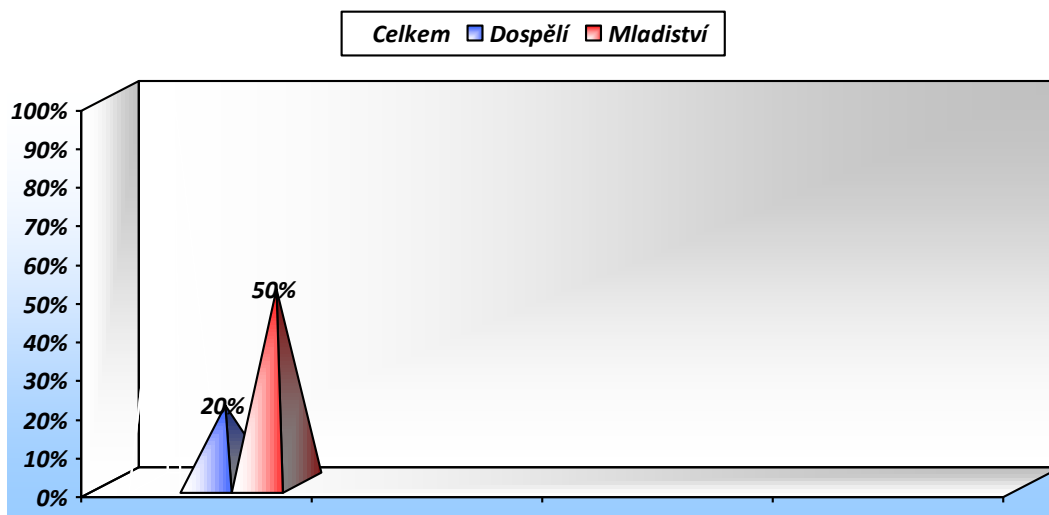
- Úmluva o právech dítěte obsahuje? / pouze práva dětí/ správná odpověď mladistvých ve 28 %, dospělých ve 30 %.

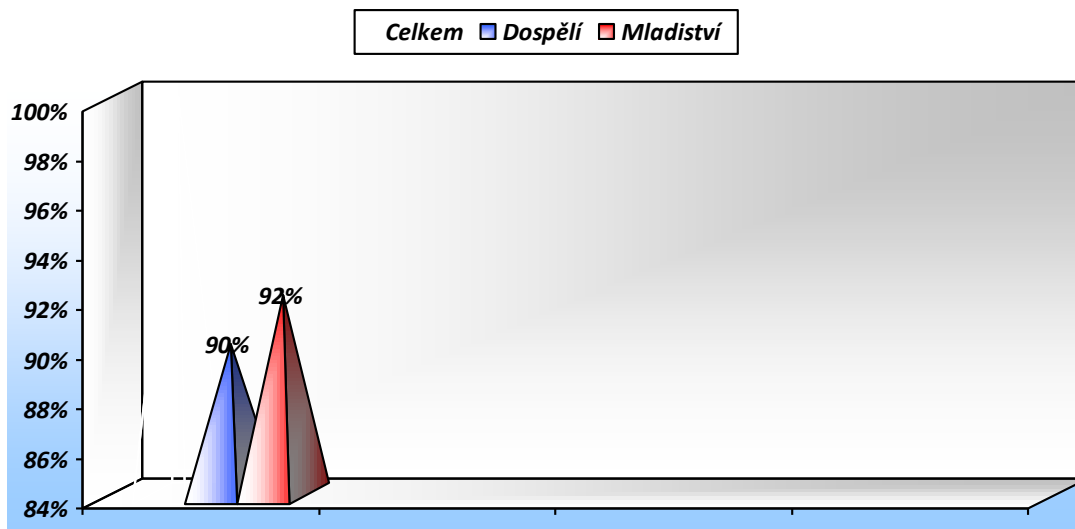
- Hlavním garantem ochrany dětí a dětských práv je? / stát / správně zodpovědělo otázku 62 % dětí a 90 % dospělých.

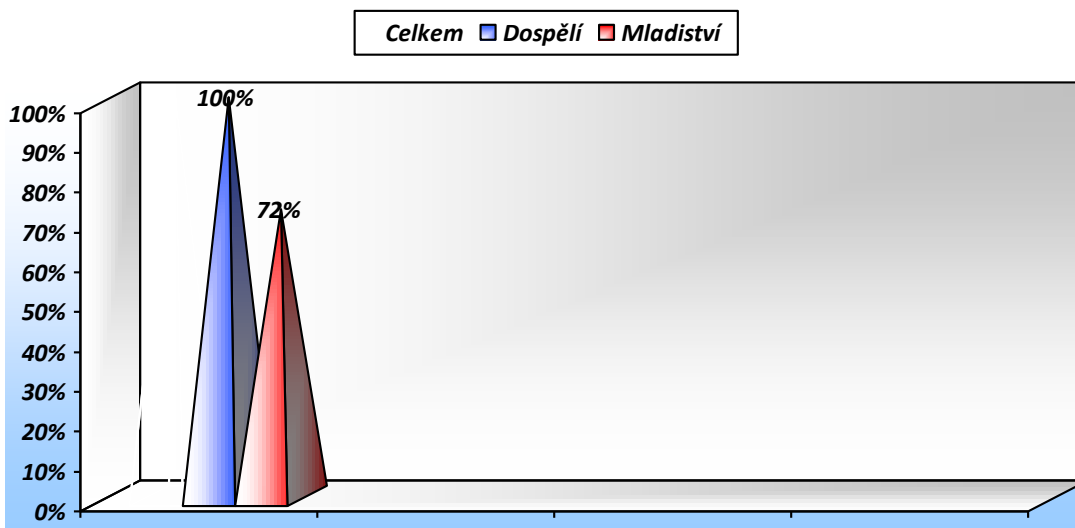
- ČR jako člen EU se řídí v rámci právního systému? / mezinárodními úmluvami, které ratifikovala a je povinna je dodržovat / správně odpovídá na dotaz 50 % dětí a 20 % dospělých.

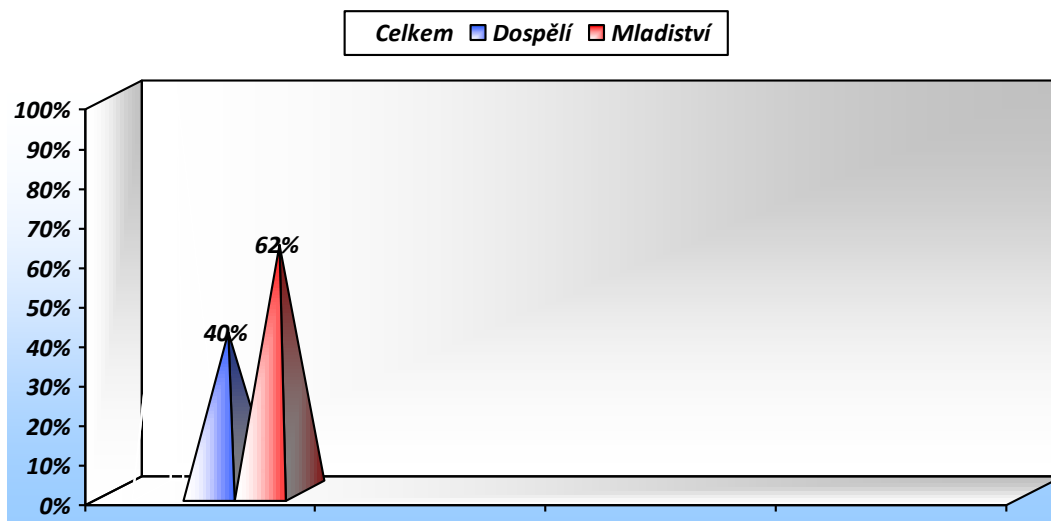
- Mají děti právo na základní vzdělání? / mají a stát má povinnost ho zajistit / správnou odpověď uvádí 92 % mládeže a 90 % dospělých.

- Jak je to s názorem dětí v rámci soudního řízení, např. při rozvodu rodičů? / soudce by měl vyslechnout názor a přání dítěte / s tímto názorem souhlasilo 72 % mladistvých respondentů a 100 % dospělých.

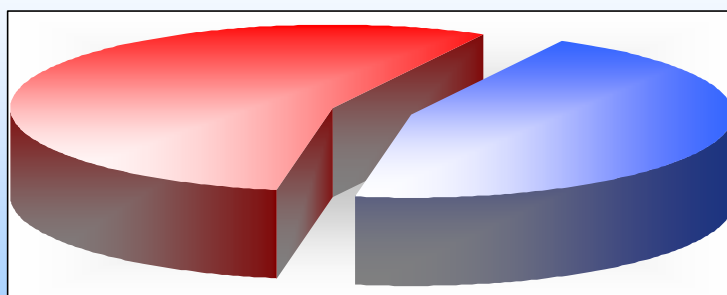

- Považujete vzdělávání v oblasti lidských práv za základní prostředek k uplatňování práv dětí v Evropě? / ano, vzdělání je důležité .../ se správnou odpovědí se ztotožňuje 62 % dětí a 40% dospělých respondentů.

Celkovou úroveň právního vědomí v oblasti lidských práv analyzují jako průměrnou. Vytvořená úroveň u obou skupin se v podstatě příliš neliší a vypovídá o edukační nedostatečnosti referenční skupiny rodičů. Dostatečná není ani výuka v rámci Rámcového vzdělávacího programu pro základní a střední školství. Těžiště vzdělávání v této oblasti je stále omezeno na zájmové neziskové organizace, které se snaží prosazovat a zdůrazňovat tuto problematiku do českých škol. Mladiství odpovídali správně v 57 % (přesně 56,7 %), tj. asi 28 respondentů, dospělí v 55% (přesně 55,3 %), tj. asi 26 dotázaných.

ÚROVEŇ PRÁVNÍHO VĚDOMÍ

■ Děti a mladiství ■ Dospělí

3. ANALYTICKO - APLIKAČNÍ ČÁST

3.1 Presentace empirického zjištění (komparace problematiky před vstupem ČR do EU a po vstupu do Evropské unie)

Na počátku 90. let minulého století, kdy jsem se snažila prosadit svoji vůli a právo matky žít a vychovávat svého syna Ricarda ve své vlasti existovalo omezené množství právních norem, umožňujících mi tuto svoji vůli prosadit. Také mé znalosti z oblasti práva byly minimální, věděla jsem, že součástí ústavního pořádku je Listina základních práv a svobod a zákon o rodině, který upravuje vztahy mezi manželi, rodiči a dětmi. Právní vztahy dětí se upravovaly až po rozvodu rodičů. Na podkladě žádosti u Městského soudu v Brně bylo dítě svěřeno do mé péče s rozhodnutím soudu o uložení povinnosti přispívat na výchovu syna určitým finančním obnosem. Tímto soudem byl mému synovi přidělen kolizní opatrovník pro styk s přijímacím orgánem v Itálii, mezinárodní ústředí pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně. K dispozici měl tento orgán pouze mezinárodní úmluvu vyhlášenou v Haagu 2.10.1973 „Úmluvu o uznávání a vykonatelnosti rozhodnutí o vyživovací povinnosti“ vyhlášenou ve Sbírce zákonů ČR z č. 132/1976 a „ Úmluvu o vymáhání výživného v cizině“, vyhlášenou v New Yorku 20.6.1956, v ČR z č. 33/1959 Sb., obě Úmluvy nebyly v 90. letech ratifikovány Italskou republikou.

Právním předpokladem vymáhání výživného byla existence smluvní úmluvy, nebo vzájemnosti a také předpoklad, že zahraniční přijímací orgány fakticky plní úkoly, které pro ně z mezinárodních vztahů vyplývají. Obecně lze konstatovat, že uznána a vykonána v cizině mohou být pouze rozhodnutí českých soudů, kdy povinná osoba (alimentací vůči dítěti) o řízení v České republice věděla a mohla se v něm řádně hájit.

V současnosti po vstupu ČR do EU a po vzájemně akceptovaných mezinárodních úmluvách je postup odlišný. Žádost o zachování práv dítěte je nutné nejprve podat u Mezinárodního ústředí pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně, ten posoudí, zda je možností vymáhání výživného a pokud ano, zašle žadateli pokyny k opatření dokladů, které je v konkrétním případě nutné doložit. Je to mezinárodní rodný list dítěte vydaný příslušným Matričním úřadem, pokud již existuje rozsudek českého, nebo zahraničního soudu, ten ukládá konkrétní povinnost konkrétnímu subjektu, zajišťuje v rámci své agendy překlady těchto dokumentů do národního jazyka přijímacích orgánů. Pokud tento rozsudek o uložení vyživovací povinnosti neexistuje, dostaví se s těmito pokyny žadatel k příslušnému soudu. Soud je povinen být žadateli bezplatně nápomocen při opatrování dokladů a ověřování překladů. Tuto povinnost ukládá soudu instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 30.4.2004 č.j. 56/2004 MO-J, kterou se upravuje postup justičních orgánů ve styku s cizinou ve věcech občanskoprávních a obchodněprávních (§§ 38 - 40). Soud vyhotovené překlady předá žadateli, nebo je přímo zašle na Úřadu pro mezinárodně právní ochranu dětí v Brně.

Úřad obdržené doklady přezkoumá, zda splňují všechny náležitosti a podá návrh k zahraničnímu soudu, nebo postoupí věc k dalšímu řízení příslušnému cizímu orgánu, nebo organizaci. O tomto úkonu a o výsledku řízení sám žadatele vyrozumí. V případě přiznání práv pro děti žijící na území České republiky je tento orgán ustanovován příslušným soudem jako kolizní opatrovník pro realizaci práva dítěte při jednáních s příslušným přijímacím orgánem v cizině a soudním jednání. Řídí se dvoustrannými smlouvami o právní pomoci s některými státy, jimiž je Česká republika vázána a dále mnohostrannými úmluvami, jejichž jsme členem. Ve vztahu k některým státům, s nimiž neexistuje smluvní úprava je vymáhání práv dítěte možné na základě vyhlášené vzájemnosti. Tak je tomu např. ve vztahu k USA od r. 1990, Austrálii od r. 1995, k některým kanadským provinciím od r. 2001.

Přehled mezinárodních smluv a prohlášení lze najít na webových stránkách Ministerstva spravedlnosti České republiky. Mezinárodní smlouvy plní funkci nástrojů pro uplatnění výkonu nárokovaných práv dítěte. Pravomocné rozhodnutí soudu ať českého, nebo v cizině, které ukládá povinnosti konkrétní osobě vůči konkrétnímu dítěti nejsou automaticky vykonatelná. Zásadně nejsou v cizině uznatelná a vykonatelná rozhodnutí, kdy v době řízení před českým soudem nebyl znám pobyt povinného a soud mu proto ustanovil opatrovníka podle §29 OSŘ.

S narůstajícím počtem partnerských svazků, v nichž mají rodiče odlišné státní občanství, případně pobyt v různých státech, narůstá i počet případů, kdy rodiče zaujímají odlišná stanoviska, kde bude jejich dítě vyrůstat. Spory se mohou vyhrotit natolik, že jeden z rodičů odejme dítě z výchovy druhého a bez jeho souhlasu dítě zadržuje na území jiného státu. V tomto případě lze použít Úmluvu o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí. I v případě, že neexistuje rozhodnutí o úpravě rodičovské zodpovědnosti a svěření dítěte do výchovy. Návrh na navrácení dítěte musí být doručen ústřednímu orgánu státu, v němž je dítě zadržováno. Jen tento postup může zabezpečit pravděpodobnost návratu dítěte, odmítnutí je v těchto případech možné jen za přesně stanovených podmínek. Hlavním problémem při uplatňování práv dětí je dobrá vůle státních úředníků. Důležitým faktorem je vlastní kulturní prostředí s jeho názory a předsudky. Úředník se dostává do konfliktu se zájmem vlastního státu, do konfliktu s ustálenými postoji k záležitostem rodiny i dětem. Ani obecná dobrá vůle ještě automaticky nezaručuje podporu práv dětí, tak jak jsou formulována v Úmluvě o právech dítěte. Dosud úmluvu neratifikovalo mnoho států, mezi nimi Spojené státy, Kanada, Austrálie s odůvodněním, že oslabuje práva rodiny a postavení rodičů. Pokud žadatel a dítě žijí v cizině a povinnost má být uložena českému občanu, je přijímacím orgánem Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Opět úřad posoudí, zda žádost splňuje veškeré náležitosti mezinárodních smluv. Pokud se povinná osoba nezdržuje na adrese uvedené v návrhu, podnikne kroky ke zjištění jejího pobytu a následně ji písemně vyzve k zaplacení požadovaného výživného v určené lhůtě na účet. V případě, že povinná osoba nereaguje, podává Úřad návrh o uznání a výkon rozhodnutí cizího soudu u příslušného soudu v ČR. V soudním řízení Úřad mezinárodněprávní ochrany dětí zastupuje navrhovatele, žijícího v cizině, jeho jménem podniká všechny kroky k dosažení výkonu rozhodnutí o výživném. Úřad a odesílající orgán v cizině se vzájemně informují o podniknutých opatřeních, průběhu a výsledku výkonu rozhodnutí o výživném.

Zvláštním typem mezinárodní ochrany dětí je právo na azyl zakotvené v čl. 43 Listiny základních práv a svobod. Povinnost poskytnout azyl není zakotvena v žádném dokumentu. Základní právní normou azylové politiky ČR je zákon č. 325/1999 Sb. „o azylu“. Upravuje podmínky vstupu a pobytu cizince, který projevil úmysl požádat ČR o ochranu formou azylu. Zákon „o azylu“ ruší zákon z č. 165/2006 Sb. a nahrazuje novelizací zákon č. 2/2002 Sb..

Cizinec i se svojí rodinou může požádat o azyl v ČR, pokud je ve své vlasti pronásledován za uplatňování politických práv a svobod, a má odůvodněný strach z pronásledování z důvodu rasy, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité sociální skupině, nebo pro zastávání odlišných politických názorů ve státě, jehož občanství má (pokud je bez státního občanství podle posledního bydliště ve státě). Navíc může být azyl udělený v případě slučování rodin, nebo z humanitárních důvodů.

Novou koncepci integrace azylantů schválila vláda 28.1.2004. Byly zřízeny tři typy azylových středisek, a to přijímací, pobytové a integrační. Cizinec zde musí po určitou dobu pobývat, aby byla možná identifikace. V azylovém středisku žije žadatel o azyl až do nabytí právní moci rozhodnutí o udělení azylu, může ho kdykoli opustit, např. Zastávka u Brna. Pro děti jsou zřizována dětská centra na úrovni mateřských škol, pro školáky je umožněna výuka v základních školách v lokalitách jednotlivých středisek. Podmínkou je výuka českého jazyka.

Ochrana práva na vzdělávání v kontextu Evropské unie je zakotvena v Maastrichtské smlouvě, v níž je zdůrazněna i zodpovědnost jednotlivých členských států. Podpisem Maastrichtské smlouvy se členské státy zavázaly k zavádění evropské dimenze nových národních vzdělávacích programů. Na tuto smlouvu navazuje „Zelená kniha“ z r. 1993, která vytyčuje požadavek spolupráce mezi jednotlivými institucemi formou nadnárodní mobility, jak studentů, tak učitelů, nutnost předávání informací, spolupráce států na vzdělávání učitelů, inovace a zapojení multimédií. Poukazuje na nutnost zavedení jednotného hodnotícího systému vzdělávání, řešení jazykové problematiky. Dalším důležitým dokumentem rozšiřujícím vzdělávání v rámci Evropy na jednotlivé vzdělávací programy „Učení v informační společnosti“. Zaměřuje se na technologickou vybavenost škol. Díky němu se mnohé školy v České republice mohly zapojit do různých programů. Z různých typů vzdělávacích programů Evropské unie bych chtěla upozornit v rámci problematiky dětských práv na program YOUTH /Mládež/, který si za svůj hlavní cíl klade vychovávat „evropské občany“ se smyslem pro život ve sjednocené Evropě. Vznikl z původního programu Mládež pro Evropu, který se jako jediný ze všech vzdělávacích programů nezabýval pouze vzděláváním, ale i multikulturní výchovou a mimoškolními aktivitami.

3.2 Reflexe v konfrontaci s představou ideálního stavu

KRITIKA OFICIÁLNÍ SOCIÁLNÍ POLITIKY A PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ V ČR

Dané téma se nedá posuzovat izolovaně, ale v kontextu celkové politiky Evropské unie. Ta vychází z norem a zákonů, které upravují základní postavení člověka. Současné posilování postavení člověka zdůrazňováním jeho lidských práv, zákonitě vede i k posilování práv dětí ve všech oblastech sociální organizace, tzn. na úrovni rodiny, etnika, státu, školního kolektivu, Evropy. Směr oficiální politiky vychází z norem lidských práv. Normy, které byly prohlášeny za přirozené a nezadatelné, jsou neoddiskutovatelné, prezentovány tak, že jsou nadčasové a již nezrušitelné. Současná evropská politika vychází z přesvědčení, že k dosažení sociální spravedlnosti je třeba zavádět metody a tzv. pozitivní opatření. Nutnost prosazování změn si vynutila názor, že všechny lidské bytosti mají právo svobodně rozvíjet své osobní schopnosti, bez ohledu na sociální role a sociální rozdíly. Následná kampaň za přispění médií poukazuje na různé formy porušování práv dětí, prezentuje asymetrii mocenského vztahu dítě – dospělý tak, že je vnímán jako celoevropský problém. Prosazení boje proti porušování lidských práv bylo prohlášeno za jednu z hlavních priorit EU.

Na svět přivádějí děti konkrétní lidé ve svém konkrétním sociálním prostředí, kteří někdy nejsou zodpovědnými jedinci, jejichž prioritou by bylo blaho dítěte. Rodiče, kteří někdy musí být donucováni k plnění rodičovské zodpovědnosti platnou právní normou. Dosavadní praxe v ČR je, že děti, o které rodiče nemohou, nechtějí, nebo nejsou schopni pečovat, jsou umísťovány především do státních výchovných ústavů. Neosobní ústavní péče děti sekundárně traumatizuje a psychicky deprivuje. Izolaci od původního sociálního prostředí vnímají děti jako trest společnosti namířený proti nim. Situace je o to víc traumatizující, pokud jsou do ústavní péče umístěni sourozenci, kteří vzhledem ke svému věku musí být rozděleni do různých typů ústavní péče. Zvláště ve špatných sociálních podmínkách původní rodiny jsou tyto děti na sobě psychicky závislé a jsou zvyklé chránit jeden druhého, jejich rozdělením jsou přetřhány silné citové vazby. Bohužel tuto situaci nezlepšilo ani přijetí nového zákona o ústavní výchově č. 109/2001 Sb. Přitom výsledky dlouhodobých psychologických výzkumů dokazují, že negativní následky ústavní výchovy se přenášejí i do dalších generací. Ročně opouští výchovné ústavy několik set dětí, které se většinou nemají kam vrátit. Většinou končí na ulici a sdružují se v delikventních partách, menší část je umístěna v azylových domech. V ostatních zemích Evropské unie, např. ve Velké Británii jsou děti mladší 10 let zásadně umísťovány v pěstounských rodinách, včetně profesionálních. (viz závěrečná zpráva projektu Daphne 2002, zpracovaná 2004, Hamilton C. a kolektiv).

I když si úředníci kompetentních ministerstev (MŠMT, MZd, MPSV) uvědomují aktuálnost této problematiky, přesto stále chybí vytvoření národní strategie a koncepce péče o rodinu. Nedostatečné je rozvíjení náhradní rodinné péče v nových i stávajících formách, tak aby vyhovovala dětem v jejich nelehké životní situaci. Odborníci analyzují, diskutují, ale situaci dětí neřeší, odvolávají se na nedostatečnou legislativu a přesouvají problém z jednoho rezortu do druhého.

V praktickém životě se situace pomalu mění díky neziskovým a nestátním organizacím jako je Fond ohrožených dětí, Středisko náhradní rodinné péče, Sdružení pěstounských rodin atd. a díky podpoře nadačních fondů a nadací. Tyto organizace nejenže prakticky realizují péči o děti, poukazují na nečinnost státních orgánů, snaží se situaci dětí do budoucna zlepšit přijímáním nových programů zaměřených na péči o děti a protekci práv dětí. Rodinnou alternativu ústavní péče v ČR přebíral víceméně nestátní projekt Fondu ohrožených dětí – síť „Klokánků“ (z titulu pověření Ministerstvem práce a sociálních věcí), jehož cílem je změnit dosavadní nevyhovující systém a nahradit ho na přechodnou dobu náhradní rodinnou péčí.

Legislativní báze ochrany práv dítěte je v ČR široce koncipována, domácích zákonů, a ČR přijatých mezinárodních úmluv je opravdu mnoho. Spíše než na kvantitu by měla být pozornost zaměřena na efektivitu stávajících právních norem. Sociální realita dokazuje, že právní normy jsou tvořeny a stávající novelizovány bez ohledu na nové aktuální problémy společnosti. Tresty, jako legální sankce státu za trestnou činnost páchanou na dětech jsou nejnižší v Evropě a tak trest neplní svoji preventivní funkci. Jak jsem již uvedla v úvodu práce, trest nesplňuje prevenci individuální ani prevenci generální. Důkazem je 100% nárůst trestných činů spáchaných za dva roky 2005 – 2007 (viz Tisková zpráva FOD z 29.2.2008) a z tohoto faktu vyvozují, že sazba (výše trestu) většinou neodráží společenskou nebezpečnost trestného činu pro společnost.

V oblasti soudnictví měla dlouhodobé spory rodičů o děti vyřešit novela zákona o rodině tím, že problematika svěření nezletilého dítěte do péče jednoho z rodičů musí být vyřešena před rozvodem manželství. Po krátkodobé stagnaci opět narostly průtahy soudních řízení v oblasti rodinného práva, sociální situace rozvedených rodičů se mění a tak soud musí opakovaně rozhodovat o poměrech nezletilého dítěte. Zákon sice dovoluje postih jedinců, kteří spory opakovaně vyvolávají, často za účelem potrestat bývalého manžela, ale ve skutečnosti není tato možnost příliš využívána. Vzhledem k přetížení soudů jsou prodlužovány lhůty pro další řízení, důsledkem je odcizení dítěte od rodiče, s nímž byl eliminován styk na několik hodin týdně, případně mu druhý z rodičů zcela brání. Soudci by však měli v těchto sporech chránit blaho dítěte, jak to ukládá Úmluva o právech dítěte.

Dostatečná pozornost není věnována informacím o skutečném stavu práv dětí a jejich ochrany v ČR. Široká veřejnost se tak může mylně domnívat, že stát činí opravdu maximum pro blaho dětí. Z hodnocení Výboru OSN pro práva dítěte však vyplývá opak. Aktivitu vykazují i v této oblasti nestátní organizace a to Občanské sdružení Středisko náhradní rodinné péče, Český helsinský výbor, které formulovaly návrhy na zlepšení situace. Toho by mělo být dosaženo větší informovaností veřejnosti o uskutečňování práv dětí vyplývajících z Úmluvy o právech dítěte s dopadem na oblast vzdělávání a výchovy, sociální sféru, kulturu, zdravotnictví atd. Nedílnou součástí by měl být i monitoring ochrany a dodržování práv dětí, v současnosti oficiálně publikovaný Českým helsinským výborem (oddělením právních analýz) a Fondem ohrožených dětí.

Mezinárodní deklarace a úmluvy zdůrazňují výchovu k lidským právům a za tímto účelem rozpracovávají řadu vzdělávacích programů. Vedle školního vzdělávání v lidských právech obsahují také požadavek kultivace morálních a demokratických postojů. Vzdělávací koncepce EU jsou zaměřeny nejen na žáky a studenty, ale i na jejich vzdělavatele. Opomíjeny nejsou ani předškolní děti, kdy jejich výchova by měla být realizována přiměřeným způsobem především v rodinách a mateřských školách. Situace v ČR je opět odlišná od ostatních zemí EU. Vzdělávací programy doporučené pro základní školství nejsou dosud náležitě rozpracovány a aplikovány, pro předškolní výchovu zcela chybí. Lepší situace je shledána na úrovni středoškolského vzdělávání a to na úrovni vyučovaného předmětu Základy společenských věd. V praxi si stále více učitelů osvojuje koncepci lidských práv a na jejím základě realizuje výchovu k nim. Pozitivní roli v šíření koncepce lidských práv a morálních hodnot přitom sehrávají členové nestátních organizací, např. Nadace Charty 77, Český helsinský výbor, Nadace naše dítě a jiné. Kromě besed ve školách vydávají i různé publikace, v nichž přibližují problematiku lidských práv a také jejich koncepci. (pracovní texty k besedám o lidských právech, Šilhánová L., ČHV : O lidských právech pro studenty, O lidských právech pro učitele. Slabikář dětských práv vydaný nadací Naše dítě aj.).

Praktickou odezvu realizované multikulturní výchovy k utváření tolerantních postojů vůči příslušníkům etnických menšin lze monitorovat spíše na středoškolské a vysokoškolské úrovni. Přitom problematika tolerance jiné kultury se týká především základního školství a to konkrétně početně hojně zastoupené romské menšiny. Učitelé v českých školách příliš nevěnují pozornost názorům a postojům dětí. Většinou striktně dodržují osvědčený model výklad nové látky - opakování – zkoušení. Diskuze na konkrétní téma ještě nejsou osvědčené a tudíž nejsou v českých školách příliš realizovány. Právě v diskusi si může žák ověřit správnost svých postojů a názorů, pokud si je neověří při komunikaci s dospělým, učiní to v rámci nějaké referenční skupiny, třeba i problematické party, v níž může volně projevit své názory. Z tohoto důvodu se týká výchova k lidským právům nejen dětí, ale i dospělých, kteří mohou vhodně formovat a utvářet postoje dětí a mládeže.

Ideální rodiče by přiváděli na svět děti v době, kdy by měli vyřešenou problematiku bydlení, kariéry a hmotného zabezpečení ve státě, který by podporoval základní funkci rodiny a institut rodičovství. Rodina by tak mohla zajistit v dostatečné míře saturaci kulturních potřeb dítěte, byla by eliminována problematika dětí vyrůstajících v hmotné nouzi, kdy mnohdy nejsou uspokojovány ani základní alimentární potřeby dítěte. Ideálním stavem by byla společnost, v níž by se rodina nemusela obávat existenčních obtíží, pokud by se jeden z rodičů věnoval výchově svého dítěte.

Ideální by bylo vyloučit děti z partnerských konfliktů, děti by se tak nestávaly nástrojem emocionálního vydírání svých rodičů. Pokud již musí být partnerské konflikty řešeny v přítomnosti dětí, měly by být řešeny kultivovanou formou, aby si děti mohly osvojit model chování pro řešení konfliktních situací. Velkým soudobým problémem v ČR jsou konflikty na úrovni rodina – stát. Zejména sociálně slabé rodiny s nižším vzděláním a tím i s menší možností uplatnění na trhu práce, zneužívají systém sociálních dávek k zajištění své existence, aniž by se snažily řešit svůj základní problém. Nevhodný vzor rodiče s často přítomnou formou některé z patologických závislostí se stává vážným sociálním problémem, který nelze vyřešit na úrovni příslušného sociálního odboru. Nejhorší formou konfliktů, při nichž jsou zneužívány děti jsou ideologické konflikty v rámci mezinárodního terorismu a náboženské konflikty. Subjektivní pocit sociální izolace nutí školáky k revoltě proti celému společenství, se zbraní v ruce zabíjí své kamarády, učitele.

V ideálním případě by každý státní úředník vykonával státem svěřené povinnosti, v souvislosti s výkonem úřadu. Pokud k jeho povinnostem patří povinnost konat, měl by opravdu vykonat maximum v rámci svých kompetencí. Vlastní soudní řízení a vymáhání oprávněných nároků je mnohdy zbytečně prodlužováno, dožadováním nových a nových podkladů. Pečující osoba, která má dítě svěřené do péče, nebo o takovéto svěřeni usiluje, vynakládá prostředky finanční, časové, jež by určitě lépe využila právě pro realizaci péče o dítě. Velmi často žijí dítě i pečující osoba v hmotné nouzi. Kulturní vyspělost národa dokazuje i míra úsilí vynaloženého na vzdělávání národa, v současnosti orientovaná nejen na budoucí generace, ale orientovaná na celou populaci v rámci vytyčeného požadavku celoživotního vzdělávání. S dostatečným předstihem jsme požádali Evropskou unii o financování výstavby golfového hřiště v blízkosti města Brna ze strukturálního fondu na kulturní rozvoj regionu, na který bylo uvolněno 7 miliard Eur, ale již jsme opomněli požádat o dotaci na realizaci programu celoživotního vzdělávání, konkrétně programu Erasmus zaměřeného na mobilitu studentů v rámci výměnných studijních programů a společných vzdělávacích aktivit. Termín přihlášení do 30. 11. 2007, ČR nestihla, z důvodu nedostatečné sociální zodpovědnosti Ministerstva školství, což dokazuje, že odchod ministryně školství ze svého postu byl spíše vynucený politickým tlakem, než subjektivním pocitem špatné práce.

Ideálním stavem by bylo zavedení takové oficiální sociální politiky, která by se zaměřila na podporu a rozvoj rodin s dětmi. Určitě tímto přístupem není reformní koncepce zavedení rovné daně. Ta ještě více prohloubí sociální a ekonomické rozdíly mezi obyvatelstvem. O holou existenci budou muset bojovat i střední sociální vrstvy, to by mohlo přinést kulturní úpadek celého národa. „Vlastní dítě“ by se tak mohlo stát výrazem bohatství, mírou luxusu, který si nemůže dovolit každý. Potřeby dítěte by dokázaly zajistit jen ti úplně bohatí. úplně chudí by si v rámci zvyku života ze sociálních dávek asi dítě dovolili také. To by ještě více prohloubilo sociální rozdíly, přístup ke vzdělání by asi měly děti z bohaté vrstvy obyvatelstva, což by však nemuselo odpovídat skutečným osobnostním dispozicím. Střední vrstva až dosud široká základna státu i ve smyslu odvádění daní vůči státu, by pomalu stárla a vymírala.

A tak docházím ke zdrcujícímu zjištění, že český národ po celá staletí bojující za svoji národní identitu a suverenitu českého státu se nakonec sám zničí v rámci své vlastní sociální politiky.

3.3 Návrh řešení

1. vytvoření nové kodifikace, případně alespoň zefektivnit stávající národní zákony
2. akceptovat navrhované změny v sociální péči nestátními organizacemi
3. odlišný přístup v oblasti sociální politiky zaměřený na protekci rodin s dětmi
4. při sestavování státního rozpočtu zohlednit i značnou část populace – děti
5. usměrnit politickou vůli řešit problematiku dětských práv
6. usměrnit politickou vůli řešit problematiku žen – matek a tím i situaci dětí v rodinách
7. vzdělání v oblasti právních pojmů již na úrovni škol
8. výchova k občanským kompetencím

Zákony nejsou všechno, ale mohou být a často bývají rozhodující při ochraně dětí. Z toho vyplývají úkoly pro vládu a politiky, rozpočtové analýzy zaměřit i na určení podílu pro děti a zajistit účelné využití finančních zdrojů. Při tvorbě vládní politiky vypracovat analýzu dopadu současných opatření na děti, shromážděná data využít ke zlepšení postavení všech dětí v rámci společnosti.

Navrhovaná realizace nových právních norem a nová kodifikace je s narůstající sociální problematikou stále aktuálnější. Stávající staré platné právní normy z minulého století již zcela nepostihují změny sociální reality. Časté novelizace a derogace stávajících zákonů přispívají k chaotičnosti a nepřehlednosti o právě platných zákonech, právní řád ČR bývá přirovnáván k právní džungli. Uvědomuji si, že nelze provést změny v této sféře ze dne na den, ale k výrazným sociálním změnám ve společnosti došlo téměř před dvaceti lety. Parlament jakoby odsouval stávající ožehavé sociální problémy a jejich legislativní úpravu.

Bylo by vhodné, aby stát akceptoval cíle vytyčené Koalicí „Děto patří do rodiny“ a vytvořil podmínky k jejich dosažení a to ustanovením jednoho odpovědného výkonného státního úřadu pro dítě a rodinu, který by měl ve své kompetenci celou oblast práv dětí, např. Ministerstvo pro rodinu. S přihlédnutím ke strategii Evropské unie vytvořit komplexní českou koncepci strategie péče o rodinu a děti vypracovanou kompetentními odborníky (psychology, ekonomy, politiky atd.). Tuto vypracovanou koncepci strategie pak následně legislativně zakotvit, tak by byl vytvořený prostor pro kontrolu skutečné realizace péče o děti a prakticky prováděné ochrany práv dětí jednotlivými výkonnými organizacemi.

Současně by měly být zavedeny moderní přístupy do oblasti sociálních služeb pro dítě a rodinu, tak aby se zvýšil podíl náhradní rodinné péče pro děti bez rodinného zázemí. V souvislosti s navrhovanou změnou přístupu sociální politiky státu bych zdůraznila čl.32 zákona č. 2/1993 Sb., co se týče odst. 1 až 4 je všechno v pořádku, protože tato oblast je upravena zákony z oblasti rodinného práva (rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona). Sporný je již odstavec 5 a 6, který stvrzuje, že rodiče, kteří pečují o děti, mají právo na pomoc státu. Podrobnosti stanoví zákon. Všeobecně je zdůrazňovaná krize institutu rodiny a s hrozbou jejího zániku, pokud je tato pomoc státu omezena jen na přiznávání sociálních dávek ekonomicky slabým rodinám, tak tuto pomoc považuji za nedostatečnou.

Vhodnější by bylo minimální daňové zatížení dočasně ekonomicky znevýhodněných rodin, např. jeden z rodičů je na mateřské dovolené, případně soustavně pečuje o handicapované dítě a to na dobu nezbytně nutnou pro péči o dítě. Po návratu rodiče do zaměstnání by bylo možné daňovou povinnost upravit v souladu se zákonem, ale mělo by být nižší, než u bezdětných manželských párů. Populistické zvyšování „porodného“ v předvolebním období sice krátkodobě zvýší natalitu, ale již není zárukou řádné péče o děti. Zvýhodnění rodin by se mělo projevit i v přístupu řešení bytové otázky mladých rodin, pro něž jsou často nedostupné podmínky hypotečních úvěrů. Na pováženou je i změna v poskytování státního příspěvku na stavební spoření s poukazem, že tento způsob protekce státu byl zneužíván, ale pro spoustu rodin to byl jediný způsob, jak vyřešit svoji bytovou otázku a to nejen mladých lidí, ale i starší generace.

Skladba státního rozpočtu odráží priority společnosti. V Úmluvě o právech dítěte je zřetelně formulováno, na zajišťování práv dítěte mají být vyčleněny dostupné prostředky v maximálním rozsahu, bylo by vhodné blíže specifikovat pojem „ maximální rozsah“, samozřejmě s ohledem na možnosti státu a na podkladě aktuální analýzy o potřebách a zájmech dětí v České republice. Konkrétního analytického zjištění by bylo možné dosáhnout formou anket, diskuzí v médiích, dotazníkového šetření všech věkových kategorií.. Při spoluúčasti masmédií by bylo možné informovat společnost o stavu této problematiky, v podvědomí lidí by vystoupila nutnost jejího řešení a v podstatě by společnost plnila do určité míry i funkci kontroly nejen politiků, ale především samotné společnosti na národní úrovni. Pokud televize odvysílá dokument o týrání dětí rodiči je pochopitelná reakce diváků, očekávajících zaujetí nějakého oficiálního postoje a přijetí konkrétních opatření kompetentních státních orgánů, např. návrh a přijetí zákona proti trestání dětí, který již některé evropské státy přijaly. Taková „reality show“ – „zviditelnění dětí“ a její financování by měla morální kontext, byla by účinná svojí aktualností, určitě i sledovanost by byla vysoká a zcela jistě by se vyplatila nejen masmédiím, ale celé společnosti.

Zcela novou není i problematika profesní diskriminace žen, která dosud v praxi není řešena. Tuto sféru se snaží upravit kromě jiných institucí parlament a Rada Evropské unie směrnicí č. 2002/73/ES ze dne 23. 9. 2002, „o zavedení zásady rovného zacházení pro muže a ženy, pokud jde o přístup k zaměstnání, odbornému vzdělávání a postupu v zaměstnání a o pracovní podmínky“. Všeobecně se ženy po ukončení mateřské dovolené spíše setkávají s negativní reakcí zaměstnavatelů a neochotou zaměstnávat matky s dětmi. Neochotou přizpůsobit jejich pracovní dobu tak, aby to vzájemně vyhovovalo oběma stranám pracovního vztahu. Děti bývají nemocné a péče o své potomky je geneticky vrozená a pro většinu žen prioritní, v případě negativního přístupu zaměstnavatele dochází ve vědomí matky ke konfliktu zájmů. Chce být dobrou matkou, ale i pozitivně hodnoceným pracovníkem, zanedbatelná není ani finanční motivace, která umožňuje uspokojení různých potřeb rodiny. Psychická tenze může vyústit do dlouhodobých stresových situací, které se zpětně mohou projevit v přístupu k dětem. Tímto způsobem může být poškozený princip blaha dítěte, z něhož vychází zákon o rodině.

Dále bych chtěla upozornit na stále přetrvávající diskriminaci žen ve mzdové oblasti. Žena je finančně hodnocena hůře, než muž, který vykonává stejný druh práce. Přitom tuto oblast také upravuje výše zmíněná Směrnice Rady Evropského společenství a to v několika odstavcích, jako nejdůležitější bych označila odstavec č. 16, v němž je zakotvena zásada stejné odměny za práci pro muže a ženy, pevně zakotvené již v předchozí směrnici Rady ES ze dne 10.2.1975 (viz odst. 141 směrnice Rady 75/117/ES o sblížení právních předpisů členských států týkajících se provedení zásady stejné odměny). Její porušování je potvrzováno stálou judikaturou Soudního dvora EU a představuje podstatnou a nezbytnou součást v oblasti diskriminace na základě pohlaví. Čl. 17 až 24 konkrétně vymezují jak odstranit tuto diskriminaci žen. Čl. 22 přímo ukládá členským státům povinnost stanovení účinných přiměřených a odrazujících sankcí pro případy porušování povinnosti vyplývající ze směrnice 76/207/EHS (o diskriminaci pohlaví). V čl. 23 směrnice 2002 /73 /ES sama uznává, že nelze uspokojivě dosáhnout uskutečnění cílů na úrovni členských států, a proto jich může být lépe dosaženo na úrovni společenství. Tímto článkem také Rada odůvodňuje změnu směrnice 76/207/ES, kterou v souladu s principem subsidiarity (podpůrnosti) nahrazuje směrnicí 2002/73/ES. Zde bych snad jen zdůraznila zásadu smlouvy mají být plněny, což by se zcela jistě odrazilo v dispozicích rodin. Tím dospívám k nejzávažnějšímu zjištění nedostatku politické vůle řešit dané téma. Řešení je v našem státě přesouváno spíše na místní úroveň sociálních odborů, ale ochranu dětí by měla zajistit především výkonná moc několika ministerstev, tzn. chybí koordinace a kooperace ministerstva školství, ministerstva práce a sociálních věcí, ministerstva zdravotnictví.

Problémy týkající se dětí jsou často pokládány za nedůležité, a proto požadavky příslušných ministerstev bývají považovány za méně důležité a jsou většinou redukovány na úkor požadavků jiných ministerstev, např. ministerstva vnitra a obrany. Chybí ucelený přístup k právům dětí jako k politické prioritě. Ratifikací mezinárodních smluv se stát zavazuje respektovat vůli všech účastníků smlouvy a plnit sjednanou dohodu.

Rozvoj vzdělání je závazný pro Českou republiku již z pozice člena Evropské unie, tato povinnost vyplývá z Charty základních práv Evropské unie, která stvrzuje práva, vyplývající z ústavních tradic a mezinárodních závazků společných členským státům, ze Smlouvy o Evropské unii, ze smluv zakládající jednotlivá společenství, ze Sociálních chart přijatých společenstvím a Radou Evropy, z Úmluvy o právech dítěte a z rozhodnutí soudního dvora Evropských společenství a Evropského soudu pro lidská práva. Uplatňování těchto práv vyžaduje odpovědnost a povinnost k druhým, k lidskému společenství a k příštím generacím. Článek 14 odst. 3 Charty základních práv EU zdůrazňuje svobodu zakládat vzdělávací zařízení při náležitém respektování demokratických zásad, respektování práva rodičů podle jejich přesvědčení a pedagogických názorů zajišťovat vzdělání, učení dětí musí být respektováno v souladu s vnitrostátními zákony, které upravují uplatňování této svobody na vzdělání a tohoto práva na vzdělání. Základní zákon č. 1/1993 Sb. Ústava České republiky zaručuje ústavní pořádek a právní řád ČR, zákon č. 2/1993 Sb.

Listina základních práv a svobod zaručuje v čl. č. 33 právo na vzdělání v čl. 34 právo k výsledkům tvůrčí duševní činnosti chráněné zákonem a k přístupu ke kulturnímu bohatství za podmínek stanovených zákonem. Důležitým úkolem je tudíž nalezení, co nejúčinnějšího způsobu jak zavést práva dětí do škol, protože škola jako státní vzdělávací instituce je jedním z nejdůležitějších článků realizace práv dětí. Při formulaci konkrétních cílů nejen v této oblasti vzdělávání by mělo být dodrženo pravidlo tzv. „chytrých cílů - SMART“, které by měly být :

1. **Specifické** (S = Specific)
2. **Měřitelné** (M = Measurable)
3. **Dosažitelné, reálné** (A = Achievable)
4. **Relevantní, důležité** (R = Relevant)
5. **Termínované** (T = Timed)

Z toho plyne, že cíle musí vyplývat z potřeb společnosti. Stanovit je musí sociologové, jejich realizaci prosadit sociální politikové a vypracovat je „ lidé ze školy“. Jen tak lze předpokládat dosažitelnost a relevantnost cílů. Závažným požadavkem je měřitelnost cílů v oblasti pedago-giky, . . . „ jen u měřitelných věcí je možné spolehlivě prokazovat jejich naplnění ...“, čímž vyslovuje požadavek vytvoření systému kritérií. „... Nástroje měří jen to, co je měřitelné... . . . Z existujících metod je nutné modifikovat, nebo vytvořit nové tak, aby maximálně vyhovovaly specifickým podmínkám situací...“ – Nezvalová,D., Kvalita ve škole, 1. Vyd. Olomouc : Univerzita Palackého, Olomouc 2002.

Výzva ke zvýšení kvality, relevanci a efektivnosti vzdělávání vyplývá i z koncepčního dokumentu kurikulární reformy českého školského systému - *Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy ČR z roku 2005*, který rozpracovává, konkretizuje a upravuje základní vize *upravuje Bílé knihy*. Vzdělávání musí být koncipováno tak, aby každý jedinec mohl co nejvíce rozvíjet svůj potenciál a být co nejlépe připravený pro život v dnešní společnosti ... (MŠMT, 2005). Z tohoto důvodu je nutné hodnotit výsledky vzdělávání nejen z hlediska plnění samotného vzdělávacího programu, ale současně je i hodnotit s potřebami společnosti, tzn. s žáky, rodiči, pedagogy, zaměstnavateli. Tím by byla naplněna kritéria přesahující vlastní oblast vzdělávání a opravdu by sloužila potřebám společnosti.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP) je normativní pedagogický dokument, který taxativně stanovuje strukturu školního vzdělávacího programu pro základní a střední vzdělávání. Podle této struktury je tvořen školní vzdělávací program ve všech školách, jež realizují základní vzdělávání. Zásady pro zpracování školního vzdělávacího programu jsou vytyčeny v kapitole 11 tohoto pedagogického dokumentu (RVP ZV, VÚP, 2006). RVP konkretizuje obsah vzdělávání jako závazná norma pro všechny školy, právě zde by mělo dojít ke změně. Mimo uspořádání skladby jiných vyučovaných předmětů by měl RVP obsahovat i strukturu vyučovaného předmětu z oblasti právních pojmů. Vůbec by nemuselo jít o nový předmět, kdy již jeho název by mohl děti děsit, ale mohla by to být například občanská nauka, zatracovaná a deklasovaná v 90. letech minulého století, vyznívající jako synonymum oficiální politické ideologie socialistického státu. Dokonce by mohlo být sloučeno vzdělání v právní oblasti se vzděláním a výchovou k občanským kompetencím. Toto řešení je možné, protože v současnosti má učební plán formu rámcové normy, která umožňuje různou modifikaci na úrovni jednotlivých škol. Obsah, rozsah, posloupnost a míru učiva pro jednotlivé ročníky určují učební osnovy. Ty se zpracovávají jednotlivě pro konkrétní předměty jako program vyučování. Pro jejich stanovení a uvedení do praxe jsou využity studie odborníků – pedagogů, psychologů, jiných specialistů v různých vědních oborech a mohli by to být i právníci a sociologové.

Neztotožňuji se s proklamací amerického způsobu života, ale americké děti jsou již od nejútlejšího věku na základních školách informovány o sociální a právní problematice. Formou metody Jana Amose Komenského „didaktických her“ a jeho myšlenky „škola hrou“ jsou nenásilnou formou vzdělávány v Ústavě Spojených států amerických, v oblasti lidských práv apod. V rámci školního představení, někdy spolu s rodiči předvedou, jak zvládly dané téma. V rámci školní výuky pořádají různé školní exkurze do státních institucí v rámci metody názornosti. Americké děti jsou hrdé na své státní občanství. Tato hrdost poněkud chybí našim dětem. Realitou je, že mnoho českých mladých lidí vstupuje do života bez představy, co obnáší jednotlivé první situace. Následkem této nepřipravenosti nejsou schopni účinně a pohotově prosazovat svá práva a plnit své zákonné povinnosti. Snadno podléhají manipulaci ze strany prodejců různých spotřebních produktů a služeb, pronajímatelů, zaměstnavatele, apod. v důsledku často nevědomého porušování práva se dostávají do konfliktů se zákonem a se svým sociálním prostředím.

Pokud se vrátím myšlenkově zpět na evropský kontinent, Evropská unie staví do centra své veškeré činnosti jednotlivce, tím že zavádí pojem občanství Unie, které by mělo vyjadřovat svobodu, bezpečnost, spravedlnost. Jedním z požadavků na členské státy Evropské unie je nutnost zavedení nových vzdělávacích strategií na úrovni národního školství a požadavek výchovy k občanství v Evropské unii, k čemuž se legislativně zavázala i Česká republika.

Z tohoto důvodu jsou realizovány v jednotlivých členských zemích vzdělávací programy. Prozatím je prezentován v ČR jediný program z této oblasti vzdělávání a to ještě na úrovni nestátní a neziskové organizace Asociace občanských poraden. Projekt středoškolského vzdělávacího programu pro občanskou kompetenci „ právo do škol“ je spolufinancován Evropským sociálním fondem, státním rozpočtem České republiky a rozpočtem hl. města Prahy. Je orientován na středoškoláky absolventy, a jeho cílem je zlepšit právní vědomí čerstvě plnoletých spoluobčanů z různých okruhů českého práva. V současné době probíhá informační školení na osmi pražských středních školách. Odborní poradci z Asociace občanských poraden seznamují středoškoláky s jednotlivými tematickými okruhy práva. Aktuálnost informovanosti o této oblasti jako jedné ze základních potřeb vzdělávání dokazují dotazy mládeže na praktické problémy, s nimiž se setkávají. Od ledna 2007 byl spuštěn provoz internetové právní poradny pro mládež. Podobný program ve stejné oblasti by jistě našel opodstatnění i na oficiální úrovni českého školství.

Na úrovni základního školství bych volila nenásilnou formu přiměřenou věku dětí, tak aby byly schopné pochopit základní pojmy a získaly tak základní orientaci v sociální a právní problematice. Také myšlenka didaktických her, které by si děti připravily pod vedením pedagoga je velmi vhodná. Děti ukončující základní povinnou školní docházku by měly mít alespoň rámcovou představu o občanských právech a povinnostech, o běžných formách právního vztahu jako je uzavírání kupních smluv apod. Středoškolské vzdělávání by již mělo být poněkud specifitější v požadavcích na dovednosti a znalosti občanských kompetencí. Absolventi střední školy by měli zvládnout sepsání žádosti do pracovního procesu, měli by chápat pracovně - právní vztahy, pochopit jaké povinnosti pro ně vyplývají z uzavřených smluv. Řada studentů v rámci mobility odjíždí na zahraniční studijní pobyty a měli by mít představu o svých právech a povinnostech nejen v rámci občanství Evropské unie, jen tak mohou čelit případným problémům. Do vysokého školství již pronikla nutnost vzdělávání v této oblasti.

V případě Úmluvy o právech dítěte (zákon č. 104/1991 Sb.) předkládají smluvní státy Výboru pro práva dítěte OSN každé čtyři roky periodickou zprávu o postupných politických, právních, rozpočtových, administrativních opatřeních pro její realizaci (třetí zpráva za období 2000/04). Širší veřejnost se vůbec nedozvěděla o návštěvě a přednášce Thomase Hammarberga, švédského odborníka z oboru lidských práv, bývalého místopředsedy Výboru pro práva dítěte OSN (v letech 1991 – 1995), spoluautora Úmluvy o právech dítěte, v Senátu na půdě Parlamentu v únoru roku 2000. Přednáška konaná z iniciativy nevládní mezinárodní organizace Defence of Children International /mezinárodní obránci dětí/ měla výstižný titul „Politická vůle k uplatňování práv dětí „, měla nízkou účast i malou politickou odezvu. Stejně neaktuální asi byla i pro denní tisk a televizi, proto nepovažovala média za nutné zařadit zprávu o ní alespoň do denního zpravodajství.

Lidé pracující s dětmi a pro děti mají nejlepší příležitost naplnit proklamované a ratifikované smlouvy na ochranu práv dítěte. Z tohoto důvodu je nutné posilovat obecné povědomí o právech dítěte a proškolení všech činitelů, jejichž činnost se týká dětí. K zvlášť významným profesním slupinám patří učitelé, zdravotnický personál, zaměstnanci různých institucí, soudci, sociální pracovníci, policisté, novináři. Vlastní realizace v životě dětí jako zpětná vazba, by pak byla ukazatelem odpovědnosti a politické vůle změnit postavení a podmínky nedospělých členů společnosti k jejich prospěchu. Nalezení řešení není příliš obtížné, v podstatě by mělo být výrazem harmonizace funkce rodiny a jejích potřeb a funkce státu a jeho potřeb. Nabízí se otázka, zda právě tato podstata společnosti není to, o co usilovali po celá staletí antičtí myslitelé, humanističtí i osvícenští učenci, a to racionální přístup k potřebám obou základních sociálních společenství lidí. Tato otázka nutně evokuje další úvahu, zda si lidem volení zástupci do demokratické vlády uvědomují, že právě tento ideál pluralitní společnosti by měli hájit a, že právě pro tento ideál jsou voleni. Idea unifikace právních norem v evropském měřítku, týkající se zejména lidských práv by tak nabyla konkrétnějších obrysů k její realizaci ve skutečném životě postmoderního společenství lidí 21. století.

4. ZÁVĚR

4.1 Výrok o potvrzení, nebo vyvrácení hypotézy

Cílem bylo zjistit míru právního vědomí a jaký význam přikládají lidé vzdělání v této oblasti. Zástupci z řad dětí i dospělých, kteří byli subjekty mého průzkumu, vnímají právní ochranu v evropském kontextu jako institucionalizovanou záležitost moderního světa. Sociokulturní situaci v nadnárodní úrovni nově se formujícího evropského kontinentálního společenství akceptují, vnímají jako samozřejmou. To, že se podrobují normativnímu systému – právu Evropské unie, ústavnímu právnímu pořádku České republiky má pro ně i výhody, tzn. projev reciprocity dominance státní autority, ale i zvnitřnění norem společnosti (právních, etických) jedincem - občanem státu.

Úroveň právního vědomí, (tj. znalost o právních normách, vědomí jak tyto právní normy regulují běžné sociální vztahy občanů, ale i pozitivní vztah občanů k právnímu řádu, k jeho autoritě ve společnosti) **není v české společnosti vysoká.** I když je u dnešní dospívající generace vyšší, než u rodičů této generace. přesto tato oblast vyžaduje adjuvaci na podkladě výuky ve školách, apelací na význam práva ve společnosti jako nejdůležitějšího normativního a regulativního systému společnosti, aktualizovaného sjednocováním Evropy právě na bázi smluvních vztahů jednotlivých států. Lepší znalost právních norem tak může minimalizovat právní konflikty českých občanů nejen v rámci Evropské unie, ale i v jiných nečlenských státech. Nejvýznamnějším počinem by však byla eliminace jakýchkoliv projevů diskriminace a porušování práv dětí dospělými.

V současné době ještě není zdaleka společností doceňován význam vzdělání ve sféře znalostí o důležitosti práva pro běžný život, ale subjekty mého průzkumu si uvědomují jeho nutnost. Dispoziční úvahu však ponechávají na jednotlivci, do jaké míry a jaký má pro něj subjektivní význam vzdělání v právní problematice.

4.2 Výsledky a zda byl naplněn cíl práce a jak?

Analýzou testu pro skupinu mladistvých dospívám k empirickému poznání, že úroveň znalostí dětí v oblasti práva a právního vědomí je mírně lepší, než u sledované dospělé části experimentální skupiny. Průzkum prokázal opodstatněnost tvrzení o nízké úrovni vzdělání v oblasti lidských práv, která je jednou z hlavních příčin diskriminace a porušování lidských práv v ČR, zejména porušování práv dětí.

Primární skupina – rodina, v současné době jako referent znalostí o problematice lidských práv je neadekvátním zdrojem vědomostí. Předpokládám, že této důležité oblasti vědomostí není na této úrovni věnována dostatečná pozornost. Příčinou může být nedostatečná kognice samotnými rodiči, rychlý způsob života omezující se na dosahování uspokojování ekonomické úrovně rodiny a s tím spojená nadměrná zaměstnanost rodičů i relativní nedostatek času věnovaný kulturním potřebám dětí.

Cíle práce bylo dosaženo empirickým výzkumem zkoumané reality a to dotazníkovým šetřením reprezentativní skupiny v praxi humanitně orientovaných jedinců výzkumné skupiny. Domnívám se, že dosažený výsledek méně než 60 % znalosti o právních normách týkajících se lidských práv je nedostatečný pro vývoj moderní společnosti 21. století. Dokud nebude dosaženo zlepšení je nutné neustále zdůrazňovat význam a aktuálnost problematiky lidských práv a činit navržené způsoby řešení. Každý z nás, jako občan státu se denně dostává do nejrůznějších právních situací a vztahů v nejrůznějších oblastech práva rodinného, pracovního, obchodního, občanského, ale i trestního. Žijeme a tak uzavíráme nejrůznější druhy smluv, sňatky, pracujeme, zlepšujeme svoji životní úroveň rozmnožováním hmotných i nehmotných statků. Všichni společně se tak podílíme na zvyšování úrovně národa, ale současně jsme i všichni dohromady podrobování kritice ostatních národů jako celek. Záleží pouze na naší společnosti jaký trend budeme sledovat. Domnívám se, že je dobré hrdě se hlásit ke společnosti vzdělané a pokračovat v dobrém světovém renomé Čechů a Moravanů, „chytrých lidí ze střední Evropy“, kteří se umí prosadit v nejrůznějších oblastech vědy a techniky. Možná, že se časem budou stírat národní rozdíly v kontextu sjednocené Evropy a v důsledku sjednocování přístupů v nejrůznějších sférách lidské činnosti, přesto je z mého pohledu důležitá intervence státu v oblasti moderního vzdělávání budoucích generací, snad humánnějších, než byly generace 20. století.

Oblast vzdělávání v rovině posilování právního vědomí, znalosti alespoň základních právních norem důležitých pro běžný život občana vyžaduje adjuvaci na podkladě výuky ve školách. Těžiště vzdělání tak spočívá hlavně v edukačních institucích státu. Považuji za důležité zahrnutí základních znalostí v právní rovině do edukačního kurikula, aby se dál mohla pozitivně rozvíjet naše společnost v kontextu celého evropského společenství. Domnívám se, že pouze tímto způsobem může být v blízké budoucnosti vytvořeno evropské a snad celosvětové společenství nové, humánnější, nepřipouštějící jakékoliv projevy lidské diskriminace s pečlivě vypracovanou strukturou edukačního systému.

Domnívám se, že postupným začleňováním České republiky do Evropské unie budou všichni občané tlakem výkonného orgánu EU i okolních států donuceni respektovat lidská práva, práva dětí a když nic jiného tak alespoň respektovat vůli EU. Problematiku dětských púúráv je opravdu nutné řešit v co nejbližší době tak, aby se děti diskriminované různými způsoby necítily jako přítěž společnosti, v níž žijí. Apelací na význam práva ve společnosti jako nejdůležitějšího normativního a regulativního systému společnosti, aktualizovaného sjednocováním Evropy právě na bázi smluvních vztahů jednotlivých států. Lepší znalost právních norem tak může minimalizovat právní konflikty českých občanů nejen v rámci Evropské unie, ale i v jiných nečlenských státech. Nejvýznamnějším počinem by však byla eliminace jakýchkoliv projevů diskriminace a porušování práv dětí dospělými.

5. RESUMÉ

1. ÚVOD - volba tématu pro aktuální naléhavost řešení problematik dětských práv a jejich mezinárodněprávní ochrany v rámci Evropské unie.

2. TEORETICKO - METODOLOGICKÁ ČÁST PRÁCE

2.1 Současný stav problematiky

2.2 Normativní legislativa - uvádí do dané problematiky právní ochrany dětí a realizaci právních norem v současné době. Postavení právních norem na ochranu dětí v našem právním systému a dělení dokumentů podle právní síly v ČR.

2.3 Problematika v pojmech (termínech)

2.4 Teoretické koncepty související s předmětem výzkumu - přináší přehled teoretických konceptů, které s předmětem výzkumu souvisí. Tedy přiblížení pojmů. Dále tato část seznamuje s různými teoretickými pohledy na aspekty asymetrického vztahu dítě - rodič - stát a na mechanismus budování důvěry. Mocenské aspekty vztahu dítě - rodič/ zákonný zástupce, dítě - stát, rodič - stát (vliv dominance, submisivity jako aktivního činitele).

2.5 Formulace pracovní hypotézy - úroveň právního vědomí obyvatel ČR je nízká

2.6 Stanovení cíle bakalářské práce - zjištění míry skutečné úrovně právního vědomí.

2.7 Metody ověření hypotézy

a) Rekapitulace výzkumných otázek :

Jaký význam přikládají děti vzdělání v oblasti právního vědomí?

Jak pociťuje dítě svoji ochranu ve vztahu rodina - dítě?

Jak pociťuje dítě svoji ochranu státem v rovině svých práv?

Vnímá nějakým způsobem asymetrii vztahu rodič - dítě?

Jaký model vztahu by mu nejvíce vyhovoval?

Jak probíhají rituály důvěry v rodině?

Jak probíhají rituály důvěry ke státu?

b) Použitá metoda sběru dat :

dotazníková metoda nepřímého posouzení (otázky uzavřené, selektivní), respondenti volí jednu z navržených odpovědí. Vstup do terénu s předem připraveným souborem uzavřených otázek podle tématu. Srozumitelnost otázek, v jazyce přirozeném, (souhrn otázek v příloze).

Sběr dat proběhl v září až prosinci 2007

Etický aspekt výzkumu : *Důraz kladen na zachování anonymity, dostatečný časový prostor a dostatečný individuální teritoriální prostor.*

c) Konstrukce vzorku : 100 respondentů, z toho:

50 nezletilců, studentů Střední zdravotnické školy (náhled do sociální problematiky),

50 dospělých občanů ČR, různého věku a vzdělání (již mají vytvořenou určitou kognitivní úroveň)

d) Metoda záznamu dat - souhrn písemně zodpovězených otázek standartizovaného dotazníku

2.8 Metoda analýzy provedených odpovědí dotazníku respondenty

3. ANALYTICKÁ ČÁST

- 3.1 Prezentace empirického zjištění - část se zabývá srovnáním stavu realizace výkonu ustanovení mezinárodních smluv v dané oblasti před vstupem ČR do EU a po vstupu
- 3.2 Reflexe v konfrontaci s představou ideálního stavu a kritika oficiální politiky prezentace dílčích zjištění o žitém světě dětí a významů, které připisují k souvisejícím skutečnostem. Ve svém závěru vyznívá daná problematika jako kritika oficiální sociální politiky a právní ochrany dětí v ČR.
- 3.3 Návrh řešení - pokus o porovnání mnou navrhovaných způsobů řešení s perspektivou teoretických konceptů

4. ZÁVĚR

Cílem průzkumu bylo zjistit míru právního vědomí a jaký význam přikládají lidé vzdělání v této oblasti. Průzkum prokázal opodstatněnost tvrzení o nízké úrovni vzdělání v oblasti lidských práv, které objasňuje diskriminaci a porušování lidských práv v ČR. V teoretické části je popisován současný stav problematiky porušování práv dětí v rámci ČR. Vzhledem k platným legislativním normám i teoretickým poznatkům na současné úrovni poznání bylo možné získat informace o dané problematice. Analyticko - aplikační část navazovala na tuto fázi uvědomění si problému. Pro získání informací jsem zvolila metodu sociologického průzkumu. Šetření probíhalo ve dvou liniích. V první linii prostřednictvím anonymního vyjádření stavu znalostí o právech dětí a s nimi souvisejícími platnými právními normami formou dotazníkového šetření. Dílčím cílem bylo zjistit hlavně kvantitativní informace. Ve druhé řadě bylo hlavním cílem získat kvalitativní informace a to formou analýzy obsahu získaných výpovědí o prožívané realitě. Závěr šetření vyplývá z odpovědí na tyto otázky, získaných prostřednictvím sociologického průzkumu a z potvrzení, či nepotvrzení hypotézy prostřednictvím statistické metody sociologického průzkumu. V empirické části byl analyzován současný stav. Analýzou všech odpovědí dospívám k empirickému poznání o aktuálním stavu právního vědomí české společnosti. Pro argumentaci analýzy byly za kritérium zvoleny závažné sociální otázky a stanovena pracovní hypotéza. V souvislosti s teoretickými poznatky si uvědomuji příčiny determinující vzniklý stav a současně se snažím promýšlet možnost nápravy. Dospívám k několika variantám řešení, z nichž náprava jedné oblasti si přímo vynucuje nápravu v oblasti druhé. Z tohoto důvodu je nutné všechny sociální reformy vnímat jako vzájemně provázaný celek s několika subsystemy. Kurikulární reformu tak nesmíme poctivovat jako izolovaný jev českého školství, ale jako jeden z mechanismů nápravy celé společnosti. Tato reforma si dále vynutí změny v chování a jednání nejen jednotlivých členů společnosti, ale i změnu v oblasti sociální politiky.

6. ANOTACE

Děti představují budoucnost společnosti i historickou kontinuitu národa. Stát je odpovědný za vytvoření sociálních podmínek, za vynucení chování dospělých v rámci zákonných a mravních norem společnosti. Stát je odpovědný v národní úrovni za výchovu a vzdělání důležitých pro jejich optimální duševní i fyzický rozvoj.

Dle Ústavy ČR je Česká republika právním státem založeným na úctě k právům a svobodám člověka a občana, státní moc, tradičně rozdělená na moc výkonnou, zákonodárnou a soudní slouží všem občanům i dětem.

Po vstupu České republiky do Evropské unie se respektování a ochrana lidských práv stalo prioritou nejen v rámci českého národa, ale celého evropského společenství.

Nejdůležitějším prostředím pro podporování práv dítěte je rodina a škola, proto je nutné zvýšit právní vědomí a vzdělání v této oblasti nejen dětí, ale zejména dospělých.

KLÍČOVÁ SLOVA

Přirozené právo

Zákonná norma – právo psané, kodifikované

Lidská práva a svobody

Právní vědomí

Sociální politika

Moc výkonná, zákonodárná, soudní

Ústava České republiky, ústavní zákon č. 2 Listina základních práv a svobod

Mezinárodní smlouva, ručící za pravost postupovaného práva

Sepsaná prohlášení - Úmluva o právech dítěte,

Opční protokol o nezapořádání dětí do válečného konfliktu,

Opční protokol o prodeji, prostituci a pornografii dětí

Evropská unie

Evropská rada

ANNOTATION

Children constitute future companies and historical continuum nation. State be liable for creation social conditions, behind enforcement behaviour adult in terms of lawful and moral norms companies. State vouch in national level behind upbringing and education important to their optimum mental and physical development. According to constitution.

ČR is Czech Republic legally consistent state based on veneration of rights and freedoms many and citizen, state power, traditionally division into much efficient, legislative and court serves all citizens and babies. After entrance Czech republic to the European union authority and protection of human rights state priority not only in terms of Czech nation, but of all European company.

Most important environment for maintenance rights child is family and school, therefore is necessary heighten legal conscience and education in this area not only children, but especially adult.

KEYWORDS

The Right natural, inborn

Rule of law - right written, codified

The Right's human and freedoms

Knowledge of law

Politics Social

Power – executive, legislative, judicial

Constitution of Czech Republik, Document Right's human fundamental and freedoms constitutional law No. 2

International Pact, liable behind authenticity act law

Statutory declaration - Convention on the Right's of the child,

Optional Protocol to the Convention of the Right's of the Child on the Involvement of Children in Armed Conflict

Optional Protocol to the Convention on the Sale of children, Child's prostitution and Child Pornography

European Union (EU) , Council of Europe (C.E)

6. LITERATURA A PRAMENY (informační zdroje)
--

Odborná literatura

Dětská práva - Vím co smím?, PhDr Jiří Kovařík PhD, 2. Rozšířené vydání

Co děti nejvíc potřebují, MUDr Zdeněk Matějček, Praha Portál 1994

Zákon o rodině a předpisy související, Linde a spol., Praha 1998

Úvod do výuky v pedagogice, Chráska, M., 2. vyd. Olomouc, Univerzita Palackého, 2006, ISBN 80-244-1307-1

Dokumenty organizací pro ochranu a výkon práv dítěte :

Tisková zpráva Komise Fondu ohrožených dětí ze dne 29.2. 2008-03-30

Dětské domovy v ČR, MŠMT, 1999

Péče o ohrožené a znevýhodněné děti, zpráva Střediska náhradní rodinné péče, 2004

Děti v ČR 1996, Kovařík, J., Kukla, L., Československý výbor pro UNICEF, 1998

Plnění Úmluvy o právech dítěte v ČR podle hodnocení Výboru OSN pro dětská práva, Československá pediatrie, roč. 56, 10/2004

Vzdělávací dokumenty Ministerstva školství, tělovýchovy a mládeže (MŠMT) :

Manuál pro tvorbu školních vzdělávacích programů základního vzdělávání, 1. vyd. Praha : VÚP, 2005

Rámcový vzdělávací program, 1. Vyd. Praha : VÚP, 2006

Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoj vzdělávací soustavy ČR, Praha : MŠMT ČR, 2005

Národní program rozvoje vzdělávání v ČR. Bílá kniha, Praha : UTV Tauris, 2001, ISBN 80-211-0372-8

CERMAT – Hodnocení výsledků vzdělávání žáků 9. Tříd ZŠ, Praha, Cermat, 2006, dostupné

na <http://www.esf-kvalita.cz>

Kvalita ve škole, Nezvalová, D, 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého, 2002 , ISBN 80-244-0452-4

Internetové odkazy :

- <http://www.helcom.cz> (Český helsinský výbor)
Seznam lidskoprávních dokumentů (název, den vyhlášení)
Studie Daphne 2004 – zaměřená na děti v ústavní péči / Mapping the number and characteristics of children under 3 in institutions across Europe at risk of harm, Centre for forensic and Family Psychology, University of Birmingham, 2004/
- <http://www.juristic.cz>

Ústava České republiky, ústavní zákon č. 1/1993 Sb.
Listina základních lidských práv a svobod, ústavní zákon č. 2/1993 Sb.
Historie ústavního soudnictví
- <http://www.detskaprava.cz/umluva.asp>
Úmluva o právech dítěte
Opční protokol č. 1
Opční protokol č. 2
- <http://www.umpod.cz/predpi.htm> (Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí)
Vyhláška ministra zahraničních věcí ze dne 23.8.1976 o Úmluvě o uznávání a výkonu rozhodnutí o vyživovací povinnosti
- <http://www.iustin.cz> (sdružení pro ochranu práv dětí, rodičů a prarodičů)
Zpráva o diskriminaci a porušování lidských práv Charta základních práv Evropské unie Směrnice Parlamentu a Rady ES 2002/73/ES ze dne 23.9.2002
- <http://www.pravodoskol.cz> (Asociace občanských poraden) středoškolský vzdělávací program pro občanskou kompetenci
- <http://www.msmt.cz> - internetová stránka Ministerstva školství, tělovýchovy a mládeže
- filmový dokument : Děti bez lásky ... i s láskou – Ljuba Václavová (2005)
(ČT 1 – 17.3. 2008)

6. PŘÍLOHY

1. katalog právních norem k ochraně dětí
2. Podoba souhrnu otázek dotazníku pro dospělé
3. Podoba souhrnu otázek pro děti a mládež
4. Seznam tagulek a grafů publikovaných v práci

KATALOG A POSTAVENÍ PRÁVNÍCH NOREM NA OCHRANU DĚTÍ V NAŠEM PRÁVNÍM SYSTÉMU**Dělení dokumentů podle právní síly v ČR.:**

Ústava ČR, ústavní zákon č. 1 / 1993 Sb.

Listina základních práv a svobod, ústavní zákon č. 2 / 1993 Sb. - jako součást ústavního pořádku České republiky, vyhlášená Federálním shromážděním ČSFR 16.12. 1992

Mezinárodní dokumenty :

Všeobecná deklarace lidských práv vyhlášená 10.12. 1945 Valným shromážděním OSN

Deklarace práv dítěte přijatá 20.11. 1959 Valným shromážděním OSN v New Yorku

Úmluva o právech dítěte schválená Valným shromážděním OSN 20.11.1989

v New Yorku, r. 2000 byly k Úmluvě přidány dva opční protokoly

Opční protokol o zapojování dětí do konfliktů

Opční protokol týkající se prostituce a dětské pornografie

Evropská úmluva o uznání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí

vyhlášená 20.5. 1980 Radou Evropy v Lucemburku

Evropská úmluva o právním postavení dětí narozených mimo manželství

vyhlášená 15.10. 1975 Radou Evropy ve Štrasburku

Evropská úmluva o osvojení dítěte vyhlášená 24. 4. 1967 ve Štrasburku

Evropská úmluva o výkonu práv dětí vyhlášená 25.1. 1996 Radou Evropy ve Štrasburku

Úmluva Mezinárodní organizace práce o zákazu a okamžitých opatřeních k odstranění nejhorších forem dětské práce

vyhlášená 17. 6. 1999 Mezinárodní organizací práce v Ženevě

Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin :

vyhlášená 1.2. 1974 Radou Evropy ve Štrasburku

Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidskému, či ponižujícímu zacházení, nebo trestání

vyhlášená 26. 11. 1987 Radou Evropy ve Štrasburku.

Její součástí jsou dva protokoly :

- Protokol č.1 : **O zabránění mučení a nelidskému, či ponižujícímu zacházení, nebo trestání**, vyhlášený 4. 11. 1993 ve Štrasburku
- Protokol č. 2, stejného názvu, vyhlášený 4. 11. 1993 ve Štrasburku

Evropská úmluva o potlačování terorismu

vyhlášená 27.1. 1977 Radou Evropy ve Štrasburku

Dohoda a o přechodu odpovědnosti za uprchlíky

vyhlášená 16. 10. 1980 Radou Evropy ve Štrasburku.

Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny vyhlášená 20. 11. 1989 Valným shromážděním OSN v New Yorku a dodatkový **Protokol o zákazu klonování lidské bytosti** vyhlášený 12. 1. 1998 Radou Evropy v Paříži

Evropská sociální charta vyhlášená 18.10. 1961 Radou Evropy v Turínu

Dodatkový protokol k Evropské sociální chartě

přijatý 5.5. 1988 Radou Evropy ve Štrasburku

Protokol pozměňující Evropskou sociální chartu

přijatý 21.10. 1991 Radou Evropy v Turínu

Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech čl. 12,

vyhlášený 16.12. 1966 Valným shromážděním OSN v New Yorku

Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Charta základních práv Evropské unie zveřejněná 7.12. 2000 na zasedání EU v Nice

Ministerstvo zahraničních věcí vyhláší ratifikované Mezinárodní smlouvy ČR ve Sbírce zákonů ČR, kde lze uvedené texty právních předpisů vyhledat. Dodržování mezinárodních smluv je pro ČR závazné. Ministerstvo spravedlnosti vydalo dne 30.4. 2004 instrukci č.j. 56/2004 MO-J, kterou je upravený postup justičních orgánů ve styku s cizinou ve věcech občanskoprávních.

Vyhláška č. 33 /1959 Sb. MZV, o Úmluvě o vymáhání výživného v cizině

(New York, 20.6. 1956)

Vyhláška č. 14 /1974 Sb. MZV, úmluva o uznávání a vykonatelnosti rozhodnutí o vyživovací povinnosti k dětem (Haag, 15.4.1958)

Vyhláška č. 132/1976 Sb., o Úmluvě a uznání a výkonu rozhodnutí o vyživovací povinnosti (Haag, 2.10, 1973)

Sdělení č. 104/1991 Sb. FMZV, o Úmluvě o právech dítěte

Sdělení č. 34/1996 Sb. MZV, o sjednání Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí

Sdělení č. 43/2000 Sb.m.s. MZV, o přijetí Úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení

Sdělení č. 66/2000 Sb.m.s. MZV, přijetí Evropské úmluvy o uznávání a výkonu rozhodnutí „ O výchově dětí a obnovení výchovy dětí „

Sdělení č. 47/2001 Sb.m.s. MZV, o přistoupení ČR k Evropské úmluvě o právním postavení dětí narozených mimo manželství

Sdělení č. 54/2001 Sb. m.s. MZV, o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí

Sdělení č. 132/2000Sb.m.s. MZV, o přijetí Evropské úmluvy o osvojení

Právní úprava Evropských společenství :

1. Nařízení Rady (ES) č. 44 /2001 z 22. 12. 2000, „***o soudní příslušnosti, uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech*** „
2. Nařízení Rady (ES) č. 1347/2000 z 29.5. 2000, „ ***o soudní příslušnosti, uznávání a výkonu rozsudků ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti obou manželů k dětem***“
3. nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 z 27.11. 2003, „ ***o soudní příslušnosti, uznávání a výkonu rozsudků ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti*** „ , kterým se ruší nařízení 1347/2000

Česká legislativa je podřízená Ústavě ČR jako Ústavnímu zákonu č. 1 / 1993 Sb., o níž se opírá český právní řád. Texty níže uvedených právních předpisů je možné vyhledat ve Sbírce zákonů ČR.

Zákon č. 94 / 1963 Sb., **o rodině**

Zákon č. 359 / 1999 Sb., **o sociálně-právní ochraně dětí**

Zákon č. 40 / 1993 Sb., **o nabývání a pozbývání státního občanství ČR**

Zákon č. 301 / 2000 Sb., **o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů**

Zákon č. 97 / 1963 Sb., **o mezinárodním právu soukromém a procesním**

Zákon č. 99 / 1963 Sb., **občanský soudní řád**

Zákon č. 40 / 1964 Sb., **Občanský zákoník**

Zákon č. 140 / 1961 Sb., **trestní zákon**

Zákon č. 141 / 1961 Sb., **Trestní řád**

Zákon č. 71 / 1967 Sb., **o správním řízení (správní řád)**

Zákon č. 106 / 1999 Sb., **o svobodném přístupu k informacím**

Zákon č. 109 /2001 Sb., **o ústavní výchově**

§ 42 odst. 1 zákona č. 359 / 1999 Sb., **o okamžité ochraně a pomoci dítěti**, které se ocitlo v situaci bez jakékoliv péče, nebo je- li vážně ohrožen jeho život, nebo příznivý vývoj

§ 37 odst. 2 zákona č. 359 / 1999 Sb., **o ochraně a pomoci dítěti nařízením okamžité ústavní péče**, a to po dobu než rozhodne příslušný soud o nařízení předběžného nařízení

§ 46 odst. 1 zákona č. 94 / 1963 Sb. **o nařízení ústavní výchovy, nebo svěřením dítěte do péče** zařízení pro děti, vyžadující okamžitou pomoc

DĚTSKÁ PRÁVA - TEST OBECNÝCH ZNALOSTÍ PRO DOSPĚLÉ

Věk respondenta :
Nejvyšší dosažené vzdělání :
Počet vlastních dětí :

Česká republika je definována v rámci komparace s ostatními státy EU jako stát se špatnou péčí o své děti, se značnou agresivitou rodičů a dospělých vůči dětem, stát, v němž je vysoké procento dětí týráno, pohlavně zneužíváno, zneužíváno jako výdělečný nástroj dospělých v souvislosti s nucením dětí k práci, prostituci, jako obchodního artiklu na trhu s lidmi, lidskými orgány a únosy dětí jako potencionálního zdroje snadného výdělku, při současné pasivitě dospělých a státních orgánů. Cílem dotazníku je zjistit míru právního vědomí dospělých občanů v souvislosti s problematikou dětských práv.

1. Dítě je definováno v rámci Evropské unie jako ?

- a) lidská bytost do dovršení 15 let
- b) lidská bytost do dovršení 21 let
- c) každá lidská bytost povinná základní školní docházkou
- d) každá lidská bytost mladší 18 let,, pokud podle právního řádu není zletilosti dosaženo dříve

2. Jaké z těchto práv, které souvisí se zákonem o rodině, náleží dítěti od narození?

- a) právo na jméno a příjmení
- b) právo na péči obou rodičů
- c) právo na péči alespoň jednoho z biologických rodičů dítěte

3. Úmluva o právech dítěte obsahuje :

- a) pouze práva dětí
- b) pouze povinnosti dětí
- c) práva i povinnosti

4. Zkratka UNICEF znamená ?

- a) Dětský fond OSN
- b) Světovou zdravotnickou organizaci
- c) Mezinárodní organizaci práce

5. Kde končí Vaše práva ?

- a) má práva a svobody končí tam, kde začínají práva a svobody druhých
- b) má práva a svobody končí tam, kde končí práva a svobody druhých
- c) má práva a svobody nikde nekončí

6. Hlavním garantem ochrany dětí a dětských práv je ?

- a) stát
- b) rodiče
- c) škola
- d) justice

7. Úmluva o právech dítěte, jakožto mezinárodní právní dokument

- a) je součástí Sbírkky zákonů České republiky
- b) není součástí našeho právního system

8. Mají všichni lidé stejná práva bez rozdílu věku, pohlaví, jazyka, náboženství, politického, nebo národnostního, etnického nebo sociálního původu, majetku, duševní nezpůsobilosti, rodu a jiného postavení dítěte nebo jeho zákonných zástupců ?

- a) práva mají pouze dospělí
- b) práva mají hlavně ti silnější, protože si je dovedou prosadit
- c) práva mají všichni na celém světě stejná, jak dospělí, tak děti
- d) záleží na právním systému kontinentu, do nějž příslušný stát náleží

9. Mají děti právo na základní vzdělání?

- a) děti mají právo na vzdělání a stát má povinnost zajistit ho
- b) děti mají právo na vzdělání, ale stát nemá povinnost zajistit ho
- c) záleží na rozhodnutí rodičů a zákonných zástupců dítěte
- d) tímto právem nedisponují děti, ale jejich rodiče a zákonní zástupci dětí

10. Kdy a kde byla přijata Úmluva o právech dítěte ?

- a) v Ženevě v roce 1955
- b) v New Yorku v roce 1989
- c) v Tokiu v roce 1944
- d) v Bruselu v roce 1994

11. Kdo v souladu s Úmluvou o právech dítěte má zabezpečit práva dětí ustanovená v tomto dokumentu ?

- a) OSN
- b) Státy, které Úmluvu ratifikovaly a jejich představitelé
- c) Občané a neziskové organizace
- d) Jurisdikce konkrétního státu, kde došlo k porušení práv konkrétního dítěte

- 12. Jak často předkládají státy, které jsou Úmluvou vázány zprávy o uvedení práv uznaných v Úmluvě do života a pokroku, kterého bylo v souvislosti s užíváním těchto práv dosaženo**
- 1x ročně
 - do dvou let, ode dne, kdy se stal stát smluvní stranou Úmluvy
 - každých 5 let
 - do dvou let ode dne, kdy se staly smluvní stranou Úmluvy a dále už ne
- 13. Komu předkládají státy své zprávy o opatřeních ve svých zemích, která přijaly současně s ratifikací ?**
- Výboru pro práva dítěte zřízeného OSN a voleného smluvními státy
 - Evropské unii
 - OSN
 - Jinému ze států, který Úmluvu ratifikoval
- 14. Česká republika je, nebo není vázána Úmluvou o právech dítěte, pokud se domníváte, že ano od kdy?**
1. 1. 1993
 - 24.12.1968
 - 5.10.1989
 - 17.11.2000
- 15. Kdy byla projednávána poslední periodická zpráva České republiky Výborem pro práva dítěte v Ženevě?**
- v lednu 2003
 - v listopadu 2002
 - v březnu 2001
 - v dubnu 1997
- 16. Který z těchto dokumentů v souvislosti s právy dětí má větší právní sílu, tzn. přednost ?**
- Zákon o rodině
 - Ústava, ústavní zákon
 - Vyhláška místního zastupitelstva
 - Mezinárodní úmluvy
- 17. Ohlašovací povinnost mají ?**
- pouze dospělí
 - všichni lidé tj. dospělí i děti
 - pouze děti

18. Jak je to s názorem dětí, např. při rozvodu rodičů?

- a) rozvod je záležitost dospělých a dítě do toho nemá, co mluvit
- b) děti jsou moc malé, a tak by se neměly tímto problémem zatěžovat
- c) soudce by měl vyslechnout názor a přání dítěte a měl by rozhodnout při svěřování do péče jednoho z rodičů v nejlepším zájmu dítěte

19. Charta základních práv Evropské unie byla zveřejněná ?

- a) Radou Evropy ve Štrasburku v r. 1988
- b) Radou Evropy v Turíně v r. 1991
- c) Valným shromážděním OSN v New Yorku v r. 1989
- d) Na zasedání Evropské Unie v Nice v r. 2000

20. Považujete rámcové vzdělávání dospělých v oblasti lidských práv za základní prostředek uplatňování práv dětí v Evropě ?

- a) vzdělávání je důležité, jen vzdělaný národ může garantovat práva slabších
- b) vzdělávání není důležité, v případě problému porušování lidských práv, by se měl postarat o jejich dodržování stát
- c) každý by si měl uhájit svá práva sám

Děkuji za Vaše odpovědi, které budou použity jako empirický materiál pro bakalářskou práci : „Mezinárodně právní ochrana dětí a realizace norem práva v České republice po vstupu do Evropské unie“.Dotazník byl vypracován podle projektu Českého Helsinského výboru na ochranu lidských práv.

DĚTSKÁ PRÁVA - TEST OBECNÝCH ZNALOSTÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ

Věk :

Česká republika byla vyhodnocena v rámci srovnání s ostatními státy Evropské unie jako stát, v němž dochází k porušování práv dětí. Stát se zvýšenou agresivitou rodičů a dospělých vůči dětem. Stát, v němž jsou děti týrány a pohlavně zneužívány, kde není brán velký ohled na jejich psychické potřeby. Zneužívány jako nástroj snadného výtěžku v souvislosti s nucením k dětské práci, k pornografii, prodávány vlastními rodiči a jejich zákonnými zástupci.

Cílem tohoto dotazníku je zjistit úroveň Vašich znalostí o svých právech .
Děkuji za odpovědi, které budou využity pro bakalářskou práci „Mezinárodně právní ochrana dětí a realizace norem mezinárodního práva v České republice po jejím vstupu do Evropské unie.

1. mají všichni lidé stejná práva?

- a) všichni na celém světě mají stejná práva, dospělí i děti
- b) mají je jen dospělí
- c) mají je ti silnější, protože si je dovedou prosadit

2. mají děti také povinnosti?

- a) mají – udělat cokoli, co řekne dospělý
- b) žádné nemají, jsou děti, povinnosti mají dospělí
- c) mají povinnost uznávat práva druhých lidí, dětí i dospělých

3. kde končí Tvá práva a svoboda?

- a) tam, kde začínají práva a svobody druhého člověka
- b) končí tam, kde končí práva a svobody druhého
- c) nikde nekončí

4. máme všichni stejná práva ?

- a) nemáme, lidé se od sebe liší jazykem, barvou pleti, náboženstvím, protože jsou jiní nemají stejná práva jako většina
- b) všichni mají stejná, i když se lišíme, všichni jsou lidé

5. Máš právo chodit do školy?

- a) mám právo na vzdělání a stát má povinnost zajišťovat bezplatné a povinné základní vzdělání
- b) mám právo chodit do školy, ale stát nemá povinnost zajišťovat bezplatné a povinné základní vzdělání
- c) nemám právo na vzdělání
- d) záleží na rozhodnutí rodičů

6. Jak je to s Tvým názorem, například na rozvod rodičů?

- a) jsem dítě a tak se se mnou nebude nikdo u soudu na můj názor ptát
- b) soudce, by měl vyslechnout i můj názor a přání, měl by najít takové řešení, které by bylo v mém zájmu nejlepší
- c) rozvod je záležitost dospělých a nemám do toho, co mluvit

7. Až přestanu být dítětem a stanu se dospělým, jak to bude s Tvými právy a povinnostmi?

- a) Až nebudu muset nikoho poslouchat, budu si dělat, co chci, bez ohledu na druhé lidi
- b) je to jedno, jsem-li dítě, nebo dospělý, stále musím respektovat druhé lidi
- c) budu muset plnit povinnosti a nebudu mít žádná práva

8. Dítě podle Úmluvy o právech dítěte je:

- a) lidská bytost mladší 16 let
- b) lidská bytost mladší 18 let
- c) osoba mladší 18 let, pokud není zletilost zákonem stanovena dřív

9. Hlavním ochráncem dětských práv, by měl být:

- a) stát
- b) rodiče
- d) škola

10. Jaké z těchto práv, které souvisí se zákonem o rodině Ti náleží od narození?

- a) právo na jméno a příjmení, státní příslušnost
- b) právo na péči obou rodičů
- c) právo na život a zdraví

11. V roce 1989 byla přijata OSN Úmluva o právech dítěte, co obsahuje:

- a) pouze práva dětí
- b) pouze jejich povinnosti
- c) obojí

12. lidskoprávní dokumenty - hlavně Listina základních práv a svobod, Charta základních práv Evropské unie, Úmluva o právech dítěte aj.

- a) slyšel/a jsem o nich doma
- b) slyšel/a jsem o nich v rámci vyučování v předmětu
.....
- c) nevím, že takové dokumenty existují
- d) vím a znám, alespoň stručně, co obsahují

13. Pokud se budu cítit ohrožený / ná ve svých právech obrátím se na:

- a) rodiče a příbuzné
- b) nevím na koho bych se mohl/a obrátit s žádostí o pomoc
- c) policii a znám telefonní číslo
.....
- d) linku důvěry a bezpečí a znám způsob, jak ji kontaktovat
.....

14. Česká republika jako člen Evropské unie se řídí v rámci právního systému:

- a) jen zákony dané Ústavou ČR, protože je to suverénní stát
- b) mezinárodními úmluvami, které je povinna dodržovat
- c) jen normami Evropské unie

15. Domníváš se, že je důležité vzdělávání v oblasti práv a povinností nejen dospělých, ale i dětí?

- a) ano, jen vzdělaný národ může zaručit dodržování práv a svobod vůči druhým lidem
- b) je to každého věc, co bude chtít vědět
- c) není to vůbec důležité, protože jen ti silnější si dovedou uhájit svá práva

Seznam tabulek a grafů publikovaných v práci

tab. č. 1 - přehled trestné činnosti páchaná na dětech v roce 2006 (zdroj tisková zpráva Fondu ohrožených dětí)	str. 4
tab. č. 2 - přehled realizace náhradní rodinné péče v ČR v roce 2004 (zdroj zpráva Střediska náhradní rodinné péče za rok 2006)	str. 9
tab. č. 3 - formulace otázek výzkumu k určení vhodného nástroje (metody), aby byl naplněný cíl výzkumu.....	str. 28
tab. č. 4 - statistická analýza odpovědí testu pro dospělé.....	str. 34
tab. č. 5 - statistická analýza odpovědí testu pro děti a mládež.....	str. 37
graf č. 1 - č. 9 - grafická analýza shodných otázek obou testů.....	str. 38-42
Výsledný graf - úrovně právního vědomí u konstruovaného průzkumného vzorku (cíl průzkumu).....	str. 42